

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การศึกษาบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
ในแหล่งชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพมหานคร

คณะผู้วิจัย

รองศาสตราจารย์ ดร. อรุณศักดิ์ อุดมไพจิตรกุล

อาจารย์ไมตรี	อภิพัฒน์มนตรัง	นายศุภวัฒน์	ยิ่งเจริญ
นางสาวณัชชา	เวียงแก้ว	นายอิงคยุทธ	พูลทรัพย์
นางสาวปรีศนา	อิสวัสดิ์	นายมนในฤทธิ์	ชุมพลภักดี
นายชินศักดิ์	กิตติอมรกุล	นายชัยศักดิ์	ราชจักร
นางสาวเนาวรัตน์	ดอกไม้ขาว	นางสาวพิมพ์มณี	เกียรตินิมิตรา
นางสาวสมภาพร	เหลืองจุฬาภรณ์	นางสาวศิริลักษณ์	ประวิตรวงศ์
นางสาวพิชญาน์	ธรรมากรกุลวัฒนา	นางสาวจันทิรา	อุดมดิเรกพันธุ์
นางสาวพัชรินทร์	จามะพร	นางสาวลิขิต	วิเศษวิทยเวช
นายปฏิภาณ	พิริยะขจร	นางสาวจุฬาลักษณ์	นิมมาลัยรัตน์
นายธฤตวัต	เสมอใจดี	นายนันท์สิทธิ์	สินศรกาญจน์
นางสาวสมพร	สิริณรงค์กุล	นางสาวเกศสุดา	แสงพงษ์พิทยา
นางสาวจิตติสุดา	สายมาลา	นางสาวเบญจวรรณ	ว่องประเสริฐ
นางสาวช่อเพชร	ต้นทเลถียร	นางสาวปิยะวรรณ	ชูกร
นายวิหิต	โล่ห์สวัสดิ์กุล	นางสาวเกศริน	นัมคุ้มภัย
นายชินาวุธ	ชินะประยูร	นายพิภัทร	สมุทรประภูต

102972890 / 14522

ภาควิชาเศรษฐศาสตร์

คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2543

142590

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องบทบาทองค์กรพัฒนาเอกชนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในแหล่งชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์ที่จะทำความเข้าใจกับกิจกรรมที่องค์กรพัฒนาเอกชนเข้าไปพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนแออัดว่าทำอะไรบ้าง มีแผนและกระบวนการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างไร การวิจัยยึดหลักการระเบียบวิธีการวิจัย โดยมีนักวิจัยทั้งหมด 31 คน ใช้เวลาศึกษา 4 เดือนเศษ ผลการวิจัยปรากฏ ดังนี้

ด้านสิ่งแวดล้อม

NGO ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญทางด้านการจัดเก็บขยะมูลฝอยในชุมชนแออัดมากกว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ แต่จากการสำรวจพบว่าสภาพของชุมชนแออัดได้รับการแก้ไขให้ดีขึ้นในระดับหนึ่ง แต่ก็ยังประสบปัญหาเรื่องความสกปรกอยู่บ้าง เมื่อมองจากการณรงค์ทางด้านการรักษา NGO พบว่าประสบความสำเร็จอยู่มาก เพราะว่าคนในชุมชนแออัดตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาสิ่งแวดล้อมมากขึ้น แต่ในภาคปฏิบัติคนในชุมชนสามารถปฏิบัติตามคำแนะนำได้น้อยอยู่

ด้านการศึกษา

NGO ได้ทำการส่งเสริมทางด้านการศึกษาประสบความสำเร็จ แต่คนในชุมชนแออัดมีทัศนคติที่ดีมากต่อคนที่ได้รับการศึกษา ถึงแม้ว่า NGO จะสนับสนุนทางด้านทุนการศึกษามาก แต่จำนวนเด็กที่ได้รับการเรียนต่อในระดับมัธยมปลายยังคงน้อยอยู่ ในด้านการจัดอบรมฝึกอาชีพนั้น NGO ให้ความสำคัญน้อยกว่าการจัดทุนการศึกษาให้แก่เด็ก จากผลการสำรวจคนในชุมชนแออัดพบว่า คนส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้เวลาว่างในการหารายได้เสริม ซึ่งเป็นผลมาจากการที่ NGO สนับสนุนทางด้านนี้น้อย

ด้านสุขภาพ

ส่วนใหญ่ NGO จะจัดอบรมให้ความรู้ทางด้านสุขภาพ และด้านอนามัยแก่คนในชุมชน โดยไม่ได้ลงไปปฏิบัติ เพราะแต่ละชุมชนจะได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ และหน่วยงานของกรุงเทพมหานคร เช่น หน่วยแพทย์เคลื่อนที่ ศูนย์บริการสาธารณสุข

ด้านอาหารและโภชนาการ

NGO ได้เข้าไปให้คำแนะนำในด้านโภชนาการ และมีการจัดหาอาหารที่ถูกต้องหลัก โภชนาการค่อนข้างน้อย แต่ผลการสำรวจพบว่าคนในชุมชนแออัดส่วนใหญ่ รับประทานอาหารครบ 5 หมู่ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะคนในชุมชนได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการบริโภคจากสื่อต่าง ๆ

ด้านทัศนคติ

หน่วยงานของ NGO ได้เข้าไปปลูกฝังทัศนคติที่ดีในหลาย ๆ ด้าน ทั้งทางด้านประชาธิปไตย สิทธิ และหน้าที่ขั้นพื้นฐานของตนเอง ด้านจริยธรรม ค่านิยมอันดีงาม เพื่อให้คนในชุมชนได้ตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ จากการสำรวจในชุมชนพบว่าคนส่วนใหญ่ได้ให้ความร่วมมือกับกิจกรรมส่วนรวมค่อนข้างมาก แต่ทิศทางที่เกี่ยวกับครอบครัวยังคงยึดถือทัศนคติเดิมที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนา

ด้านรายได้

จากการที่ได้เข้าไปสำรวจในชุมชนแออัด พบว่า คนส่วนใหญ่ในชุมชนแออัดมีรายได้ไม่สม่ำเสมอ แต่ NGO กลับให้ความสำคัญในเรื่องนี้น้อย พิจารณาได้จากการสำรวจด้านส่งเสริม และจัดหาอาชีพหลักและอาชีพเสริมให้แก่คนในชุมชน แต่ NGO ไปมุ่งเน้นในการสนับสนุนการออมอาจจะมองว่าปัจจัยนี้คือกุญแจไปสู่การพึ่งพาตนเองในระยะยาว

แผนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนแออัด

แผนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ครอบคลุม 3 ด้าน คือ องค์การพัฒนาชุมชน ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง ทั้งสามด้านจะต้องเชื่อมโยงกัน สำหรับแผนขององค์การพัฒนาชุมชนนั้น จะครอบคลุม เป้าหมาย แผนงาน โครงการ/กิจกรรม ยุทธวิธีซึ่งต้องครอบคลุมทั้ง 6 ด้าน

กระบวนการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนแออัด

แรงจูงใจ → กำหนดกลุ่มเป้าหมาย → กำหนดกิจกรรม → การสนับสนุน → การดำเนินงาน → การประเมิน → การพัฒนา

คำนิยม

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นชิ้นงานที่นิสิตชั้นปีที่ 4 สาขาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้ร่วมกับคณาจารย์ผู้รับผิดชอบวิชาการปฏิบัติการวิจัย (EC 402) ตามหลักสูตรเศรษฐศาสตรบัณฑิต เพื่อให้มีนิสิตมีประสบการณ์จริงในงานวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้คงไม่สำเร็จออกมาได้หากไม่ได้รับการสนับสนุนทางการเงินและบุคลากรจากภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มศว ที่สำคัญคือการอนุเคราะห์ข้อมูล การพาเข้าจัดเก็บข้อมูล จากองค์กรพัฒนาเอกชน ทั้ง 15 องค์กร และประชาชนในแหล่งชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร 8 ชุมชน แม้จะไม่สามารถระบุนามท่านได้หมด แต่มีมิตรภาพที่ทุกท่านให้ความร่วมมือในงานวิจัยครั้งนี้เป็นสัมพันธภาพที่คณะผู้วิจัยมีอาลัยมิ่งเลือน

ในฐานะหัวหน้าโครงการวิจัยขอขอบคุณในความพยายามและทุ่มเทของคณะนักวิจัยทุกคน คาดหวังว่าบนความพยายามนี้ทุกท่านได้ทุ่มเท คงจะเป็นทุนทางปัญญาสำหรับท่านที่จะเป็นคุณูปการแก่สังคมไทยต่อไป

ธำรงค์ อุดมไพจิตรกุล

หัวหน้าทีมวิจัย

สารบัญ

บทที่ 1	บทนำ	1
บทที่ 2	แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
บทที่ 3	วิธีดำเนินการวิจัย	56
บทที่ 4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	59
บทที่ 5	สรุป อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	99
บรรณานุกรม		
ภาคผนวก ก		
ภาคผนวก ข		

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

จากการพัฒนาประเทศในช่วงหลัง ประเทศไทยได้ทำสนธิสัญญาเบาว์ริง ปี พ.ศ. 2398 เป็นการเปิดประเทศและพัฒนาประเทศตามแนวทุนนิยม จนกระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ผ่านมา ประเทศไทยได้เน้นการพัฒนาตามแนวทุนนิยมมากขึ้น โดยการสนับสนุนของธนาคารโลก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจจากสังคมเกษตรเป็นสังคมอุตสาหกรรมมากขึ้นเรื่อย ๆ รัฐบาลได้ใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศ ซึ่งเริ่มมีแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 โดยมีเป้าหมายหลักในการพัฒนาประเทศประการหนึ่ง คือ การมุ่งเน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจ โดยได้ใช้ความได้เปรียบด้านทรัพยากรธรรมชาติ แรงงานราคาถูก และเงินทุนต่างประเทศเป็นฐานในการพัฒนาประเทศ เพื่อเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจไทยให้เป็นอุตสาหกรรม ดังนั้นทางรัฐบาลจึงได้มีการกู้ยืมเงินจากต่างประเทศเพื่อนำมาสร้างโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) อันได้แก่ ถนน เขื่อนโรงงานผลิตไฟฟ้า โทรศัพท์ ประปา และการคมนาคมอื่น ๆ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เกิดการลงทุนทางด้านอุตสาหกรรมขึ้นในประเทศ แต่การพัฒนาประเทศนั้น พบว่าได้ประสบผลสำเร็จในระดับหนึ่ง คือพบว่าในช่วงตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 ถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 นั้น เศรษฐกิจของประเทศไทยได้ขยายตัว หรือเจริญเติบโตในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 7 ต่อปี ซึ่งการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับสูงเช่นนี้เป็นผลมาจากการใช้ปัจจัยทุน ที่ดิน แรงงาน และทรัพยากรธรรมชาติของประเทศในระดับถึงร้อยละ 65 ของปัจจัยการผลิตทั้งหมด ในขณะที่เพียงร้อยละ 35 เป็นผลมาจากการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต (Productivity) ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ความสำเร็จในการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาเป็นผลมาจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรคนของประเทศเป็นส่วนใหญ่

แต่อย่างไรก็ตาม การพัฒนาดังกล่าวได้ก่อให้เกิดปัญหาขึ้นหลายประการ เช่น ปัญหาการกระจายรายได้ ซึ่งได้มีการศึกษาพบว่าผู้มีรายได้จากภาคเกษตรมีสัดส่วนรายได้ลดลงจากร้อยละ 19.0 ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) เหลือร้อยละ 12.1 ในช่วงครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2537) และในช่วงหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมา (ปี พ.ศ. 2504 - 2533) คนในภาคการเกษตรมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวน้อยกว่าคนนอกภาคเกษตร จาก 8 เท่าในปี พ.ศ. 2524 เป็น 10 เท่า ในปี พ.ศ. 2533 ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่าการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ได้ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลงเป็นลำดับ โดยในช่วง 2 ปีแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 ป่าไม้ยังคงถูกทำลายลง

ถึงปีละ 1 ล้านไร่ ที่ดินทำกินถูกชะล้างพังทลาย คุณภาพของแม่น้ำลำคลอง เปลี่ยนแปลงไปจนไม่สามารถจะนำมาใช้ประโยชน์ได้อีกต่อไป สิ่งแวดล้อมได้เสื่อมโทรมลงทั้งในด้านคุณภาพของอากาศ ปริมาณฝุ่นละออง รวมทั้งปริมาณเสียงในเขตกรุงเทพฯ และในเมืองหลักตามภูมิภาคต่าง ๆ นอกจากนี้ยังพบว่าการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาได้ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมขึ้นมากมาย ซึ่งปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนไทยและการพัฒนาประเทศในระยะยาว

ดังที่กล่าวมาแล้ว การขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศอยู่ในระดับสูง แต่การกระจายรายได้กลับไม่เป็นธรรมมากขึ้น รวมถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจจากการเกษตรไปเป็นอุตสาหกรรมและบริการนั้น พบว่าฐานโครงสร้างของอุตสาหกรรมและบริการส่วนใหญ่อยู่ในเมือง จึงก่อให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจทวิภาค (Dual Economy) คือ เมืองเจริญขึ้น ในขณะที่ภาคชนบทยังมีความล้าหลัง ทำให้ความเจริญกระจุกตัวอยู่ในเมืองใหญ่ โดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร ซึ่งถือว่าเป็นเมืองศูนย์กลางทางด้านต่าง ๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ด้านคมนาคม และด้านสาธารณสุข เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือเป็นปัจจัยดึงดูด (Pull Factors) ทำให้คนในชนบทอพยพเข้าสู่เมือง ส่วนอีกปัจจัยหนึ่งคือปัจจัยผลักดัน (Push Factors) โดยมีสาเหตุมาจากการที่ดินในภาคชนบทส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และต้องประสบกับปัญหาความผันผวนของภูมิอากาศ ราคา และปริมาณผลผลิตทางการเกษตร จึงทำให้รายได้ของเกษตรกรไม่แน่นอน รวมทั้งปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกิน ปัญหาระบบชลประทาน การขาดการศึกษา การว่างงานแบบแฝง การว่างงานตามฤดูกาล การว่างงานอันเนื่องมาจากการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย และการจัดการที่ไม่เหมาะสม ซึ่งปัญหาเหล่านี้ได้ผลักดันให้แรงงานจากชนบทอพยพเข้ามาหาอาชีพใหม่ในเขตเมืองมากขึ้น

สำนักงานสถิติแห่งชาติได้สำรวจการย้ายถิ่นของประชากรเข้าสู่กรุงเทพมหานคร พ.ศ.2533 พบเหตุผลของการย้ายที่สำคัญ เนื่องมาจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ คือ ร้อยละ 65.5 ย้ายเข้ามาเพื่อหางานทำและต้องการทำงานที่มีรายได้มากกว่าเดิม ร้อยละ 18.8 เข้ามาเพื่อติดตามหัวหน้าครอบครัว ร้อยละ 10.2 ย้ายเข้ามาเพื่อศึกษาต่อและฝึกอาชีพ ร้อยละ 3.4 ย้ายเข้ามาเพราะหน้าที่การงานและเหตุผลอื่น ๆ ซึ่งการเคลื่อนย้ายของแรงงานนั้นพบว่า ผู้ย้ายถิ่นภายในประเทศส่วนใหญ่จะเป็นคนอยู่ในวัยหนุ่มสาว และผู้อพยพเข้ากรุงเทพฯ ส่วนมากจะมีการศึกษาสูงสุดระดับประถมศึกษา ร้อยละ 64.3 ระดับมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัย วิทยาลัยครู รวมกันเท่ากับร้อยละ 33.1 ของผู้อพยพทั้งหมด ดังนั้น เราจะพบว่าแรงงานส่วนใหญ่เป็นแรงงานไร้ฝีมือ (Unskilled Labor) ที่ได้รับค่าจ้างต่ำ มีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ยากจนจึงต้องดิ้นรนหาที่อยู่อาศัยราคาถูก ประกอบกับพื้นที่ของกรุงเทพมหานครเองก็มีจำกัด จึงเป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาชุมชนแออัดในเมืองมากขึ้น

การอพยพย้ายถิ่นจากชนบทเข้ามาหางานทำในเมืองของแรงงานวัยหนุ่มสาวนั้น พบว่า คนหนุ่มสาวเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นหัวหน้าครอบครัว จึงทำให้ลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น และสมาชิกในครอบครัวต้องแยกกันอยู่ ทำให้ความผูกพันความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวลดลง โดยเด็กและผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งให้อยู่ในชนบท เป็นผลให้โอกาสในการพัฒนาเด็กในชนบทให้ได้รับการศึกษาและเติบโตขึ้นเป็นแรงงานที่มีคุณภาพในอนาคตนั้นทำได้ยากลำบากมากยิ่งขึ้น และถึงแม้ว่าแรงงานจะพาเด็กและผู้สูงอายุเข้ามาอยู่ร่วมกันในเมืองด้วย แต่ระบบการทำงานสมัยใหม่ในภาคอุตสาหกรรมและบริการในเมืองก็มีส่วนทำให้หัวหน้าครอบครัวที่ต้องทำงานในเมืองไม่มีเวลาเพียงพอที่จะดูแลบุตรหลานในครอบครัวของตน ให้เติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพดีในอนาคตได้เท่าที่ควร และผู้สูงอายุก็จะถูกทอดทิ้งในเขตชุมชนแออัดในเมืองด้วยเช่นกัน

ซึ่งโดยสภาพทั่วไปของชุมชนแออัด มักจะเป็นแหล่งเสื่อมโทรม ไม่ถูกสุขลักษณะ อันอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัย และความปลอดภัยของผู้อยู่อาศัยในชุมชนนั้น และผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนแออัดก็มาจากถิ่นฐานที่ต่างกัน ทำให้มีภูมิหลังและพื้นฐานอุปนิสัยใจคอที่ต่างกัน ดังนั้น การที่คนเรามาอยู่รวมกันมาก ๆ จึงก่อให้เกิดปัญหาภายในชุมชนแออัดมากมาย เช่น ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด เป็นต้น นอกจากปัญหาดังกล่าวจะกระทบต่อคนในชุมชนแออัดเองแล้ว ยังได้ส่งผลกระทบต่อสังคมภายนอกด้วย โดยเป็นภาระของสังคมในการที่จะแก้ปัญหา แม้ว่าภาครัฐจะได้เข้ามามีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นกับชุมชนแออัดในด้านต่าง ๆ บ้างแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการจัดการด้านที่อยู่อาศัย การให้บริการด้านสาธารณสุข ปลอดภัย สาธารณูปการ การปรับปรุงสภาพแวดล้อมของชุมชนแออัด แต่ความช่วยเหลือของภาครัฐยังคงไม่เพียงพอเท่าที่ควร เนื่องจากภาครัฐมีข้อจำกัดทางด้านงบประมาณ และรัฐมีพื้นที่ที่จะต้องดูแลขนาดใหญ่ จึงทำให้การดูแลอาจจะไม่ทั่วถึง โดยเข้ามามีบทบาทในการร่วมพัฒนา เพื่อช่วยสนับสนุน ส่งเสริมและประสานการดำเนินงานในโครงการต่าง ๆ ที่หน่วยงานของรัฐไม่สามารถทำได้อย่างเต็มที่ให้เกิดความสมบูรณ์ และสามารถดำเนินการพัฒนาไปได้อย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพมากขึ้น

โดยองค์กรเอกชนนั้นมีบทบาทที่สำคัญ สรุปได้ดังนี้

1. เป็นตัวกลางเชื่อมโยงระหว่างภาครัฐและชุมชน
2. เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้และเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสารต่าง ๆ ให้กับประชาชน เพื่อให้ประชาชนรู้จักช่วยเหลือตนเอง พัฒนาตนเอง และช่วยกันพัฒนาสังคมต่อไป
3. ทำหน้าที่เป็นผู้ถ่วงดุลให้เกิดการดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ในทิศทางที่เหมาะสม โดยไม่ถูกอิทธิพลใด ๆ ให้เกิดการหันเหไปจากความต้องการ

4. เข้าช่วยเหลือและพัฒนาชุมชนต่าง ๆ โดยไม่หวังผลตอบแทน

การดำเนินงานขององค์กรเอกชนนั้นมีครอบคลุมด้วยกันหลายด้าน อาทิเช่น การพัฒนาเด็กและเยาวชน ด้านสิทธิสตรี ด้านสิทธิมนุษยชน ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านแรงงาน และยังมีอีกหลายด้านรวมถึงด้านการพัฒนาชุมชนแออัด การพัฒนาชุมชนแออัดขององค์กรเอกชนที่จะพบเห็นกันได้อย่างชัดเจน เช่น การให้ความช่วยเหลือด้านการปรับปรุงและพัฒนาที่อยู่อาศัยให้ถูกสุขลักษณะ การให้ความช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหายาเสพติด ปัญหาโสเภณี ปัญหาโรคเอดส์ การให้ความช่วยเหลือแก่เด็กยากไร้ในชุมชนแออัด ซึ่งจะพบว่า การเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนแออัดขององค์กรเอกชนนั้น ส่วนใหญ่ยังเป็นการเข้าไปช่วยแก้ไขปัญหเฉพาะหน้าในชุมชนแออัด นอกจากนี้ยังเห็นได้ว่าปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนแออัดและในสังคมปัจจุบันนั้น เป็นปัญหาที่เกิดจากตัวมนุษย์ เพราะในช่วงเวลาที่ผ่านมามีประเทศไทยได้มีการมุ่งเน้นพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจแต่เพียงด้านเดียว ดังนั้นการพัฒนาในทิศทางที่เหมาะสมและยั่งยืนนั้น จึงควรเริ่มจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพราะคนเป็นทั้งผู้กำหนด (Mean) และเป็นผู้ได้รับผลกระทบ (Ends) จากการพัฒนาโดยตรง กล่าวคือ คน และประสิทธิภาพในการผลิตของคน ซึ่งขึ้นอยู่กับระดับการศึกษาและการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มทักษะฝีมือนั้น จะเป็นตัวกำหนดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศในอนาคตว่าจะรักษาความเจริญเติบโตเช่นในอดีต หรือเพิ่มการเจริญเติบโตขึ้นได้มากน้อยเพียงใด ทั้งนี้เนื่องจากการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติอันมีจำกัดของประเทศที่ทำให้เราไม่สามารถขยายการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจได้จากการเพิ่มปริมาณปัจจัยการผลิต ในขณะที่ประสิทธิภาพในการผลิตรวมทั้งระดับการศึกษาและทักษะฝีมือของคนจะเป็นตัวกำหนดการกระจายรายได้ของประเทศในอนาคตว่าจะดีขึ้นหรือเลวลงเพียงใด หากเราสามารถยกระดับการศึกษาและพัฒนาทักษะฝีมือแรงงานของคน โดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาสให้สูงขึ้นได้ในอนาคต ก็จะสามารถช่วยให้คนกลุ่มด้อยโอกาสเหล่านี้มีงานทำ และได้รับค่าจ้างแรงงานสูงขึ้น ส่งผลให้การกระจายรายได้ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในประเทศดีขึ้นได้

ในเรื่องผลกระทบ (Impact) จากการพัฒนานั้น ทำให้ผู้ด้อยโอกาสโดยเฉพาะในชนบทเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาที่มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว โดยพบว่าทำให้ประชาชนต้องอพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาหางานทำในเมือง ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต (Quality of Life) ของประชาชน ทั้งในด้านครอบครัวที่ต้องแยกกันอยู่ การขาดแคลนที่อยู่อาศัยและบริการด้านการศึกษา และการสาธารณสุขที่เพียงพอ รวมทั้งความเสื่อมโทรมของคุณภาพชีวิตอันเกิดจากภาวะมลพิษในเมืองอีกด้วย แต่ต้องไม่ลืมว่าคนเหล่านี้ก็มีความกระตือรือร้น (Cusiousity) และมีศักยภาพภายในตน แต่ยังไม่สามารถนำออกมาใช้ได้ เพราะฉะนั้นการพัฒนาประเทศที่จะทำให้เกิดลักษณะที่ยั่งยืนในอนาคตได้นั้น จำเป็นจะต้องมีการพัฒนาที่ตัวทรัพยากรมนุษย์เอง การพัฒนาดังกล่าวอาจกระทำโดยภาครัฐ หรือภาคเอกชน แต่ภาครัฐจะมีธรรมชาติให้

ผู้รับบริการเข้าไปหา ส่วนภาคเอกชนนั้นจะเข้าไปหาผู้รับบริการ ซึ่งเหมาะกับประชาชนที่อยู่ในแหล่งชุมชนแออัดที่ต้องหากินวันต่อวัน ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจว่าองค์กรเอกชนนั้นได้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาที่ตัวทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนแออัดมากน้อยเพียงใด เพราะการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ถือเป็นหนทางที่จะทำให้ประชาชนในชุมชนแออัดนั้นมีศักยภาพในการช่วยเหลือตนเองได้มากยิ่งขึ้น และสามารถที่จะดำรงตนอยู่ในสังคมได้โดยสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่สังคม เพื่อให้ประชาชนในชุมชนแออัดสามารถนำความสามารถของตนที่ได้รับการพัฒนามาช่วยในการพัฒนาประเทศชาติได้ต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์

- 1) ศึกษาการดำเนินงานขององค์กรพัฒนาเอกชนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในแหล่งชุมชนแออัด
- 2) เพื่อศึกษาแผนการดำเนินงานขององค์กรพัฒนาเอกชนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพฯ ในอนาคต
- 3) เพื่อศึกษากระบวนการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในแหล่งชุมชนแออัดขององค์กรพัฒนาเอกชน

ปัญหาของการวิจัย

- 1) องค์กรพัฒนาเอกชนมีการดำเนินงานครอบคลุมด้านใดบ้างในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในแหล่งชุมชนแออัด
- 2) ประชาชนที่อยู่อาศัยในแหล่งชุมชนแออัดสามารถตอบสนองต่อกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรพัฒนาเอกชนได้ดีเพียงใด
- 3) องค์กรพัฒนาเอกชนมีแผนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในแหล่งชุมชนแออัดอย่างไร
- 4) องค์กรพัฒนาเอกชนมีกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในแหล่งชุมชนแออัดอย่างไร

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครอบคลุมบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 15 องค์กร จากชุมชนแออัดจำนวน 8 ชุมชน ที่ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ทำให้ทราบถึงบทบาท และการดำเนินงานขององค์กรเอกชนต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในแหล่งชุมชนแออัด
- 2) ทำให้ทราบสภาวะด้านทรัพยากรมนุษย์ของชุมชนแออัด ระดับคุณภาพชีวิต สภาพความเป็นอยู่ และการตอบสนองต่อการทำงานของหน่วยงานพัฒนา
- 3) ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในแหล่งชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพฯ
- 4) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนากระบวนการและการดำเนินงานที่เหมาะสม ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในแหล่งชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพฯ แก่องค์กรเอกชน และหน่วยงานอื่น ๆ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

องค์กรพัฒนาเอกชน (Non – Governmental Organization, NGO)

องค์กรพัฒนาเอกชน (Non – Governmental Organization, NGO) เป็นปรากฏการณ์ของสังคมที่เกิดขึ้นทั่วโลก ความหมายขององค์กรพัฒนาแปรเปลี่ยนไปต่าง ๆ กันตามบริบทของแต่ละสังคมในความหมายที่กว้างที่สุด คือ องค์กรที่อยู่นอกภาครัฐ (จตุรงค์ บุนนิตย์นันทน์, 2542 : น. 61) ยังสามารถสรุปความหมายขององค์กรพัฒนาเอกชนได้ดังนี้

องค์กรพัฒนาเอกชน หมายถึง องค์กร หรือมูลนิธิ หรือ สมาคม หรือหน่วยงาน ที่ไม่หวังผลกำไร หรือผลประโยชน์ใด ๆ โดยรวมตัวกันขึ้นตามกลุ่มวิชาชีพ กลุ่มศึกษา กลุ่มสนใจ หรือกลุ่มที่มีเป้าหมายร่วมกัน ในการร่วมแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของประชาชน ที่เผชิญปัญหา หรือด้วยโอกาสในสังคม เพื่อที่จะดำเนินบทบาทในการช่วยเหลือ และคลี่คลายปัญหาในสังคม

เอกสารในการประชุมองค์กรสาธารณประโยชน์ ณ ทำเนียบรัฐบาล วันที่ 21 สิงหาคม 2541 กล่าวว่า องค์กรพัฒนาเอกชน คือองค์กรที่มีจุดมุ่งหมายในการให้บริการแก่สาธารณชน เพื่อการพัฒนาหรือในรูปแบบของการกุศล นอกจากนี้ยังเป็นองค์กรที่ดำรงอยู่เป็นอิสระจากหน่วยราชการ โดยมีกลุ่มคนหนุ่ม ๆ สาว ๆ มารวมตัวกันทำงานในองค์กรต่าง ๆ ซึ่งคนเหล่านี้เป็นกลุ่มคนที่สนใจ หรือคิดดี ๆ แล้วศึกษาปัญหาตั้งแต่สมัยเป็นนักศึกษา พอจบก็รู้สึกว่าจะทำอะไรที่ต่อเนื่องจากการรับรู้หรือสติปัญญาเหล่านี้ คนเหล่านี้ไม่ประสงค์ที่จะเข้าไปอยู่ในภาครัฐกิจ และก็ไม่คิดว่าจะต้องเข้าไปอยู่ในภาคราชการ แต่ที่คิดว่าการมาอยู่ในองค์กรพัฒนาเอกชนเป็นเวทีที่จะทำงาน องค์กรพัฒนาเอกชนอาจไม่ใช่กลุ่มผู้เสียสละซึ่งออกไปทำสาธารณกุศลในชนบทหรือในสลัม แต่อาจหมายถึงการรวมตัวของภาคประชาชน เช่น เมื่อชาวสลัมรวมตัวกัน จัดเวรยามป้องกันมิให้มีการเผาไล่ที่ ก็นับว่าเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนอย่างหนึ่ง และองค์กรพัฒนาเอกชนยังรวมถึงมูลนิธิ และสมาคมต่าง ๆ ที่ปฏิบัติงานโดยใช้แนวคิดในการสร้างองค์กรประชาชน เพื่อการพัฒนาภายใต้กระบวนการสังคมการเมืองที่สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะทางนิสัยของคนไทย โดยมีหลักทฤษฎีในการวิเคราะห์และศึกษาชุมชน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาทางสังคมอย่างแท้จริง นอกจากนั้นองค์กรพัฒนาเอกชนยังเป็นกลุ่มวิชาชีพ กลุ่มศึกษา กลุ่มสนใจ หรือกลุ่มมีเป้าหมายร่วมกัน เพื่อที่จะดำเนินบทบาทในการช่วยเหลือ และช่วยคลี่คลายปัญหาในสังคมและบริการทางสังคม รวมทั้งพัฒนาสังคมหรือผลประโยชน์ใด ๆ

สำหรับความสำคัญขององค์กรพัฒนาเอกชน ที่ดูจากความหมายจะพบว่ามีคามสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมในประเทศด้อยพัฒนา หรือประเทศกำลังพัฒนาที่ต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการขาดแคลนปัจจัย 4 สิ่งแวดล้อม ยาเสพติด สุขภาพจิต โสเภณี การใช้แรงงานเด็ก ฯลฯ ระบบราชการไม่สามารถปรับตัวให้เท่าทันกับปัญหาที่นับวันจะรวดเร็วหนักหน่วงและรุนแรงได้ จึงต้องอาศัยองค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาช่วยกันในการแก้ไขปัญหาเหล่านี้

คุณลักษณะเฉพาะขององค์กรพัฒนาเอกชน

1. มีเอกลักษณ์ในการเลือกดำเนินกิจการตามความสนใจ ความถนัด และแนวความคิดของตน ซึ่งจะแปลงออกมาเป็นนโยบาย เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ขององค์กร
2. เป็นองค์กรขนาดเล็กเป็นส่วนใหญ่ มีการบริหารแบบกันเอง ไม่มีระเบียบแบบแผนมากนัก มีความคล่องตัวในการดำเนินงาน มีแผนการทำงานในระยะสั้น
3. มีความเป็นอิสระในการดำเนินงาน ไม่ชอบให้ใครมีอิทธิพลเหนือหน่วยงานของตน เพราะถือว่าทำงานด้วยใจรัก ไม่ต้องการผลตอบแทนในด้านอื่น นอกเหนือจากความสำเร็จของตนตามความมุ่งหมาย
4. มีผลงาน เป็นตัวควบคุมการดำเนินงานขององค์กร เพื่อรับงบประมาณสนับสนุนจากบุคคลหรือหน่วยงานต่าง ๆ
5. มีบุคลากรที่มีอุดมคติสูง ทำงานจริงจัง มีความเคารพนับถือเป็นพิเศษกับคนที่เคารพหลักการที่ตนถือเป็นแนวปฏิบัติ โดยทั่วไป องค์กรพัฒนาเอกชนจะดำเนินงานโดยบุคลากร 2 กลุ่ม คือ คณะกรรมการ ซึ่งเป็นบุคคลที่มีงานประจำถาวรอยู่แล้ว อาสาสมัครมาร่วมดำเนินงานโดยเป็นผู้กำหนดนโยบายและแผนงาน อีกกลุ่มหนึ่ง คือ เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน ซึ่งจะเป็นเจ้าหน้าที่ประจำขององค์กร

ประเภทขององค์กรเอกชน

1. องค์กรให้บริการ (SERVICE PROVIDERS)

จะทำงานในด้านการให้บริการแก่ชุมชนโดยจะดูแลในเรื่องสวัสดิการชุมชน จะให้การบริการแก่ชุมชนที่มีความลำบากและยากจน ส่วนมากจะเป็นด้านสาธารณสุข การศึกษา สาธารณูปโภค และด้านสังคมสงเคราะห์ ให้การช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ ความอดอยาก ได้แก่ องค์กรที่ทำหน้าที่ให้บริการ หรือทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ เช่น มูลนิธิ พอ.สว. มูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง มูลนิธิร่วมกตัญญู ฯลฯ

2. องค์การที่ทำหน้าที่ส่งเสริมสร้างอำนาจความเข้มแข็งให้กับประชาชน (EMPOWERMENT)

คือ องค์การที่ทำงานด้านการจัดตั้งและเสริมสร้างอำนาจความเข้มแข็งให้กับประชาชนหรือทำงานผ่านทางกลไกทางการศึกษาในสวนงานพัฒนา ซึ่งจะนำไปสู่จุดมุ่งหมายในการสร้างอำนาจความเข้มแข็ง จัดตั้งและเสริมสร้างอำนาจความเข้มแข็งให้กับประชาชน ในลาตินอเมริกาจะเรียกองค์กรลักษณะนี้ว่า "องค์กรการศึกษาของประชาชน" ซึ่งมีวิธีการทำงานโดยเริ่มต้นด้วยการจัดให้ประชาชนที่มีความสนใจร่วมกันในประเด็นหนึ่ง ๆ ให้มีการพบปะร่วมคุยกัน จากนั้นก็ยกระดับจิตสำนึก แล้วเสริมสร้างความเข้มแข็งโดยผ่านกระบวนการต่อสู้ และสร้างพลังขึ้นมาใหม่บนฐานของการทำงานพัฒนา เช่น มูลนิธิหมอชาวบ้าน มูลนิธิโกลนคิมทอง ขบวนการสวนโมกขพลาราม

3. องค์การสนับสนุน (SUPPORTER)

เป็นองค์การที่เกิดขึ้นใหม่เพื่อทำงานให้การสนับสนุนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การวางแผนโครงการ การฝึกอบรม การป้อนข้อมูล และการประเมินผลให้กับองค์การที่ทำงานกับประชาชน ในลักษณะที่หนึ่งและสองดังกล่าวข้างต้น เพื่อให้้องค์กรเหล่านั้นปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. องค์กรร่วมหรือองค์กรเครือข่าย (UMBRELLA OR NETWORK)

คือการที่องค์กรพัฒนาที่ทำงานด้านที่มีประเด็นสนใจร่วมกันมาทำงานร่วมกันเฉพาะกาล เพื่อนำเอาประสบการณ์ในระดับจุลภาคที่แตกต่างกันมารวมกันนำเสนอประเด็นที่ต้องการ มุมมองที่กว้างขวางและต้องการพลังเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกรอบและยุทธศาสตร์ของการพัฒนาในระดับชาติและระดับสากล เป็นกลุ่มที่เคลื่อนไหวด้วยขบวนการมวลชน เช่น ด้านการสร้างเขื่อน ด้านการสร้างโรงกำจัดขยะ

กำเนิดองค์กรพัฒนาเอกชน

① องค์กรพัฒนาเอกชนเกิดจากช่องว่างที่รัฐบาลไม่สามารถดำเนินงานเพื่อสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนได้ จึงก่อให้เกิดกลุ่มคนกลุ่มต่าง ๆ ที่ต้องการทำงานสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนหลากหลาย นำไปสู่การก่อตั้งองค์กรพัฒนาเอกชนขึ้น (จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร, 2542 : น.61)

ยุคแรก ๆ ของ NGO ทำงานอยู่ในประเทศแถบยุโรป และอเมริกาเหนือ ต่อมาเมื่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศต่าง ๆ เปิดกว้างมากขึ้น NGO เหล่านี้เห็นว่าประชาชนผู้ทุกข์ยากนั้นส่วนใหญ่อยู่ในประเทศด้อยพัฒนา NGO เหล่านี้จึงเข้ามาในประเทศด้อยพัฒนามากขึ้น แต่ NGO เหล่านี้มักจะเลียนแบบจากประเทศอุตสาหกรรม จึงทำให้ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ทั้งนี้

เพราะวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนแตกต่างกัน จึงทำให้ NGO เหล่านี้ต้องรับฟังความคิดเห็นจากท้องถิ่น และทำความเข้าใจกับความเป็นจริงของแต่ละประเทศ และต้องอาศัยความร่วมมือจากคนของประเทศนั้น ๆ กระบวนการดำเนินงานโดย NGO ต่าง ๆ จึงเปลี่ยนเป็นการจัดตั้ง NGO ท้องถิ่น โดย NGO จากประเทศตะวันตกเป็นผู้สนับสนุนด้านการเงินและควบคุมดูแลให้ NGO ท้องถิ่น ดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์การดำเนินงานของ NGO จากประเทศอุตสาหกรรมและขยายตัวเข้าสู่บทบาทของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในประเทศด้อยพัฒนา ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในบทบาทของ NGO เพราะในประเทศด้อยพัฒนา ปัญหาเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม มักจะผูกพันเกี่ยวเนื่องกันในทุกกรณี ยิ่งกว่านั้นแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศด้อยพัฒนายังถูกชี้นำ และกำหนดโดยองค์การระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งธนาคารโลก และกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ซึ่งโดยแท้จริงนโยบายและการตัดสินใจของสององค์กรอยู่ภายใต้ นโยบายของกลุ่ม G - 7 นโยบายต่าง ๆ ที่กำหนดออกมาจึงต้องสอดคล้อง หรือไม่ขัดต่อประโยชน์ของประเทศทั้งเจ็ด ซึ่งบางครั้งมีความขัดแย้งกับประชาชนท้องถิ่นและทำลายผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ในท้องถิ่น

NGO ในประเทศด้อยพัฒนาจึงมีความขัดแย้งในแนวทางของตนเองนั้น คือด้านหนึ่งต้องการกระตุ้นให้ประชาชนในท้องถิ่นพึ่งตนเอง รักษาสิทธิ และวัฒนธรรมของตน อีกด้านหนึ่ง NGO ต้องพึ่งแหล่งเงินทุนจากต่างประเทศตลอดเวลา ดูจะเป็นเอกลักษณ์ของ NGO ของประเทศด้อยพัฒนา ในกรณีประเทศไทยนั้น ร้อยละ 90 ของ NGO ไทยต้องพึ่งเงินทุนต่างประเทศ

เงินทุนจาก NGO ของประเทศพัฒนามาสู่ NGO ในประเทศด้อยพัฒนาเพิ่มเป็น 5 เท่าตัวในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา โดยทั่วไปเงินทุนเหล่านี้จะให้ NGO ในประเทศด้อยพัฒนาบนพื้นฐานของงบประมาณและโครงการนั้น หมายความว่าในประเทศด้อยพัฒนาจะต้องทำโครงการหรือเสนอกิจกรรมที่ต้องการจะทำให้ NGO ในประเทศพัฒนาเพื่อจะได้รับอนุมัติเงินช่วยเหลือ (เอ็นจีโอ 2000, 2542 : 11-30)

บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน จาก พ.ศ. 2500 - ก่อน 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516

NGO ที่กำเนิดขึ้นในช่วง พ.ศ. 2500 ดำเนินกิจกรรมด้านการพัฒนาสังคม หน่วยงานส่วนใหญ่จะมีบทบาทในด้านงานบริการ และสงเคราะห์เป็นลำดับ นอกจากสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ซึ่งได้ถูกก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อ ปี พ.ศ. 2502 ต่อมาในปี พ.ศ. 2510 มีการก่อตั้งมูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยขึ้น โดย ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ซึ่งมูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย เป็นเพียงองค์กรเดียวในขณะนั้นที่ทำหน้าที่ในการดำเนินบทบาทในแนวพัฒนา โดย

ยึดถือแนวทางพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน โดยได้รับเงินสนับสนุนจากภาคธุรกิจเอกชนต่าง ๆ ภายในประเทศ

อย่างไรก็ตาม บทบาทของ NGO ในช่วงนี้มีไม่มากนัก ด้านกิจกรรมยังคงเน้นอยู่เฉพาะด้านสังคม และเศรษฐกิจ ผู้ที่ทำงานอยู่ในองค์กรต่าง ๆ ส่วนใหญ่มาจากสถาบันการศึกษา โดยเฉพาะมหาวิทยาลัย แต่ในขณะเดียวกันกระแสการปลูกเร้าให้สนใจปัญหาสังคมก็ค่อย ๆ ก่อตัวขึ้นในวงการปัญญาชน ทั้งในและนอกสถาบันการศึกษา มีการก่อตั้งชมรมตามมหาวิทยาลัย มีการตั้งกลุ่มนอกมหาวิทยาลัยเสวนา แนวคิดในด้านการเมืองเริ่มมีอิทธิพลต่อความคิดขององค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานด้านสังคมและเศรษฐกิจพอสมควร แต่ก็มีความต้องการให้เปลี่ยนแปลงภายในระบบหรือโครงสร้างเดิม อันเป็นแนวความคิดที่ได้มาจากประเทศแถบตะวันตก แต่แนวความคิดดังกล่าว ยังเป็นแนวความคิดที่ไกลเกินไปในสายตาของรัฐบาล ทั้งนี้เพราะค่านิยมและอุดมการณ์แบบประชาธิปไตย ในส่วนของการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชน ยังไม่เป็นที่ยอมรับจากบุคคลในวงรัฐบาลและราชการสมัยนั้น และในที่สุดได้พัฒนาไปสู่การปฏิบัติของประชาชนในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 (รายงานการวิจัยประกอบร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ประเด็นบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนกับการศึกษา : น. 41)

บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 – 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519

จากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ได้กระตุ้นให้เกิดการตื่นตัวของประชาชนผู้ยากไร้ให้เกิดความตระหนักถึงพลังของตน รวมทั้งการยกระดับความสำนึกทางสังคมของชนชั้นกลาง ก่อให้เกิดกลุ่มบุคคล ขบวนการนักศึกษา (รายงานการวิจัยประกอบร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ประเด็นบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนกับการศึกษา : น. 41) และ NGO จำนวนมากที่ลงไปหาผู้ด้อยโอกาสทางสังคมทั้งในเมืองและในชนบท งานพัฒนาขององค์กรพัฒนาเอกชนในช่วงนี้สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ส่วน คือ

- งานพัฒนาในชนบท มีลักษณะผสมผสาน คือ มิได้มุ่งแก้ปัญหาใดปัญหาหนึ่งโดยเฉพาะ แต่จะให้ความสนใจกับปัญหาต่าง ๆ ที่สำคัญของชุมชนในเวลาเดียวกัน โดยผสมผสานโครงการต่าง ๆ ทั้งในด้านเกษตรกรรม สาธารณสุข การศึกษา และเศรษฐกิจ ทั้งนี้ เนื่องจากได้ตระหนักว่าปัญหาต่าง ๆ ของชนบทนั้นเกี่ยวข้อซึ่งกันและกันเป็นวัฏจักร

- งานพัฒนาในเมือง ส่วนใหญ่ จะเกี่ยวข้องกับกรแก้ปัญหาชุมชนแออัด หรือสลัม เช่น มูลนิธิดวงประทีป และ มูลนิธิเด็กอ่อนในสลัม นอกจากนั้น ยังมีการทำงานกับกลุ่มกรรมกร โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ อ.อ้อมน้อย จ.สมุทรสงคราม โดยมีกลุ่มนักศึกษาเป็นกำลังสำคัญ ที่เข้าไป

ทำงานช่วยเหลือให้คำปรึกษาในกรณีมีข้อพิพาทแรงงาน รวมทั้งการให้การศึกษาให้เข้าใจในสิทธิขั้นพื้นฐานของกรรมกรเองในการรวมกลุ่มกันเป็นสหภาพ

- งานสิทธิมนุษยชน เป็นผลมาจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ซึ่งได้เริ่มให้ความสำคัญในเรื่องหลักการ สิทธิ เสรีภาพ และการเรียกร้องในหมู่ประชาชนที่อยู่ในฐานะเสียเปรียบ เป็นหลักที่ก่อให้เกิดองค์กรประชาชน เช่น สหพันธ์ชาวนาชาวนาไรแห่งประเทศไทย สภาแรงงานแห่งประเทศไทย เป็นต้น องค์กรสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นในช่วงนี้คือ สหภาพเพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งในปัจจุบัน คือ สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.) ได้มีบทบาทสำคัญในการคัดค้านการละเมิดสิทธิมนุษยชนของขบวนการชาวนาชาวนาไร เช่น กรณีเผาบ้านนาทราย กรณีสังหารนักการเมืองที่มีแนวความคิดเชิงสังคมนิยม ผู้นำนักศึกษา ชาวนา กรรมกร ซึ่งเกิดขึ้นทั่วประเทศในช่วงนั้น

จากที่กล่าวมาทั้งหมด งานพัฒนาทั้ง 3 ส่วนนั้นมีลักษณะร่วมกันประการหนึ่ง คือ ดำเนินการในลักษณะอาสาสมัคร กล่าวคือ คนทำงานไม่มีรายได้จากการทำงานพัฒนาโดยตรง หากหารายได้จากทางอื่น เช่น เงินเดือนประจำ รายได้จากการประกอบอาชีพเกษตรในหมู่บ้าน นอกจากนี้ ผลกระทบจากการทำงานดังกล่าว ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างผู้สูญเสียประโยชน์กับประชาชนอย่างรุนแรงในหลาย ๆ กรณีก่อให้เกิดการเผชิญหน้ากัน

บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน ช่วงหลัง 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 - พ.ศ. 2522

จากบรรยากาศทางการเมืองที่ตึงเครียดหลังเหตุการณ์รัฐประหารเดือนตุลาคม พ.ศ. 2519 ทำให้งานพัฒนาเอกชนจำเป็นต้องยุติบทบาทลง จนในที่สุดเกิดรัฐประหารอีกครั้ง โดยพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ หลังจากนั้นความตึงเครียดก็เริ่มผ่อนคลายลง (เอกสารประกอบการเสวนา "บทบาทและทิศทางอนาคตองค์กรพัฒนาเอกชน", 2541) NGO จึงเริ่มเข้ามามีบทบาทอีกครั้งหนึ่ง โดยจำแนกออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้

- กลุ่มสิทธิมนุษยชน ได้มีกลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม (กศส.) ขึ้นเพื่อเป็นผู้ประสานงาน และให้กำลังใจ ครอบครัวที่ถูกจับกุมกักขังในข้อหาภัยสังคม ทั้งที่ไม่เคยกระทำความผิดเป็นภัยแก่สังคมแต่อย่างใด จน กศส. ได้รับการยอมรับมากขึ้นทั้งในและต่างประเทศ นอกจากนี้ยังมีคณะกรรมการยุติธรรมและสันติ ซึ่งเป็นหน่วยงานของสภาคาทอลิกแห่งประเทศไทย เพื่อการพัฒนา และสหภาพเพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน

- กลุ่มงานพัฒนาและสงเคราะห์ การทำงานของกลุ่มนี้เป็นไปในลักษณะศึกษาทดลอง ไม่ว่าจะเป็นหลักการพัฒนาชุมชน การพึ่งตนเองของชุมชน โดยมีการส่งเสริมอาชีพ สาธิตการเกษตร พัฒนาแหล่งน้ำ ธนาคารข้าว เครดิตยูเนียน เป็นต้น องค์กรหลัก ๆ ที่ทำงาน

พัฒนาดังกล่าวได้แก่ มูลนิธิโกลดคิมทอง สมาคมทอลิกแห่งประเทศไทย เพื่อกำรพัฒนาชุมชน สหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย เป็นต้น ส่วนกลุ่มทำงานทั้งด้านสังคมสงเคราะห์บริการและ พัฒนาชุมชนควบคู่กันไป เช่น มูลนิธิดวงประทีป ที่มีกิจการด้านบริการทางด้านการศึกษา ส่งเสริมอาชีพและตั้งกลุ่มเยาวชน สมาคมศูนย์กลางเทวามีกิจกรรมให้บริการการศึกษาแก่เด็ก ก่อนวัยเรียน การส่งเสริมสหกรณ์เครดิตยูเนียน การบริการแพทย์และชุมชนสงเคราะห์ สมาคม พัฒนาประชากร และชุมชน ซึ่งมีกิจกรรมในการให้บริการวางแผนครอบครัว พัฒนากำรเกษตร และสมาคมผู้บำเพ็ญประโยชน์แห่งประเทศไทย มีการจัดโครงการทางการเกษตร การจัดตั้งศูนย์ เด็กเล็กและการอบรมผู้นำอาสาทั่วประเทศ

บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน ช่วง พ.ศ. 2523 - 2527

บทบาทของ NGO ในช่วงนี้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากช่วงก่อนมาก เกิดจากสถานการณ์ และเงื่อนไขทางสังคม การเมืองของไทยที่เปลี่ยนไป มีผลทำให้ NGO ขยายตัวมากขึ้น มีการแตก แขนงหน่วยงานใหม่ ๆ ขึ้นมา ส่วนงานด้านต่าง ๆ ก็มีการพัฒนาขึ้นอีกระดับหนึ่ง

จากสภาพความยากจนของประเทศไทย การกระจายรายได้ ทรัพยากรและผลประโยชน์ ในสังคมไม่เท่าเทียมกัน ช่องว่างระหว่างชนบทกับเมือง ความผันผวนทางการเมือง ในช่วงปี พ.ศ. 2522 - 2523 รัฐบาลประสพภาวะวิกฤตการณ์แห่งศรัทธาและแรงบีบทางเศรษฐกิจ รวมถึง หน่วยงานของทางราชการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศได้มีการเคลื่อนไหวและทบทวนแนว ทางการพัฒนาสังคมของไทยที่ผ่านมาว่าได้ประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด รวมทั้งเล็งเห็น ว่าภาคเอกชนน่าจะมีบทบาทต่อการพัฒนาประเทศมากขึ้น จากสภาวะการณดังกล่าว เป็นแรง ผลักดันสำคัญที่ทำให้กลุ่มคนจำนวนหนึ่งเกิดแนวความคิดว่า การพัฒนาสังคมเป็นภาระหน้าที่ ของคนไทยทุกคน ส่งผลให้เกิดการก่อตัวของ NGO มากขึ้นในปี พ.ศ. 2522 และขยายตัวเพิ่มมากขึ้นเมื่อได้รับแรงผลักดันจากองค์กรระหว่างประเทศ

บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน ช่วง พ.ศ. 2528 - ปัจจุบัน

นับตั้งแต่ปี 2528 รัฐบาลและสภาพัฒนาฯ สนับสนุนให้มีการตั้งคณะกรรมการประสานงาน องค์กรพัฒนาเอกชน (กป.อพช.) เป็นการรวมตัวกันของ NGO ทุกภาค โดยได้รับเงินทุนช่วยเหลือ จากรัฐบาลแคนาดา 100 ล้านบาท ส่งผลให้เอ็นจีโอกว่า 50 องค์กรได้รับทุนตั้งแต่องคิกรละ 1 แสนบาทไปจนถึง 5 ล้านบาท (เอกสารประกอบการเสวนา "บทบาทและทิศทางอนาคตขององค์กร พัฒนาเอกชน", 2541) ขึ้นมาเพื่อเป็นกลไกของ NGO ในการประสานงานกับภาครัฐ การจัดตั้ง กป.อพช. นับเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญจุดหนึ่งของการพัฒนา NGO ในไทย องค์กรพัฒนาเอกชนได้

ขยายบทบาทมากยิ่งขึ้น และจุดเปลี่ยนที่สำคัญในช่วงนั้นคือ โครงการจัดสรรที่ดินทำกินแก่เกษตรกร (คจก.) ในปี 2534 สมัย พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นโครงการไล่ชาวบ้านกว่า 10 ล้านคน ออกจากป่า ทำให้เกิดการรวมตัวของเอ็นจีโอเกือบทุกฝ่าย และชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อน เพื่อเรียกร้องประท้วงให้รัฐบาลยกเลิกโครงการ ซึ่งสุดท้ายรัฐบาลก็ยอมรับโครงการนี้ เรื่องนี้นับเป็นจุดเริ่มต้นในการออกมาต่อสู้เรียกร้องแล้วประสบความสำเร็จของชาวบ้าน ทำให้ต่อมาจึงมีการออกมาประท้วงเรียกร้องเกิดขึ้นมากมาย (เอกสารประกอบการเสวนา "บทบาทและทิศทางอนาคตองค์กรพัฒนาเอกชน", 2541) การทำงานเปลี่ยนจากต่างคนต่างทำมาเป็นการทำงานร่วมกันเป็นระบบมากขึ้น รวมถึงการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นการยกระดับการทำงานของ NGO สู่ระดับที่กว้างขวางมากขึ้น

บทบาทหน้าที่ขององค์กรพัฒนาเอกชน กล่าวสรุปได้ดังนี้ คือ

1. การให้บริการและการสงเคราะห์ เป็นการให้บริการในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การวางแผนครอบครัว
2. การให้การศึกษา ฝึกอบรมและสร้างจิตสำนึก เป็นงานที่มุ่งให้ความรู้พื้นฐาน หรือทักษะบางประการแก่กลุ่มเป้าหมายตามสภาพปัญหาหรือความต้องการ เพื่อให้สามารถช่วยตัวเองได้ในการดำรงชีวิต การพัฒนาอาชีพ การปรับตัวให้ทันสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป
3. การส่งเสริมการรวมกลุ่ม เป็นบทบาทคู่กับการให้บริการ และการให้การศึกษา และสร้างจิตสำนึกทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งเป็นเป้าหมายที่สำคัญของงานพัฒนา
4. การศึกษาวิจัยเผยแพร่ข่าวสารข้อมูล และรณรงค์ให้ประชาชนตระหนักถึงปัญหาสำคัญ ๆ
5. บทบาทในการริเริ่ม ผลักดันและเสนอแนะโครงการใหม่ ๆ หรือทำในลักษณะโครงการทดลองขึ้นก่อน
6. การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของชาวบ้าน ตอบสนองต่อความจำเป็นเฉพาะหน้า
7. เสริมกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้าน และเป็นสะพานของข้อมูลข่าวสารจากภายนอกชุมชน และจากชุมชนภายนอก
8. พัฒนาผู้นำ - องค์กรชาวบ้าน
9. เชื่อมต่อและสร้างเครือข่ายระหว่างคน ชุมชน และสาธารณณะ
10. เสนอทางเลือกให้แก่กลุ่มสังคมต่าง ๆ เช่น เกษตรผสมผสาน ป่าชุมชนชายเลนนิเวศน์วิทยา
11. รณรงค์นโยบาย ผลักดันนโยบายที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการพัฒนาที่มีคุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อม

12. สร้างสรรค์ความรู้และเป็นสะพานเสริมกระบวนการเรียนรู้ของสังคม
13. สร้างสรรค์ช่องทางพัฒนาสถาบันประชาธิปไตย และส่งเสริมคุณภาพทางการเมือง
ในการพัฒนาโดยเฉพาะช่วยเสริมสิทธิและเสียงของกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคม
14. หนุนให้เกิดพันธมิตรขึ้นมาที่ระดับเมือง และสามารถรวมตัวกันเป็นกลุ่มที่แข็งแกร่ง มี
การทำธุรกิจชุมชนร่วมกัน ทำหัตถกรรมผู้หญิง ฯลฯ
15. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชน หรือตามกลุ่มเป้าหมายเกิดประสบการณ์
สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเอง และการแก้ไขปัญหาในอนาคต
16. ศึกษารวบรวมปัญหาต่าง ๆ ในสังคมและรณรงค์เผยแพร่
17. เสริมสร้างประสบการณ์ชีวิต และผลิตบุคลากรที่ดีให้แก่สังคม กิจกรรมพัฒนาได้
แสดงบทบาทเป็น "โรงเรียนชีวิต" ที่ทำหน้าที่เสริมสร้างประสบการณ์ในการทำงานที่ดีให้แก่บุคคล
ของตน ยังเป็นเวทีที่จะช่วยทำให้คนทำงานได้เข้าใจปัญหาต่าง ๆ ในสังคมและเกิดสำนึกที่ดีต่อ
ภาวะหน้าที่ในการพัฒนาสังคมในอนาคต ซึ่งนับเป็นการเตรียมบุคลากรที่มีคุณภาพให้แก่สังคม
(จตุรงค์ บุณยรัตนสุนทร, 2542 : น. 78)
18. เสริมสร้างเงื่อนไข ปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานเพื่อเอื้อต่อผู้ด้อยโอกาส รวมทั้ง
สร้างความเข้าใจการตระหนักในปัญหาสังคม และการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในวงกว้าง
ด้วยวิธีการต่าง ๆ กัน ด้วยการจัดสรรบทความและร่วมมือประสานงานกันอย่างจริงจังและต่อเนื่อง
19. บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนในการเคลื่อนไหว
 - 19.1 งานให้คำปรึกษา โดยเก็บข้อมูลปัญหาต่าง ๆ จากชาวบ้านนำมาวิเคราะห์
โดยเฉพาะข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง จากนั้นก็นำข้อมูลต่าง ๆ มาทำความเข้าใจร่วมกับชาวบ้าน
และกำหนดจังหวะก้าวของการเคลื่อนไหวต่อสู้
 - 19.2 งานสื่อความเข้าใจกับคนในชุมชน โดยนำข้อมูลผลได้ผลเสียของสัมปทาน
ผู้ได้ประโยชน์มาวิเคราะห์ จากนั้นก็ช่วยกันนำชาวบ้านนำข้อมูลเหล่านี้ไปพูดคุยสื่อสารกับ
ชาวบ้านกลุ่มต่าง ๆ ให้เกิดความเข้าใจการต่อสู้คัดค้านและมาร่วมแรงร่วมใจในการต่อสู้คัดค้าน
สัมปทาน
 - 19.3 งานเผยแพร่ โดยนำข้อมูลด้านกายภาพของพื้นที่ ข้อมูลเกี่ยวกับสัมปทาน
มาเรียบเรียงเสนอต่อสื่อมวลชนนำสื่อมวลชนมาพบกับชาวบ้านเพื่อทราบข้อเท็จจริงไปนำเสนอต่อ
สาธารณชนในวงกว้าง
20. กระตุ้นองค์กรชาวบ้านระดับพื้นฐานให้แลกเปลี่ยนความรู้ ขบคิดระหว่างกัน หา
ปัญหาระหว่างกัน หาทางแก้ร่วมกัน ผนึกกำลังช่วยกัน ซึ่งจะช่วยให้ประชาชนและกลุ่มเครือข่าย
อื่นเห็นพลัง และเพิ่มความมั่นใจทั้งสร้างพัฒนาเครือข่าย เพื่อเตรียมหรือใช้เป็นองค์กรต่อรอง
เมื่อเกิดปัญหาการขัดแย้งกับกลุ่มสังคมอื่นหรือแม้แต่กับภาคราชการที่ไม่ฟังเสียงประชาชน

21. มุ่งเสริมสร้างองค์กรชาวบ้าน และเครือข่ายให้เข้มแข็ง ซึ่งเป็นการสร้างระบบประชาธิปไตยในระดับพื้นฐาน อันเป็นรากฐานของระบบประชาธิปไตยที่ตอบสนองคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมควบคู่กันไป โดยจำเป็นต้องทำทั้งในระดับบนและระดับล่าง

22. พัฒนาศักยภาพของผู้หญิงเพื่อให้ผู้หญิงไปถึงโอกาสที่จะมีส่วนในการตัดสินใจและการนำเสนอความคิดเห็น

23. สนับสนุนในรูปแบบของข้อมูลข่าวสารหรือการให้ข้อมูลข่าวสาร จัดเวทีเพื่อให้องค์กรคุ้มครองผู้บริโภคได้ร่วมกันแก้ไขปัญหาของตนเอง เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันให้กับผู้บริโภค ร่วมกันในการป้องกันและแก้ไขปัญหาของตนเอง

ประเภทและกิจกรรมของ NGO ในประเทศไทย

1. องค์กรที่ทำงานด้านเกษตร
2. องค์กรที่ทำงานด้านเด็ก
3. องค์กรที่ทำงานด้านแรงงาน
4. องค์กรที่ทำงานด้านชาวเขาและชนกลุ่มน้อย
5. องค์กรที่ทำงานด้านประสานและสนับสนุนงานพัฒนา
6. องค์กรที่ทำงานด้านสตรี
7. องค์กรที่ทำงานด้านประสานและสนับสนุนงานพัฒนา
8. องค์กรที่ทำงานด้านชุมชนแออัด
9. องค์กรที่ทำงานด้านสาธารณสุข
10. องค์กรที่ทำงานด้านพัฒนาชุมชน
11. องค์กรที่ทำงานด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
12. องค์กรที่ทำงานด้านสิทธิมนุษยชน
13. องค์กรที่ทำงานด้านสื่อ

สัดส่วนขององค์กรที่ทำงานด้านต่าง ๆ ของ NGO ในประเทศไทยและกรุงเทพมหานคร
เมื่อเทียบเป็นร้อยละ

องค์กรที่ทำงานด้านต่าง ๆ	ในประเทศไทย (ร้อยละ)	ในกรุงเทพมหานคร (ร้อยละ)
เกษตร	5.87	1.13
เด็ก	8.04	10.17
แรงงาน	0.65	1.69
ชาวเขาและชนกลุ่มน้อย	2.61	0.00
ประสานและสนับสนุนงานพัฒนา	22.61	20.91
สตรี	4.34	5.65
ศาสนาและการพัฒนา	2.61	3.93
ชุมชนแออัด	3.69	7.91
สาธารณสุข	12.61	16.95
พัฒนาชุมชน	1.30	0.00
ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	16.30	9.61
สิทธิมนุษยชน	2.17	3.39
สื่อ	1.33	3.39
องค์กรที่ทำงานมากกว่า 2 ด้านขึ้นไป	15.87	15.25
	100	100

องค์กรที่ทำงานด้านเกษตร

วัตถุประสงค์

เพื่อเป็นตัวกลางทำหน้าที่ช่วยเหลือด้านการตลาดให้กับกลุ่มเกษตรกรและเผยแพร่ข้อมูล
ความรู้ความเข้าใจด้านการเกษตรกรรมทางเลือกแก่กลุ่มเกษตรกร พัฒนาและผลักดันเกษตรกรรม
ทางเลือกให้เป็นขบวนการทางการเกษตรไทย เพื่อให้เกิดการพึ่งพาตนเองและมีรายได้เพิ่มมากขึ้น
และเพิ่มศักยภาพผู้นำเกษตรกรที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมทางเลือก รวมถึงส่งเสริมการทำงาน
ด้านการพัฒนาร่วมกับเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก และจัดกิจกรรมให้การศึกษากับผู้บริโภค
เพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ และความร่วมมือระหว่างเกษตรกรและผู้บริโภคผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น
สื่อวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นอกจากนั้นยังสนับสนุนการรวมกลุ่มเพื่อการช่วยเหลือกันระหว่าง
สมาชิก

องค์กรที่ทำงานทางด้านการเกษตร

1. ชมรมถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร
2. โครงการทางเลือกเพื่อเกษตรกรและผู้บริโภค

องค์กรที่ทำงานด้านเด็ก

วัตถุประสงค์

เพื่อพัฒนาเด็กทางด้านร่างกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ สังคม และเป็นการกระตุ้นเตือนให้สังคม ได้ตระหนักถึงเรื่องการพิทักษ์สิทธิของเด็ก และปัญหาเด็กไทย นอกจากนั้นแล้วเรายังเป็นศูนย์รวมในการพัฒนาชีวิต และชุมชนเพื่อเด็กให้มีคุณภาพอนามัยที่ดีต่อไป

องค์กรที่ทำงานด้านการเด็ก มีดังนี้

1. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทพยู
2. มูลนิธิเด็ก
3. มูลนิธิเด็กอ่อนในสลัมในพระอุปถัมภ์สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ
4. สมาองค์การพัฒนากเด็กและเยาวชน
5. องค์การกุศลเฟิร์ล เอส บัด X
6. มูลนิธิศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก
7. โครงการแต้นองผู้หิวโหย มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก
8. โครงการฝึกอบรมเยาวชนเพื่อการพัฒนา
9. กลุ่มเพื่อการพัฒนาและการศึกษาเด็ก
10. สมาคมศูนย์พัฒนาเยาวชน
11. โครงการเพื่อเด็กเร่ร่อน
12. ไตละมูลนิธิแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์
13. มูลนิธิเพื่อเด็กพิการ
14. สหทัยมูลนิธิ
15. มูลนิธิมิตรมวลเด็ก
16. องค์การช่วยเหลือเด็กนานาชาติ (สหราชอาณาจักร)
17. มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย
18. มูลนิธิเพื่อเยาวชนชนบท

องค์กรที่ทำงานด้านแรงงาน

วัตถุประสงค์

แรงงานเป็นกลุ่มบุคคลหนึ่งที่ถูกนายทุนหรือนายจ้างเอารัดเอาเปรียบในการทำงาน ดังนั้น การรักษาสិทธิที่พึงมีหรือการเรียกร้องสิทธิที่พึงได้รับตามกฎหมาย จึงเอาวัตถุประสงค์หนึ่งของ องค์กรที่ทำงานด้านแรงงาน เพื่อให้แรงงานมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เสริมสร้างกำลังใจในการ ทำงานยังผลให้ผลผลิตมวลรวมเพิ่มขึ้น

การพัฒนาความรู้ เพิ่มทักษะในการประกอบอาชีพนับเป็นอีกวัตถุประสงค์ที่สำคัญ ไม่ว่า จะเป็นการพัฒนาแรงงานหรือนักพัฒนาภาคเอกชน มีส่วนช่วยให้แรงงานที่เข้ารับการพัฒนาค ความรู้ เพิ่มทักษะการทำงานสามารถเข้าใจถึงปัญหา และวิเคราะห์ปัญหาได้ ทำให้เกิดความ ก้าวหน้าและความคิดริเริ่ม การสร้างสรรค์ผลงานใหม่ ๆ ตามมา

การทำงานเพียงบุคคลหนึ่ง หรือหน่วยงานหนึ่งจะประสบความสำเร็จได้ยาก การรวมตัว กันเพื่อแก้ปัญหาจึงเป็นอีกวัตถุประสงค์หนึ่งที่องค์กรเอกชนให้การสนับสนุน

องค์กรที่ทำงานด้านแรงงาน มีดังนี้

1. ศูนย์ฝึกอาชีพเพื่อพัฒนาคนจนเมือง
2. มูลนิธิอารมณ พงศ์พັນ
3. กลุ่มเยาวชนคนงาน

องค์กรที่ทำงานด้านประสานและสนับสนุนงานพัฒนา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้การส่งเสริมช่วยเหลือ และพัฒนาประชาชนในชนบท ผู้มีรายได้น้อย และผู้ด้อย โอกาสในด้านต่าง ๆ ได้แก่

- การเกษตร
- สิ่งแวดล้อม
- ทรัพยากรธรรมชาติ
- เศรษฐกิจ
- สังคม
- การศึกษา
- ด้านสุขภาพ ทั้งร่างกายและจิตใจ

- การพัฒนาความคิด
- การค้นคว้าวิจัย เป็นต้น

2. เพื่อส่งเสริมในการประสานการพัฒนาขององค์กรภาครัฐบาลและเอกชน หรือประสานระหว่างองค์กรต่าง ๆ กับบุคคล หรือกลุ่มบุคคล การประสานงานระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชนด้วยกันเอง

3. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนด้านการศึกษาให้แก่ผู้ที่เข้าไปพัฒนา ผู้นำชาวบ้าน และบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยจะให้การสนับสนุนทั้งทางด้านการเงิน และการจัดกิจกรรมหรือโครงการที่เป็นประโยชน์ขึ้น เพื่อให้เกิดการพัฒนาในระดับบุคคล ไปจนถึงการพัฒนาในระดับประเทศที่ดีขึ้นกว่าเดิม

องค์กรที่ทำงานด้านแรงงาน มีดังนี้

1. สถาบันพัฒนาชนบท
2. สถาบันเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาชนบท
3. สถาบันนโยบายการศึกษา
4. สมาคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์
5. สมาคม วาย.เอ็ม.ซี.เอ กรุงเทพฯ
6. กลุ่มต้นฝืน
7. กลุ่มเพื่อนประชาชน
8. องค์การแคร์ - ประเทศไทย
9. องค์การแคร์ เด ชอม
10. หน่วยอาสาสมัครแคนาดา
11. หน่วยพัฒนาการเยอรมัน
12. มูลนิธิศูนย์กลางประสานงานพัฒนาชนบท
13. มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์
14. มูลนิธิวิเทศพัฒนา
15. มูลนิธิไทย - เยอรมันเพื่อการพัฒนา
16. มูลนิธิฟื้นฟูชนบท
17. มูลนิธิการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม
18. มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม
19. มูลนิธิหมู่บ้าน
20. มูลนิธิ วาย เอ็ม.ซี.เอ. กรุงเทพฯ

21. มูลนิธิพัฒนาคุณภาพชีวิต
22. มูลนิธิฟรีดริช เนามัน
23. มูลนิธิประไพ วิริยะพันธุ์
24. มูลนิธิโกมล คีมทอง
25. มูลนิธิसानแสงอรุณ
26. มูลนิธิฟรีดริค เฮแบร์ท
27. มูลนิธิเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต
28. มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
29. มูลนิธิเอเชีย
30. บางกอกฟอรัม
31. อโศก
32. สหกรณ์เครดิตยูเนียนนักพัฒนา จำกัด
33. ชุมชนสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด
34. บ้านธรรมชาติ
35. ศูนย์ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพบุคคล
36. คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน
37. ไฟกัล : โครงการศึกษาและปฏิบัติการงานพัฒนา

องค์กรที่ทำงานด้านสตรี

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่หญิงที่ทุกข์ยาก และด้วยโอกาสในสังคม สนับสนุนให้ผู้หญิงเกิดความมั่นใจในสิทธิและทางเลือกในการดำเนินชีวิต ส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ให้ความเป็นธรรมกับผู้หญิงในสังคม ส่งเสริมความรู้ความสามารถของหญิงในการประกอบอาชีพ เพื่อยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ ฐานะและสมรรถภาพของหญิง ส่งเสริมการเป็นมิตรที่ดีต่อกันระหว่างสตรีทั้งในและต่างประเทศ

องค์กรที่ทำงานด้านสตรี มีดังนี้

1. บ้านพักฉุกเฉิน
2. มูลนิธิหญิง
3. สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา

4. มุลินธิเพื่อนหญิง
5. สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี
6. สมาคมผู้บำเพ็ญประโยชน์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์
7. สมาคมสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์
8. กลุ่มราทาบ
9. มุลินธิส่งเสริมโอกาสผู้หญิง
10. กลุ่มอัญจารี

องค์กรที่ทำงานด้านศาสนากับการพัฒนา

วัตถุประสงค์

สร้างแนวทางการศึกษา ทศนคติและการปฏิบัติตนในการดำเนินงานและดำเนินชีวิตของตนเองและครอบครัวตามหลักศาสนา ส่งเสริมให้ครอบครัวมีบทบาทและความรับผิดชอบต่อการพัฒนาสังคม เน้นการช่วยเหลือและร่วมสร้างโอกาสให้คนยากจนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม โดยทำการเผยแพร่แนวคิดในการพัฒนาผ่านมุลินธิ (องค์กร) ที่ทำงานด้านศาสนากับการพัฒนาสู่ประชาชนทั่วไป เพื่อสร้างจิตสำนึกร่วมกันในงานพัฒนาสังคม ส่งเสริมการรวมกลุ่มเพื่อการพัฒนาตนเองให้องค์กรประชาชนมีความเข้มแข็งโดยอาศัยแนวทางศาสนา วัฒนธรรมเป็นพื้นฐานและประสานความร่วมมือและสร้างเครือข่ายองค์กร สถาบันต่าง ๆ

สนับสนุนให้พระสงฆ์ แม่ชี และฆราวาส รู้เท่าทันกระแสสังคมที่เปลี่ยนแปลงในระดับชุมชน สังคมไทย และสังคมโลก เพื่อนำหลักศาสนามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนา

องค์กรที่ทำงานด้านศาสนาและการพัฒนา

1. คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา (ศพพ.)
2. คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการส่งเสริมชีวิตและครอบครัว
3. สันติวิธีสากล
4. มุลินธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย
5. สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา
6. เสมสิกขาลัย
7. ศูนย์สังคมพัฒนา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ

องค์กรที่ทำงานด้านชุมชนแออัด

วัตถุประสงค์

เพื่อช่วยเหลือคนยากจน ผู้ด้อยโอกาสในสังคมให้มีที่อยู่อาศัย ส่งเสริมให้มีการพัฒนาชุมชนให้ชาวบ้านรู้จักวิธีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีพละงานที่มีสมรรถนะ สนับสนุนให้เด็กในชุมชนได้รับการศึกษา ส่งเสริมและเป็นศูนย์กลางทางความร่วมมือทั้งภาค รัฐบาล เอกชน และกลุ่มบุคคลทั่วไปที่สนใจทั้งในและต่างประเทศ เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาสังคม

องค์กรที่ทำงานด้านชุมชนแออัด มีดังนี้

1. มูลนิธิดวงประทีป
2. ศูนย์รวมพัฒนาชุมชน
3. มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย
4. สมาคมร่วมกันสร้าง
5. สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง
6. มูลนิธิศึกษาเอเชีย
7. สมาคมศูนย์กลางเทวา
8. มูลนิธิเพื่อการพัฒนาชุมชนเมือง
9. มูลนิธิชุมชนเมือง
10. กลุ่มเพื่อนร่วมงาน
11. สถาบันการพัฒนาพื้นฐาน
12. มูลนิธิศูนย์ศึกษาที่อยู่อาศัยแห่งเอเชีย
13. มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาชุมชนเมือง สำนักงานทรัพย์สิน
14. สำนักวิจัยและปฏิบัติการชุมชนเมือง

องค์กรที่ทำงานด้านสาธารณสุข

วัตถุประสงค์

จัดฝึกอบรมเพื่อให้เกิดทักษะทั้งทางด้านสาธารณสุข สุขอนามัย สิ่งแวดล้อม การใช้ยา ฯลฯ และต้องการให้ประชาชนสามารถป้องกันการเจ็บไข้ได้ป่วย ให้มีสุขภาพให้แข็งแรง มีสวัสดิภาพที่ดีขึ้น มีสุขภาพที่ดี รวมถึงการให้ความช่วยเหลือด้านบริการแก่ผู้ป่วยในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะผู้ป่วยโรคเอดส์ ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ขององค์การสาธารณสุขไทย และสาธารณสุขโลก

ผู้พิการ เด็กกำพร้า ช่วยคลี่คลายปัญหาด้านสาธารณสุขให้กับสังคม ช่วยในการวางแผนครอบครัว นอกจากนั้นแล้วยังมีการส่งเสริม การค้นคว้าวิจัยต่าง ๆ ให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ เพื่อจะได้นำมาใช้กับ สาธารณสุขไทย ไม่ว่าจะเป็นการแพทย์ในแผนปัจจุบันหรือโบราณ

องค์กรที่ทำงานด้านสตรี มีดังนี้

1. สมาคมส่งเสริมการผสมผสานกิจกรรมพัฒนาประชากรและสาธารณสุขแห่งประเทศไทย
2. องค์การสยามแคร์
3. มูลนิธิป้องกันโรคเอดส์
4. โครงการแม่เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์
5. โครงการเข้าถึงเอดส์
6. มูลนิธิสาธารณสุขกับการพัฒนา
7. มูลนิธิพัฒนาสุขภาพสังคม
8. มูลนิธิพัฒนาการแพทย์แผนไทย
9. สมาคมแนวร่วมธุรกิจไทยต้านภัยเอดส์
10. องค์การพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการสาธารณสุข
11. บ้านพักใจ
12. ชมรมแรงเทียนเพื่อชีวิต
13. สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน
14. ศูนย์ให้คำปรึกษาปัญหาโรคเอดส์เพื่อชุมชน
15. มูลนิธิหมอชาวบ้าน
16. มูลนิธิหมอเสม พริ้งพวงแก้ว
17. กลุ่มภราดรภาพยับยั้งโรคเอดส์แห่งประเทศไทย
18. ชมรมผู้บริโภครไทย
19. โครงการนาม – ชีวิต
20. สมาคมวางแผนครอบครัว
21. สมาคมทำหมันและพัฒนาคุณภาพชีวิต
22. โครงการโรคเอดส์ สภากาชาดไทย
23. สมาคมคนพิการ
24. องค์การหมอไร้พรมแดน
25. ชมรมเพื่อนวันพุธ
26. กลุ่มศึกษาปัญหา

27. ศูนย์คุ้มครองสิทธิด้านเอดส์
28. องค์การส่งเสริมพันธกิจคริสตจักรด้านเอดส์
29. มูลนิธิเพื่อผู้บริโภค
30. มูลนิธิศูนย์ฮอทไลน์

องค์กรที่ทำงานด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

วัตถุประสงค์

เพื่อรณรงค์ให้ประชาชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของคุณค่าทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมบนผืนโลกนี้ โดยการศึกษาวิจัยหน่วยงานรัฐบาลและเอกชน และกำหนดนโยบายสิ่งแวดล้อมในระยะยาว อีกทั้งยังส่งเสริม สนับสนุนการก่อให้เกิดความรู้ ความรู้ที่คิดเห็นในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม และเผยแพร่เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบต่าง ๆ นอกจากนั้นแล้วยังส่งเสริมให้ประชาชนที่อยู่บริเวณใกล้เคียงพื้นที่เขตป่าอนุรักษ์ ร่วมมือและประสานงานกับหน่วยงานที่ปกป้องรักษาทรัพยากรอย่างสร้างสรรค์ และมีเหตุผล

มูลนิธิที่ทำงานทางด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มีดังนี้

1. สมาคมชิงเอิร์ธ
2. มูลนิธิเพื่อนช้าง
3. มูลนิธิสีบ นาคะเสถียร
4. สมาคมเอิร์ท ไรส์แลนด์ อินสติติวท์
5. โครงการกระดาดเพื่อต้นไม้
6. โครงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน
7. กลุ่มศึกษาปัญหานิวเคลียร์
8. มูลนิธิโลกสีเขียว
9. มูลนิธิพิทักษ์สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว
10. มูลนิธิช่วยชีวิตสัตว์ป่าแห่งประเทศไทย
11. โครงการฟื้นฟูนิเวศวิทยาในภูมิภาคอินโดจีนและพม่า
12. มูลนิธิสิ่งแวดล้อมไทย
13. สมาคมสร้างสรรค์ไทย
14. มูลนิธิป้องกันควันทoxicและพิทักษ์สิ่งแวดล้อม
15. โครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ

16. มุลินิธิคุ้มครองสัตว์ป่า และพรรณพืชแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์

17. มุลินิธิโครงการราชพฤกษ์

องค์กรที่ทำงานด้านสิทธิมนุษยชน

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน สิทธิมนุษยชน และความยุติธรรมในสังคมตามระบอบประชาธิปไตย และมีการร่วมมือประสานกับองค์กร หรือสมาคมอื่นที่มีวัตถุประสงค์สอดคล้องกัน เพื่อแสวงหาทางร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาสังคม

องค์กรที่ทำงานด้านสิทธิมนุษยชน มีดังนี้

1. คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.)
2. องค์การนิรโทษกรรมสากล (ประเทศไทย)
3. คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่า
4. สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.)
5. สมาชิทธิมนุษยชนและการพัฒนาแห่งภูมิภาคเอเชีย (ฟอรัม เอเชีย)
6. คณะกรรมการยุติธรรมและสันติแห่งประเทศไทย

องค์กรที่ทำงานด้านสื่อ

วัตถุประสงค์

ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในแวดวงขององค์กรพัฒนาเอกชน โดยนำเอาความรู้ทางด้านวิชาการต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนเหล่านี้มาผลิตและเผยแพร่ในรูปของสื่อระดับย่อย ประกอบด้วย สไลด์ สิ่งพิมพ์ ละคร เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างสรรค์ด้านศิลปะในสังคม และมีการรณรงค์ปัญหาต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการผลิตสื่อประเภทต่าง ๆ ในชุมชน โรงเรียน กลุ่มต่าง ๆ อีกทั้งเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้การพัฒนาสำหรับเด็กและเยาวชน มีการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมทางด้านวัฒนธรรมที่มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมให้ผู้ยากไร้ได้รับโอกาสทางการศึกษา การพัฒนาอาชีพ และสร้างสรรค์ทางศิลปวัฒนธรรม การศึกษาอีกด้วย

องค์กรที่ทำงานด้านสื่อ มีดังนี้

1. โครงการสื่อชาวบ้าน

2. มุลินิธิทัพยาพิพย์
3. มุลินิธิสื่อสร้างสรรค์
4. มุลินิธิสารสนเทศเพื่อการพัฒนา
5. กลุ่มศิลปวัฒนธรรมกระเจกเงา
6. สถาบันศิลปวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา (มายา)

องค์กรที่มีวัตถุประสงค์มากกว่า 1 ด้าน

วัตถุประสงค์

1. โครงการสมุนไพร่เพื่อการพึ่งตนเอง
2. มุลินิธิคอลฟิลด์เพื่อคนตาบอดในพระบรมราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
3. มุลินิธิศูนย์ข่าวสารสภาวะแวดล้อมแห่งประเทศไทย
4. ศูนย์สื่อเพื่อการพัฒนา
5. ภาควิชาความร่วมมือเพื่อสนับสนุนการพัฒนา
6. โครงการพัฒนาสันติวิธีในสังคมไทย
7. โครงการพัฒนาชุมชนชาวเขา
8. สภาวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย
9. คณะกรรมการเผยแพร่และส่งเสริมงานพัฒนา (ผสพ.)
10. คณะกรรมการเพื่อการพัฒนาชนเผ่าพื้นเมือง
11. คณะกรรมการประสานงานองค์กรสิทธิมนุษยชน (กปส.)
12. คณะกณีนีศรีชุมพบาลแห่งประเทศไทย
13. สมาคมสถาบันพัฒนาเพื่อชีวิต
14. ศูนย์บริการข้อมูลและฝึกอบรมแรงงาน
15. ศูนย์ช่วยเหลือแรงงานอพยพหญิง
16. กลุ่มสื่อสายใย
17. มุลินิธิกลุ่มแสงเทียน
18. สภาเยาวชนคาทอลิกแห่งประเทศไทย
19. คณะกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม 16 สถาบัน
20. มุลินิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา
21. สมาคมวิศวกรสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย
22. สมาคมเทคโนโลยีที่เหมาะสม

23. คณะกรรมการองค์การพัฒนาเอกชนด้านเอดส์ (กพอ.)
24. คณะกรรมการประสานงานองค์การพัฒนาเอกชนเพื่อการสาธารณสุขมูลฐาน (คปอส.)
25. มูลนิธิชีวิต
26. มูลนิธิส่งเสริมทรัพยากรมนุษย์เพื่อพัฒนาชุมชน
27. ชมรมศิษย์เก่าบูรณะชนบทและเพื่อน

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development)

เป็นหน้าที่ของการจัดการงานบุคคล (Personal Management) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นกระบวนการที่เด่นชัดต่อเนื่อง ซึ่งจะเกี่ยวกับความต้องการของบุคคลทั้งในปัจจุบันและอนาคต

Garcia (1985) ได้รวบรวมความหมายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (HRD) ไว้หลายความหมายด้วยกัน (ชวลิต อยู่ภักดี, 2539 : 10)

UN ให้ความหมายว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือการพัฒนาทักษะความรู้ ความสามารถอันแท้จริงของมนุษย์อย่างมีศักยภาพ ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในชุมชน

UNESCO ให้ความหมายว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือ การพัฒนาทักษะทั้งหลายของประชากรในส่วนที่สัมพันธ์ต่อการการพัฒนาประเทศ

ILO เชื่อว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นการรวมเอาหลายด้านเข้าไว้ด้วยกัน คือทักษะที่ได้มาตลอดจนการฝึกอบรมทั่ว ๆ ไป ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของการยอมรับความต้องการของประชาชนในอันที่จะใช้ความสามารถให้เกิดประโยชน์ในอาชีพสูงสุดในการทำงาน ในขณะเดียวกันก็ให้เกิดความพึงพอใจต่อตนเอง และงานที่ทำทักษะควรได้รับการสนับสนุนโดยความรู้เกี่ยวข้องกันและทันสมัยเพื่อให้ตรงกับความต้องการของประชาชน ทำนองเดียวกันทัศนคติที่ได้รับการพัฒนาทางสังคม และทางส่วนตัวก็มีความจำเป็นต่อความปรารถนา และความทะเยอทะยานของประชาชน ซึ่งต้องสอดคล้องกับสังคมและกรอบเค้าโครงของชาติ

UNIDO'S ให้ความหมายว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือ การพัฒนาที่เป็นระบบโดยมีคนเป็นเครื่องมือเพื่อวัตถุประสงค์ของการพัฒนาชาติ ซึ่งรวมเอาการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมเข้าไว้ด้วย อาทิ การยกระดับความสามารถของบุคคลให้สูงขึ้น การเพิ่มความสามารถในการผลิต และความสามารถในการคิดริเริ่ม ตลอดจนสนับสนุนให้กระทำหน้าที่ผู้นำโดยอาศัยการศึกษา การฝึกอบรม และการวิจัย

FAO ได้มองว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นกระบวนการที่กว้างขวาง สำหรับความเป็นไปได้ของการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพในการพัฒนาชนบท และรวมไปถึงการเพิ่มขึ้นของความสามารถในการผลิต

นอกจากนี้ยังได้มีผู้ให้คำจำกัดความหมายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไว้หลายท่าน (พิรุณ วุฒิพงศ์วรกิจ, 2537 : 7 - 8) ดังนี้

Malcolm W. Warren การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือ การกระทำใด ๆ ขององค์การในอันที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของสมาชิกในองค์การ ซึ่งเป้าหมายความสำเร็จของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลให้อำนาจต่อการบรรลุเป้าหมายได้

Leonard Nadler การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นการเตรียมคนเพื่อให้สามารถก้าวไปพร้อมกับองค์การ ซึ่งจะพัฒนาเปลี่ยนแปลง และเติบโตได้

Gary Dessler การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือ ความพยายามที่จะปรับปรุงการปฏิบัติงานในปัจจุบัน หรือในอนาคต โดยการให้ความรู้ เปลี่ยนทัศนคติ และเพิ่มทักษะความสามารถ

Patricia Melagan การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นการผสมผสานระหว่างการฝึกอบรม และการพัฒนาปัจเจกบุคคล การพัฒนาองค์การและพัฒนาทางก้าวหน้าในอาชีพ เพื่อประสิทธิผลของการพัฒนาบุคลากร กลุ่ม และองค์การ

สมาน รังสียกฤษณ์ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือ การดำเนินการเกี่ยวกับการส่งเสริมให้บุคคลมีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการทำงานที่ดีขึ้น ตลอดจนมีทัศนคติที่ดีในการทำงาน ซึ่งจะเป็นผลให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ประชา เตรรัตน์ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือ กระบวนการในการเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ ประสบการณ์ และทัศนคติอันเหมาะสม เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของแต่ละบุคคลให้สามารถปรับตัวเองได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งภายใน และภายนอกองค์การ มีความพร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่ที่รับผิดชอบทั้งในปัจจุบันและอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด เพื่อองค์การได้รับประโยชน์สูงสุด และในขณะเดียวกันผู้ปฏิบัติงานทุกคนมีความพึงพอใจ และขวัญกำลังใจดี พร้อมที่จะทุ่มเทลงกายใจ และสติปัญญาแก่งาน

สมพงษ์ เกษมสิน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง กรรมวิธีในอันที่จะเพิ่มพูนสมรรถภาพในการทำงานของผู้ปฏิบัติงาน ทั้งในด้านความคิด การกระทำ ความสามารถ ความชำนาญ และทำที่ต่าง ๆ

โดยสรุป การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ก็คือ การพัฒนาที่เป็นระบบโดยมีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง เพื่อนำมาพัฒนาคุณภาพของมนุษย์ทั้งทางด้านทักษะ สุขภาพ ทัศนคติ และความจำเป็นพื้นฐาน โดยอาศัยการศึกษา การฝึกอบรม การวิจัย และการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทั้งนี้ เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศในที่สุด

๖.๒ นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาแนวความคิดและปรัชญาของ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช महाराज รัชกาลที่ 9 ในเรื่องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยความหมายก็คือ การทำให้ทรัพยากรมนุษย์ในประเทศนั้น ๆ มีคุณภาพ หรือ การทำให้คนมีคุณภาพ

เมื่อพิจารณามิติในตัวคนแล้ว สามารถสรุปได้ว่า คุณภาพของคนน่าจะเกี่ยวข้องกับ

1. คุณภาพด้านทักษะ (Skills) 2. คุณภาพด้านสุขภาพ (Health) 3. คุณภาพด้านทัศนคติ (Attitude)

มิติทางด้านทักษะ (Skills) เป็นมิติที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ทั้งที่เป็นการศึกษาในรูปแบบ (Formal) และอรูปแบบ (Non formal) น่าจะเป็นที่ยอมรับกันได้ว่า คนที่ไม่มีทักษะ และไม่สามารถทำงานอะไรได้เลยนั้น ย่อมเป็นคนที่ไม่มีความรู้ (อย่างน้อยที่สุดก็ในด้านทักษะ) และผู้ที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาย่อมมีความรู้ที่สูงกว่าผู้ที่สำเร็จการศึกษาระดับประถม (เมื่อคุณสมบัติอื่น ๆ เสมอกันตลอด)

มิติด้านสุขภาพ (Health) เป็นมิติที่เกี่ยวข้องกับความสมบูรณ์ ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ทั้งด้านกายภาพ (Physical) และจิตภาพ (Psychological) ภายในมิตินี้ด้านเดียว ก็น่าจะเป็นที่ยอมรับกันได้เช่นกันว่า คนที่มีความไม่สมบูรณ์ทางด้านร่างกาย หรือด้านจิตใจ หรือ ทั้งสองด้าน ย่อมมีความรู้ด้อยกว่าคนที่มีความรู้ที่แข็งแรง หรือจิตใจที่ถูกต้อง (Healthy) ในทำนองเดียวกัน คนที่มีความรู้และจิตใจที่สมบูรณ์ ย่อมมีความรู้ที่สูงกว่าคนที่มีความรู้ที่แข็งแรงแต่มีโรคประสาท หรือโรคจิตประจำตัว

มิติด้านทัศนคติ (Attitude) เป็นมิติที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกนึกคิด ซึ่งขาดความชัดเจน เมื่อเปรียบเทียบกับมิติด้านทักษะ และด้านสุขภาพ คนที่มีความรู้สึกนึกคิดไม่ว่าในเรื่องใดก็ตาม ทั้งที่เกี่ยวข้องกับตนเอง เกี่ยวข้องกับผู้อื่น เกี่ยวกับกลุ่มบุคคล หรือเกี่ยวกับสังคมโดยส่วนรวมในลักษณะที่เป็นลบ ย่อมเป็นคนที่มีความรู้ที่ด้อยกว่าคนที่มีความรู้ที่ถูกต้องในลักษณะที่เป็นบวก ทั้งนี้ เพราะคนในลักษณะแรกนั้นย่อมไม่มีพฤติกรรม และ/หรือ ไม่ให้ความร่วมมือในกระบวนการปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ทุกรูปแบบ ทำให้ไม่เกิดผลลัพธ์ที่คาดหวังในระดับที่ต้องการ เมื่อเปรียบเทียบกับในลักษณะหลัง

โดยที่คุณภาพของคนประกอบด้วยสามมิติดังกล่าว การพิจารณาของคนแต่เพียงมิติเดียว ย่อมเป็นการไม่เหมาะสม จะต้องพิจารณาข้อสรุปสภาพความมีคุณภาพของคนจากมิติทั้งสาม

พร้อม ๆ กัน ซึ่งมีมิติด้านทัศนคติเพิ่งได้รับความสนใจไม่นานมานี้ เมื่อเริ่มมีการตระหนักกันว่าคนที่มีการศึกษาดี และสุขภาพแข็งแรงทั้งด้านร่างกาย และจิตใจ แต่ก็เป็นบุคคลากรที่ไม่สามารถมีส่วนช่วยสร้างสรรค์สังคมให้น่าอยู่ยิ่งขึ้น หรือแม้แต่ประชาชนจะมีความการศึกษาที่ดียิ่งขึ้น มีสุขภาพที่สมบูรณ์ขึ้น (และแม้กระทั่งมีฐานะทางเศรษฐกิจในระดับสูงขึ้น) แต่ประเทศหรือสังคมนั้นก็ไม่ได้ก้าวหน้ามากเท่าที่ควร จึงเริ่มมีความสนใจพัฒนาคุณภาพของคนจากมิติด้านทัศนคติ *จ.ม.*

ความสำคัญของมิติต่าง ๆ

จากที่ผ่านมากการใช้นโยบายการพัฒนาประเทศ การตระหนักถึงความสำคัญของการทรัพยากรมนุษย์ ในกระบวนการพัฒนาประเทศไม่ได้บังเกิดขึ้นทันทีที่เกิดความสนใจจะพัฒนาประเทศในภูมิภาคต่าง ๆ ในโลก ความสนใจมุ่งไปที่ทุน (Capital) และการสะสมทุน (Capital Formation) จนกระทั่งผลลัพธ์ของการพัฒนาไม่เป็นไปอย่างที่คาดหวังไว้ ทำให้ทรัพยากรมนุษย์กลายเป็นปัจจัยการผลิตที่ได้รับความสนใจกันอย่างกว้างขวาง แม้กระนั้นก็ตาม การวิเคราะห์บทบาทของทรัพยากรมนุษย์นำไปสู่การยอมรับบทบาทของการศึกษาในกระบวนการพัฒนานั้นคือได้มีการยอมรับคุณภาพของมนุษย์เฉพาะมิติด้านทักษะเท่านั้น การพัฒนาการศึกษาในลักษณะและรูปแบบต่าง ๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพทรัพยากรมนุษย์จึงบังเกิดขึ้นอย่างมากมายและกว้างขวาง การจัดระบบการศึกษาที่เป็นรูปนัย (อันเป็นความสนใจที่บังเกิดขึ้นก่อน) และที่เป็นรูปนัย (อันเป็นความสนใจที่เกิดขึ้นตามมา) ก็กลายเป็นภารกิจหลักของรัฐบาลในประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย และได้รับการจัดสรรงบประมาณแผ่นดินในระดับที่สูงมากเมื่อเปรียบเทียบกับภารกิจอื่น ๆ ของรัฐ

ความสนใจในเรื่องสุขภาพของพลเมืองในประเทศ อาจกล่าวได้ว่า มีอยู่ตลอดเวลา ก่อนความสนใจเรื่องการพัฒนาประเทศจะบังเกิดขึ้นเสียอีก แต่ก็ไม่ใช่ว่าความสนใจแบบทุ่มเท และในลักษณะที่บังเกิดขึ้นกับการศึกษา (ซึ่งได้รับความสนใจในระดับพื้น ๆ ก่อนอยู่แล้ว แต่ก็เป็นความสนใจที่ไม่ได้เกิดขึ้นในกรอบของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในแง่ของปัจจัยการผลิต ตามครรลองของการพัฒนาประเทศ) ทั้งนี้ก็เป็นภาพสะท้อนถึงความเข้าใจทั่วไปว่า สุขภาพของคนนั้นสำคัญ และการเจ็บป่วยเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา แม้จะไม่ได้เป็นความเข้าใจในแง่การพัฒนาประเทศก็ตาม แต่ก็คงกล่าวได้ว่า คุณภาพของคนในด้านสุขภาพเป็นสิ่งที่ตระหนักกันมานานแล้ว และการพัฒนาระบบสาธารณสุขของประเทศก็ได้รับความสนใจเสมอมา แต่ความสนใจเช่นนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ได้รับอิทธิพลจากทัศนะของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อพัฒนาชาติ ดังจะเห็นได้จากการเปลี่ยนจุดเน้นของการพัฒนากระบวนการสาธารณสุขจากการบำบัดรักษา (Curative) มาเป็นการป้องกัน (Preventive) อันเป็นที่มาของแผนงานการพัฒนา

สาธารณสุขมูลฐานในลักษณะที่ประเทศไทยกำลังดำเนินการอย่างเต็มที่ในปัจจุบัน จากทัศนคติ (Perspective) เช่นนี้เองที่นำไปสู่ความสนใจในการพัฒนาคุณภาพของเด็กเล็กในแง่มุมต่าง ๆ

อนึ่ง การพัฒนาคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ในด้านทักษะ (มีการศึกษา) และในด้านสุขภาพ (การแพทย์และการสาธารณสุข) มีกระบวนการที่เป็นระบบและมีการดำเนินการที่มีระบบอย่างเป็นทางการ (Formal) ในขณะเดียวกัน เนื้อหาสาระที่พัฒนากันขึ้นมา และที่นำไปพัฒนาในตัวบุคคลนั้น ก็มีความเป็นเทคนิควิธี (Technical) ทั้งในระดับเบื้องต้น และในระดับสูง ในแง่นี้แล้ว จึงไม่น่าแปลกใจแต่อย่างใดที่คุณภาพของคนในด้านทักษะ และในด้านสุขภาพได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง หลังจากได้การกระตุ้นจากแนวความคิดของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในแง่ของปัจจัยการผลิตที่สำคัญอย่างยิ่งต่อกระบวนการพัฒนาประเทศ และได้รับการทุ่มเททรัพยากรงบประมาณสอดคล้องกับระดับความสนใจดังกล่าว

ในลักษณะตรงกันข้าม คุณภาพของคนในด้านของทัศนคตินั้นไม่ได้รับความสนใจเลยในช่วงต้นที่มีการเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในฐานะปัจจัยการผลิต ทั้งนี้อาจมีเหตุผลจากการไม่ตระหนักถึงคุณภาพของคนในด้านนี้เลยก็ได้ เพราะทัศนคติเป็นสิ่งที่ไม่อาจจับต้องได้ หรือบ่งชี้ให้ประจักษ์ชัดได้และมักเป็นสิ่งที่ไม่มีการถกหรือการอภิปรายมากนัก แม้ว่าจะมีการใช้คำดังกล่าวอยู่เนือง ๆ ความเข้าใจทั่วไปเมื่อพูดถึง "ทัศนคติ" ก็คือ ทัศนะที่บุคคลยึดถือหรือยอมรับเป็นหลักปฏิบัติ เป็นค่านิยม เป็นความเชื่อ ที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิด รวมทั้งมีอิทธิพลต่อกิจกรรมที่เลือกทำหรือไม่เลือกทำในเรื่องต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเรื่องใหญ่ หรือเรื่องเล็ก เรื่องสำคัญ หรือเรื่องไร้สาระ เรื่องการทำงาน หรือเรื่องการเล่น เรื่องเกี่ยวกับวัตถุ หรือเรื่องเกี่ยวกับความคิด กล่าวในลักษณะที่สั้นเข้า ทัศนคติคือความรู้สึกนึกคิดของบุคคลในเรื่องต่าง ๆ นั่นเอง ทัศนะเหล่านี้สะสมหรือยังรากในตัวบุคคลตั้งแต่อายุน้อย และก็เปลี่ยนแปลงได้เวลาต่อมา แม้จะยาก

ในการปลูกฝังหรือการสะสมทัศนคติในตัวบุคคลก็ไม่มีระบบการดำเนินงานที่เป็นทางการ กระบวนการที่มักกล่าวถึงกันในกระบวนการถ่ายทอดและสร้างสมทัศนคตินี้ก็คือ กระบวนการสังคมประกิต หรือ กระบวนการอบรมบ่มนิสัย (Socialization) ซึ่งก็เป็นระบบการดำเนินงานที่ไม่เป็นทางการ (Informal) และเกิดขึ้นในรูปแบบ และในกลุ่ตเศต่าง ๆ ที่มีอาจะระบุกันได้อย่างมีกิจจะลักษณะ แม้จะเป็นกระบวนการที่มีจริงและเกิดขึ้นจริงก็ตาม นอกจากนี้แล้วเนื้อหาสาระของทัศนคติก็ไม่เคยมีการพัฒนาเป็นระบบความคิดที่มีลักษณะเป็นเทคนิคชนิดที่สามารถจัดเป็นระบบความรู้ที่สามารถถ่ายทอดอย่างเป็นทางการได้แจกเช่นทักษะชนิดต่าง ๆ ความสำคัญของคุณภาพของคนในด้านทัศนคติจึงไม่เด่นชัด ดังเช่นกรณีการพัฒนาทางการศึกษา และด้านการแพทย์ และด้านสาธารณสุข

เหตุผลอีกประการหนึ่งของการไม่ตระหนักถึงคุณภาพของคนในด้านทัศนคติ ก็คือ นักพัฒนาการทั้งหลายที่ผลักดันการพัฒนาระบบการศึกษาให้เอื้อต่อการพัฒนาประเทศนั้น ได้ตั้งข้อสมมติไว้แล้วว่า เมื่อมีการฝึกฝนและสะสมทักษะที่ถูกต้อง และเหมาะสมกับบทบาทของอาชีพ แล้วคุณสมบัติอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทัศนคติ (ที่พึงปรารถนา) ทั้งหลายนั้นจักอุบัติขึ้นในตัวบุคคลเองโดยไม่จำเป็นต้องกังวล บุคคลที่สำเร็จการศึกษาในระดับต่าง ๆ ก็จะมีคุณภาพด้านทัศนคติที่จะเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศ และจะช่วยส่งเสริมการนำความรู้และทักษะที่ได้เล่าเรียนมานั้น ไปใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ และอย่างมีประสิทธิภาพพิจารณาอย่างเป็นธรรมแล้ว ข้อสมมติเช่นนี้ (บนฐานที่ความรู้ในเรื่องการพัฒนาคุณภาพของบุคคลยังมีอยู่ในระดับที่จำกัดดังกล่าว) ก็ไม่น่าแปลกใจแต่ประการใดในเมื่อกระบวนการปลูกฝังและสั่งสมทัศนคติในรูปลักษณะต่าง ๆ นั้น เป็นกระบวนการที่ไม่มีระบบอย่างเป็นทางการ มักเกิดขึ้นในกาลเทศะต่าง ๆ ตลอดชีวิตของการเติบโตของบุคคล และการใช้ชีวิตในสังคม

อย่างไรก็ตาม ความสำคัญของการมีทัศนคติที่เหมาะสมในตัวบุคคลได้เริ่มได้รับความสนใจเมื่อมีการตระหนักกันว่า คนที่มีการศึกษาดี และสุขภาพแข็งแรงทั้งด้านร่างกาย และจิตใจ แต่ก็ยังเป็นบุคลากรที่ไม่สามารถมีส่วนร่วมช่วยสร้างสรรค์สังคมให้น่าอยู่ยิ่งขึ้น หรือแม้แต่ประชาชนมีการศึกษาดียิ่งขึ้น มีสุขภาพที่สมบูรณ์ขึ้น (แม้กระทั่งมีฐานะทางเศรษฐกิจในระดับที่สูงขึ้น) แต่ประเทศหรือสังคมนั้นก็ไม่ได้ก้าวหน้ามากเท่าที่ควร ทั้ง ๆ ที่น่าจะเจริญรุ่งเรืองได้อย่างรวดเร็ว (เมื่อสามารถมีปัจจัยจำเป็นต่าง ๆ ที่กำหนดให้แล้ว) หรือปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction) ระหว่างบุคคลและกลุ่มบุคคล ก็สร้างความห่างเหินและความแตกแยก (Alienation) ในหมู่พลเมืองมากขึ้น จนเกิดความรู้สึกกันว่า สังคมมีความไม่น่าอยู่มากขึ้น ความสนใจการพัฒนาคุณภาพของคนจากมิติทัศนคติอันเกิดจากความกังวลนี้ปรากฏผ่านการเรียกร้องในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การเรียกร้อง "ความรู้คู่คุณธรรม" ในการผลิตบัณฑิตโดยนักศึกษาไทย เป็นต้น

๖๖

รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

1. การพัฒนามนุษย์ด้วยการพัฒนาตนเอง

การพัฒนาตนเองเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มุ่งให้มนุษย์เอาตัวรอด และสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพตามสภาพแวดล้อมของสังคม เป็นการพัฒนาตนเองที่เป็นไปตามธรรมชาติ หรือตามปรกตวิสัย จากการเลียนแบบ การลองผิดลองถูก และการศึกษาด้วยตนเองจากแหล่งความรู้ที่สามารถจะหาได้

วิธีการพัฒนาตนเอง :

1. **วิธีการพัฒนาตนเองตามปรกติวิสัย** เป็นการเรียนรู้ที่ไม่ได้ผ่านสถาบันการศึกษา การพัฒนาตนเองตามปรกติวิสัย ครอบคลุมการเลียนแบบ การลองผิดลองถูก อยากลองทำสิ่งแปลกใหม่ และความต้องการที่จะทำให้สิ่งที่มีอยู่แล้วดีขึ้น

2. **วิธีการพัฒนาตนเองด้วยการศึกษาจากแหล่งความรู้** โดยเฉพาะความรู้จากสถาบันศาสนา แหล่งวิทยากร และจากสื่อมวลชน

2. การพัฒนาทรัพยากรด้วยการศึกษาเล่าเรียน

การศึกษาเล่าเรียนเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มุ่งให้การพัฒนาเป็นไปอย่างมีระเบียบระบบ ได้นโยบายและประสบการณ์ที่ตรงตามความต้องการ มีปริมาณและคุณภาพสูง และพัฒนาได้ในระยะเวลาที่กำหนด เกิดจากการศึกษาใน และนอกระบบโรงเรียน

2.1 **การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระบบโรงเรียน** เป็นผลจากปัจจัยด้านการขยายตัวทางวิทยาการ การเพิ่มอาชีพ และความต้องการที่จะต้องพัฒนากำลังคนเป็นจำนวนมาก และความจำเป็นที่จะต้องได้การศึกษาในเวลาอันสั้นอย่างเป็นระบบ โดยอาศัย วัด, โรงเรียน, มหาวิทยาลัย โดยได้รับการอบรมสั่งสอนจาก พระ, ครู - อาจารย์ และเรียนตามหลักสูตรตามที่สถาบันได้กำหนดไว้

2.2 **การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นอกระบบโรงเรียน** เป็นการศึกษาที่ไม่ยึดรูปแบบรูปแบบวิธีการ และสื่อการถ่ายทอดอาจอยู่ในรูปกลุ่มความสนใจ และรวมตัวประกอบกิจกรรมส่วนวิธีการ และสื่อการถ่ายทอดอาจอยู่ในรูปของการอภิปราย สัมมนา การฝึกอบรม การประชุมทางวิชาการ การสื่อสารผ่านสื่อมวลชน เช่น วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ โทรศัพท์ ไปรษณีย์ อิเลคทรอนิกส์ การประชุมทางไกล เป็นต้น อาจจัดที่บ้าน วัด ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ วนอุทยาน โรงพยาบาล โรงงานอุตสาหกรรม โรงภาพยนตร์ และศูนย์กลางชุมชน (Civic Center)

3. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยการฝึกอบรม

การฝึกอบรมเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มุ่งให้เนื้อหาสาระที่มีวัตถุประสงค์เฉพาะ ในระยะเวลาอันจำกัด และสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้ตรงตามความต้องการและรวดเร็ว โดยมุ่งวัตถุประสงค์ที่เพิ่มความรู้ความสามารถให้แก่บุคลากรเฉพาะเรื่องด้วย ทำให้ได้ความรู้ใหม่ และทันสมัย เพิ่มเติมความรู้ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

รูปแบบของการฝึกอบรม

1) การฝึกอบรมยึดวิทยากรเป็นศูนย์กลาง เช่น การฝึกอบรมแบบบรรยาย แบบ ซิมโพเซียม แบบประชุมทางวิชาการ

2) การฝึกอบรมที่ยึดสมาชิกเป็นศูนย์กลาง เช่น แบบสัมมนา แบบประชุมเชิง วิชาการ แบบโครงการแบบจำลองสถานการณ์ แบบกลุ่มสัมพันธ์ แบบแก้ปัญหา การฝึกอบรมแบบ พัฒนาโครงการจากกรณีงาน

3) การฝึกอบรมทางไกล ทำให้ผู้รับการฝึกอบรมศึกษาด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ จากสื่อการฝึกอบรมทางไกลในรูปแบบต่าง ๆ เป็นต้น

การจัดการการฝึกอบรมครอบคลุม 1) การเตรียมการ และบริหารด้านเทคนิค เช่น การจองและการเตรียมสถานที่ การติดต่อและเชิญวิทยากร การจัดหาวัสดุครุภัณฑ์ การเบิกจ่ายค่า เบี้ยเลี้ยงที่พักและค่าเดินทาง การจัดหาที่พักในช่วงพัก การจัดหาอาหาร การจัดสวัสดิการ การ อำนวยความสะดวกในเรื่องการติดต่อสื่อสาร เช่น การส่งจดหมาย การโทรศัพท์ การไปรับ - ส่ง 2) การบริหารวิชาการ เช่น สื่อโสตทัศน การจัดทำตารางการฝึกอบรม การประเมินความคิดเห็นของ วิทยากร และผู้รับการฝึกอบรม เป็นต้น

4. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยการพัฒนาสภาพแวดล้อม

คุณภาพของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ขึ้นอยู่กับการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ทั้งสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และจิตภาพ เพื่อจัดสถานการณ์การพัฒนาทรัพยากรที่จะเป็นเวที จำลองสังคมสำหรับการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ

บทบาทของสภาพแวดล้อมที่เป็นบรรทัดฐานการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย และเป็น ส่วนของกระบวนการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในทุกรูปแบบ ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางกาย ภาพ (เครื่องจักรกล อุปกรณ์สำนักงาน เครื่องประดับบ้าน ฯลฯ) สภาพแวดล้อมทางจิตภาพ (กำลังใจ ความมุ่งมั่น ไม่ย่อท้อ ความรับผิดชอบ ก็จะดำเนินงานให้บรรลุ) และ สภาพแวดล้อม ทางสังคม (ขั้นตอน วิธีการ กฎ-ระเบียบ) เป็นต้น ในส่วนนี้สภาพแวดล้อมจึงเป็นส่วนรองรับผลของ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

บทบาทของสภาพแวดล้อมในฐานะตัวป้อนกลับเพื่อควบคุมการดำเนินงานของระบบ การ ดำเนินงานให้เป็นไปอย่างเรียบร้อย ได้แก่ การรักษาสมดุลของสภาพแวดล้อมทางกายภาพ การ รักษาสภาพทางจิตใจ และความสงบเรียบร้อยของสังคม ในส่วนนี้ สภาพแวดล้อมในรูปแบบต่าง ๆ จะสะท้อนระบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ว่ามีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด

จน. *

กรุงเทพมหานคร ได้พิจารณาเห็นความจำเป็นในการพัฒนาชุมชนให้ได้ผลตามเป้าหมาย จึงเห็นความสำคัญของเนื้อหาของความจำเป็นพื้นฐาน ที่สามารถนำมาปรับปรุงและพัฒนาชุมชน ให้ได้ผล และมีประสิทธิภาพ และเหมาะสมกับกรุงเทพมหานคร ความจำเป็นพื้นฐานของคนไทย และเครื่องชี้วัดในเขตกรุงเทพมหานคร เป้าหมายภายในปี 2544

1. ประชาชนได้กินอาหารถูกสุขลักษณะและเพียงพอกับความต้องการของร่างกาย
2. ประชาชนมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม
3. ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงบริการสังคมขั้นพื้นฐานที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ
4. ประชาชนมีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
5. ประชาชนมีการผลิตหรือจัดหาอาหารอย่างเพียงพอในการดำรงชีวิต
6. ครอบครัวสามารถควบคุมช่วงเวลาและจำนวนของการมีบุตรได้ตามต้องการ
7. ประชาชนมีการพัฒนาจิตดีขึ้น

3.1. สรุปขอบเขตในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

1. สภาพแวดล้อม (Environment) ก็คือ การจัดให้ประชาชนมีที่อยู่อาศัยรวมถึงสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ก็คือ การมีสาธารณูปโภคอย่างเพียงพอทั้งไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ เป็นต้น รวมถึงการปรับปรุงบริเวณที่อยู่อาศัยของประชาชนให้มีสภาพที่สะอาด และถูกสุขลักษณะ เช่น การทำสะพานทางเดิน การทำทางระบายน้ำ การขุดลอกทางระบายน้ำ การจัดเก็บขยะปฏิบัติ เป็นต้น

2. สุขภาพอนามัย (Health) คือ การพัฒนาให้ประชาชนมีสุขภาพพลานามัยที่สมบูรณ์แข็งแรง การมีสุขภาพดีนั้นหมายถึงดีทั้งทางกาย และทางจิตใจ มีการจัดระบบการให้บริการทางการแพทย์ เช่น การจัดให้มีสถานอนามัย และการให้ความรู้ในเรื่องของโรคชนิดต่าง ๆ ทั้งสาเหตุ การป้องกัน และการดูแลรักษา

3. การศึกษา (Education) สามารถพัฒนาได้หลายทางด้วยกัน ที่เห็นกันชัดเจน ก็คือ การศึกษาอย่างเป็นทางการ เริ่มต้นจากการศึกษาระดับพื้นฐาน และสูงขึ้นมาเป็นลำดับ อีกแนวทางหนึ่งก็คือ การศึกษาอย่างนอกระบบโดยศึกษาจากการจัดฝึกอบรมต่าง ๆ จากสถาบันวิชาชีพ และการศึกษาผู้ใหญ่

4. โภชนาการ (Food / Nutrition) การที่ประชาชนได้รับอาหารที่ถูกสุขลักษณะและมีสารอาหารที่เพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย จัดหาน้ำดื่มที่สะอาดให้แก่ประชาชน มีการจัดหาอาหารเสริมให้แก่เด็ก

5. รายได้ (Income / Poverty) การพัฒนาทางด้านรายได้นี้ ควรพัฒนาควบคู่ไปกับการศึกษา คือ การจัดให้มีการฝึกอบรมอาชีพ มีการรวมกลุ่มระหว่างสมาชิกภายในชุมชน เพื่อสร้างอาชีพเสริม ให้ครอบครัวมีรายได้เพิ่มขึ้น

6. ทศนคติ (Attitude) พัฒนาให้ประชาชนมีจิตใจที่ดีขึ้น มีจริยธรรมมากขึ้น พยายามที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยมและความเชื่อของบุคคล รวมถึงลดความเชื่อในสิ่งทึ่มงายหรือค่านิยมที่ผิด ๆ การพัฒนาให้ประชาชนมีจิตใจที่มั่นคง ลดความกลัว ความเกลียดกลัว และให้เพิ่มความรักในเพื่อนมนุษย์มากขึ้น *DM*

ชุมชนแออัด

ความหมายของชุมชนแออัด

แหล่งเสื่อมโทรม หรือ "สลัม" (slum) มีความหมายตามพระราชบัญญัติปรับปรุงแหล่งเสื่อมโทรมของคณะกรรมการร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการบูรณะแหล่งเสื่อมโทรม กระทรวงมหาดไทยว่า "เป็นแหล่งหรือย่านที่มีอาคารหนาแน่นและอาคารนั้นส่วนมากชำรุดทรุดโทรม หรือมีสถานที่ที่ไม่เหมาะสมที่จะใช้เป็นที่อยู่อาศัย หรือมีลักษณะเป็นอันตรายแก่สุขภาพอนามัย ความปลอดภัย และศีลธรรม หรือสวัสดิภาพของผู้ที่อยู่อาศัย และประชาชน" (สิริลักษณ์ แก้วคงยศ, 2533 : 5)

ต่อมาทางราชการได้เปลี่ยนชื่อจาก "แหล่งเสื่อมโทรม" เป็น "ชุมชนแออัด" แต่ความหมายโดยทั่วไปก็ยังคงเดิม โดยการเคหะแห่งชาติให้ความหมายไว้ว่า ชุมชนแออัด หมายถึง บริเวณพื้นที่ที่มีสภาพไม่ถูกสุขลักษณะ มีน้ำขัง อับชื้น หรือสกปรก มีอาคารและผู้อยู่อาศัยอย่างแออัด อันอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัย ความปลอดภัย หรือเป็นแหล่งที่อาจก่อให้เกิดการกระทำที่ขัดต่อกฎหมาย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ทั้งนี้จำนวนอาคารที่อยู่อาศัยในชุมชนอย่างน้อยต้องไม่ต่ำกว่า 30 หลังคาเรือนต่อพื้นที่ 1 ไร่ ไม่ว่าจะอยู่ในบริเวณที่ดินของเจ้าของที่ดินรายเดียวกันหรือไม่ก็ตาม (โสภา ขปิลมันน์, 2534 : 2 - 2)

ส่วนทางกรุงเทพมหานครได้ให้คำจำกัดความของชุมชนแออัดไว้ว่า หมายถึง "ชุมชนส่วนใหญ่ที่มีอาคารหนาแน่น ไร้ระเบียบและชำรุดทรุดโทรม ประชาชนอยู่อย่างแออัด มีสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสมอันอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัย และความปลอดภัยของผู้อยู่อาศัย โดยให้ถือเกณฑ์ความหนาแน่นของบ้านเรือนอย่างน้อย 15 หลังคาเรือน ต่อพื้นที่ 1 ไร่" (สยามโพลด์, 2540 : 31)

ความเป็นมาของชุมชนแออัด

การเกิดขึ้นของชุมชนแออัดนับได้ว่าเป็นผลมาจากการใช้แผนพัฒนาประเทศ ที่มุ่งเน้นการพัฒนาภาคอุตสาหกรรม นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา ประเทศไทยได้เริ่มใช้แผนแม่บท (Master Plan) ในการพัฒนาประเทศ คือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นกรอบในการพัฒนาประเทศ โดยในระยะแรก ๆ นั้น แผนพัฒนาฯ ส่วนใหญ่ได้มุ่งเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเป็นเครื่องชี้นำการพัฒนา ได้ก่อให้เกิดความเจริญในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศได้เปลี่ยนไปจากการเป็นประเทศที่ระบบเศรษฐกิจขึ้นอยู่กับภาคเกษตรกรรม ไปสู่ภาคอุตสาหกรรม แผนพัฒนาฯ ในระยะแรก ๆ นับได้ว่าเป็นปัจจัยที่ผลักดันให้เมืองมีการขยายตัว มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่อำนวยความสะดวกกับคนในเมือง ในด้านต่าง ๆ มากมาย (เจษฎา พรหมจันทร์, 2540 : 64) แม้ตามแผนการพัฒนายจะขยายการพัฒนาไปสู่ชนบทบ้าง แต่ก็เป็นลักษณะการส่งเสริมการถึงทรัพยากรจากชนบทมาพัฒนาความเจริญในเมืองมากกว่า ทำให้เมืองหลวงและชนบทแตกต่างกันมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ กรุงเทพมหานคร/เมืองหลวงเป็นศูนย์กลางของความเจริญทุกอย่าง เป็นศูนย์กลางของระบบในสังคม (โสภณ ขปิลมันน์, 2534 : 2-3) สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยดึงดูดให้คนในชนบทอพยพเข้ามาในเมือง นอกจากนั้นแล้วการที่ชนบทมีแต่ความยากจน และปัญหาต่าง ๆ มากมาย ทำให้คนชนบทรู้สึกว่าการที่สังคมของตนนั้นล้าหลัง จึงเป็นแรงเสริมให้ชาวชนบทอพยพเข้าเมือง เพื่อแสวงหาชีวิตที่ดีกว่า แต่เนื่องจากประชาชนจากชนบทที่ย้ายถิ่นเข้ามาในเขตเมืองมักจะเป็นผู้ที่มีการศึกษาน้อย มีรายได้ต่ำ จึงทำให้คนเหล่านี้ไม่สามารถหาที่อยู่อาศัยที่ดี และมั่นคงได้ เนื่องจากราคาบ้านและที่ดินสูงเกินความสามารถที่จะหาซื้อได้ จึงต้องหาที่อยู่ที่มีราคาถูก อยู่กันอย่างแออัด หรือเข้าไปบุกรุกที่ดินที่ยังไม่ได้ใช้ประโยชน์ทั้งของเอกชนและหน่วยงานของรัฐ โดยไม่มีการวางแผนหรือควบคุมการก่อสร้าง จนกลายเป็นชุมชนแออัดในที่สุด

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดชุมชนแออัด

1. ปัจจัยด้านประชากร

เกิดจากการอพยพย้ายถิ่นของชาวชนบทเข้ามาสู่กรุงเทพมหานคร โดยมีสาเหตุหลัก ๆ ที่สำคัญที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่นของชาวชนบท คือ

-ปัจจัยดึงดูด (Pull Factor) คือ ปัจจัยจากภายนอกท้องถิ่น ภูมิลำเนาเดิมของผู้อพยพ ซึ่งมีผลทำให้ผู้อพยพเกิดความสนใจ เป็นการชักจูงให้เคลื่อนย้ายเข้าไปในเมืองที่เจริญกว่า ซึ่งมีโอกาสในการทำงาน การศึกษาสูง รวมไปถึงค่านิยมในการเข้าไปหางานทำในเมืองใหญ่

-ปัจจัยผลักดัน (Push Factor) เป็นปัจจัยที่ผลักดันให้คนชนบทอพยพเข้าสู่เมือง ได้แก่ ภัยธรรมชาติ ความยากจน การไม่ได้รับความคุ้มครองทางกฎหมาย

2. ปัจจัยด้านที่อยู่อาศัย

ลักษณะของผู้อพยพมักจะเป็นแรงงานจากชนบทที่ขาดทักษะในการทำงาน (Unskilled Labor) เนื่องจากได้รับการศึกษาน้อย หรือเป็นชาวไร่ชาวนามาก่อน เมื่อเข้ามาอาศัยอยู่ในเมือง จึงจำเป็นต้องเลือกที่พักอาศัยที่มีราคาถูก หรือต้องบุกรุกที่รกร้างใกล้ตลาดแรงงาน ที่ดินจึงไม่ได้รับการพัฒนา เกิดสิ่งปลูกสร้างอย่างหนาแน่น ไม่มีระบบการระบายสิ่งปฏิกูล ทำให้สภาพการอยู่อาศัยเสื่อมโทรมจนเป็นชุมชนแออัดในที่สุด

3. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

ส่วนใหญ่ของครอบครัวในชุมชนแออัด เป็นผู้ที่มีรายได้น้อย คือมีรายได้ต่ำกว่า เดือนละ 5,000 บาท หรือมีรายได้ต่อหัวต่ำกว่า 1,000 บาท โดยประมาณ ซึ่งในชุมชนแออัดหนึ่ง ๆ จะมีครอบครัวประมาณ 15-20% ที่มีรายได้ต่ำกว่า 2,000 บาท ซึ่งต้องเป็นค่าใช้จ่ายต่าง ๆ รวมถึงค่าเช่าที่ดิน ค่าเช่าบ้าน ซึ่งจากการสำรวจ ผู้อยู่อาศัย จะมีเงินจ่ายค่าเช่าที่ดิน ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า เพียงประมาณเดือนละ 400 บาทเท่านั้น ซึ่งถ้าจะไปอยู่บ้านเช่าราคาเช่าอย่างถูกที่สุดก็จะมีราคาประมาณ 600-700 บาทต่อเดือน (สมสุข บุญญะบัญชา 2530 : 4) ซึ่งทำให้ผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนแออัด ไม่มีทางที่จะขยับขยายที่อยู่อาศัยได้เลย ยิ่งเมื่อมีความต้องการมากขึ้น ราคาเช่าก็ยิ่งสูงขึ้นตามไปด้วย

4. ปัจจัยทางกายภาพ

เนื่องจาก กรุงเทพมหานครเป็นเมืองที่ตั้งอยู่บนที่ราบลุ่ม มีระดับต่ำ เมื่อถึงฤดูที่ฝนชุก ระดับน้ำระบายลงคลองไม่ทัน ประกอบกับการขยายตัวของเมือง เช่น การทำถนน ถมคูคลอง จึงก่อให้เกิดปัญหาการระบายน้ำ น้ำจึงเจิ่งนองอยู่ในชุมชนแออัด เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุง ยิ่งการอยู่อาศัยอย่างแออัด ยิ่งทำให้เชื้อโรคแพร่ระบาดได้ง่าย (อดิน รพีพัฒน์, 2525 : 21) ประกอบกับลักษณะการดำรงชีวิตของคนไทยในชนบทที่อาศัยอยู่เรือนใต้ถุนสูง เคยชินกับการทิ้งขยะและเศษอาหารลงใต้ถุนบ้าน เพื่อเป็นอาหารแก่สัตว์เลื้อย (โสภณ พรโชคชัย, 2528 : 17) ทำให้เกิดความสกปรกซึ่งยิ่งทำให้สภาพแวดล้อมในการอยู่อาศัยเสื่อมโทรมยิ่งขึ้น

สภาพของชุมชนแออัดที่ศึกษาเพื่อการวิจัย

1. เอกสารและตำราทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ปัญหาทางเศรษฐกิจ

ลักษณะของอาชีพของคนในชุมชนจะมีอาชีพใช้แรงงาน เป็นลูกจ้างรายวันที่มีงานไม่แน่นอน เนื่องจากมีการศึกษาต่ำจึงไม่สามารถเลือกงานได้ เขาจะทำงานทุกอย่างเท่าที่หาได้ เช่น แบกหาม ทาสีเรือ ขับรถรับจ้าง ขุดถนน ฯลฯ การให้บริการงานทุกชนิด อาจถูกจัดประเภทว่าเป็นงานชั้นต่ำ การว่างงานไม่ชัดเจน เนื่องจากงานที่คนในชุมชนทำมักเป็นงานชั่วคราว แต่สถิติการว่างงานจะต่ำ แต่ความเป็นจริง การว่างงานแอบแฝง คือ การที่ทำงานไม่เต็มเวลา ชาวชุมชนแออัดมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ได้ดี จึงทำให้พวกเขามีลักษณะพิเศษ เช่น สามารถแสวงหารายได้จากทุกทาง มีความยืดหยุ่นการใช้จ่าย มีความอดทนทางร่างกาย และจิตใจสูงในการทำงาน สบายตาแคบมองแต่ปัญหาเฉพาะหน้า มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันในบางเรื่อง (สมพงษ์ พัดปุย, 2537 : 69-72)

ปัญหาทางเศรษฐกิจที่พบเป็นส่วนใหญ่ คือ คนส่วนใหญ่มีรายได้น้อย การว่างงานแอบแฝง การมีอาชีพไม่แน่นอน ขาดทักษะในการทำงาน แรงงานไร้ฝีมือ มีการประกอบอาชีพที่สังคมรังเกียจ เช่น อาบอบนวด โสเภณี มีการเอารัดเอาเปรียบในชุมชนแออัดเอง ราคาค่าไฟฟ้าและประปาแพงกว่าปกติ เป็นต้น (สิริลักษณ์ แก้วคงยศ, 2533 : 71)

ปัญหาด้านการศึกษา

"รายงานการสำรวจลักษณะทางประชากร และสังคมของชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร" โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี พ.ศ.2537

การศึกษาเป็นปัญหาที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ดังนั้นรัฐบาลจึงใช้ความพยายามอย่างยิ่งที่จะทำให้การศึกษาภาคบังคับของประเทศแผ่ขยายไปทั่ว นอกจากนี้ในอนาคตยังมีแนวโน้มที่จะขยายการศึกษาภาคบังคับออกไปอีก 3 ปี เพื่อปรับปรุงคุณภาพของประชากรให้สูงขึ้น อย่างไรก็ตาม โอกาสในการที่จะศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นไปยังต้องขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ของแต่ละครอบครัว ดังจะเห็นได้จากความแตกต่างระหว่างระดับการศึกษาของประชากรในชุมชนแออัด กับประชากรในกรุงเทพมหานครทั้งหมด

**อัตราร้อยละของประชากรตั้งแต่อายุ 5 ปี ขึ้นไป
ในชุมชนแออัด จำแนกตามการศึกษา และเพศ**

การศึกษา	กรุงเทพมหานคร			ชุมชนแออัด		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
ไม่มีการศึกษา	6.7	5.1	8.3	8.6	6.9	10.2
ประถมศึกษา	64.3	43.6	48.4	54.2	53.2	55.1
มัธยมศึกษา	29.4	32.8	26.3	29.3	32.7	26.1
มหาวิทยาลัย	17.5	18.0	19.6	7.9	7.2	8.6
การศึกษาอื่น ๆ	0.2	0.3	0.1	a	a	-

หมายเหตุ : a น้อยกว่า 0.1

¹ สำนักงานสถิติแห่งชาติ พ.ศ. 2536 สัมมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2533 กรุงเทพมหานคร ข้อถามการศึกษาจากประชากรอายุ 6 ปี ขึ้นไป

² รวมผู้ที่จบต่ำกว่าระดับประถมศึกษา

จากตารางพบว่า ส่วนใหญ่ประชากรอายุ 5 ปีขึ้นไป มีการศึกษาชั้นประถมศึกษา คือ ประมาณร้อยละ 54 โดยที่ผู้หญิงจะมีสัดส่วนผู้จบระดับประถมศึกษาสูงกว่าผู้ชาย (ร้อยละ 55 และร้อยละ 53 ตามลำดับ) แต่ชายที่จบระดับมัศึกษามีสัดส่วนสูงกว่าหญิง (ร้อยละ 33 และร้อยละ 26 ตามลำดับ)

เมื่อเปรียบเทียบระดับการศึกษาของประชากรในชุมชนแออัด และประชากรทั่วไปในกรุงเทพมหานคร พบว่า ประชากรทั่วไปจะมีการศึกษาที่สูงกว่าประชากรในชุมชนแออัด กล่าวคือ ประชากรทั่วไปจะมีสัดส่วนผู้สำเร็จระดับมหาวิทยาลัยสูงกว่าประชากรในชุมชนแออัดกว่าสองเท่าตัว (ร้อยละ 18 และ ร้อยละ 8 ตามลำดับ)

“ชุมชนแออัด : ตะกอนบางกอก” (สิริลักษณ์ แก้วคงยศ. : 2533)

เยาวชนในแหล่งชุมชนแออัดขาดการศึกษาในวัยที่สมควรหรือในวัยเรียน ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหาไม่รู้หนังสือตามมา ปัญหาการขาดความรู้ ทักษะ ฯลฯ และจะกลายเป็นปัญหาทางสังคมภายในชุมชนนั่นเอง ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดมักมีการศึกษาดำ เพราะสาเหตุดังนี้

1) ชาวชุมชนแออัดส่วนใหญ่ เป็นพวกที่ใช้แรงงานเป็นส่วนใหญ่ และมักเป็นแรงงานที่ไร้ฝีมือ ทำให้อยู่ได้ไม่มั่นคง ชีวิตส่วนใหญ่ก็จะมุ่งแต่หาเลี้ยงครอบครัว เพื่อความอยู่รอดในลักษณะที่พอกิน พอใช้ หัวหน้าครอบครัวจึงไม่ได้คำนึงถึงการศึกษาของลูก ๆ

2) ชาวชุมชนแออัดอยู่กันอย่างไม่มีแบบแผน ไม่มีทะเบียนราษฎร์ หรือสำมะโนครัว และมีจำนวนไม่น้อยเมื่อคลอดแล้วไม่ได้ไปแจ้งเกิดตามกฎหมาย เด็กจึงไม่มีสูติบัตร เป็นเหตุให้เด็กไม่สามารถเข้าโรงเรียนตามเกณฑ์ได้ หรือเข้าได้ก็ยากกว่าเด็กที่มีสูติบัตรทั่ว ๆ ไป

3) ความต้องการแรงงานเพิ่ม คือ เมื่อลูกโตพอที่จะสามารถทำงานได้ พ่อ - แม่ ก็จะให้ลูกออกไปทำงาน เพื่อหารายได้ช่วยเหลือครอบครัว หารายได้มาจุนเจือครอบครัวให้มีฐานะพออยู่พอกิน มากกว่าการจะสนใจต่อการศึกษาของลูก ๆ เช่น บริเวณชุมชนแออัดคลองเตย เป็นต้น ซึ่งภายหลัง นางสาวประทีป อึ้งทรงธรรม ได้ให้ความสนใจต่อการศึกษาเด็กในชุมชนจนถึงทุกวันนี้

4) เด็กส่วนใหญ่ในชุมชนแออัด มักมีความประพฤติ ความเป็นอยู่ที่คล้ายคลึงกัน และพฤติกรรมบางอย่างก็จะเป็นไปในลักษณะเดียวกันได้ เช่น การออกทำงานด้วยกัน ชักจูงกัน ทุบทุบ หรือ มีการมั่วสุมกัน เป็นต้น

5) โรงงานอุตสาหกรรมบางชนิดต้องการแรงงานเด็กเพื่อทำงาน ซึ่งอาจเป็นเพราะแรงงานเด็กถูกกว่าแรงงานผู้ใหญ่ หรืองานบางประเภทเด็กก็สามารถทำได้โดยไม่ต้องให้ผู้ใหญ่ทำ ทั้ง ๆ ที่การใช้แรงงานเด็กเป็นการผิดกฎหมาย แต่ในความเป็นจริงนั้น ก็ยังมีแรงงานเด็กตามโรงงานบางแห่งและบางประเภทอยู่ทั่วไป

6) นักศึกษาจากคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ทำการสำรวจ เมื่อ พ.ศ. 2514 พบว่าเด็กที่มีอายุ 7 - 15 ปี ไม่ได้เข้าเรียนเป็นจำนวนถึง 2,000 คน หรือประมาณ 32% ของครอบครัวที่อาศัยอยู่ในบริเวณชุมชนแออัดคลองเตยที่ใช้เป็นจุดสำรวจ และในจำนวนนี้ ครึ่งหนึ่งไม่เคยได้รับการศึกษาเป็นทางการในโรงเรียนเลย จากการสำรวจนี้ยังพบอีกว่า เด็กต้องลาออกจากโรงเรียนก่อนอายุ 15 ปี เพราะขาดหลักฐานทางทะเบียนบ้าน เพื่อใช้เป็นหลักฐานในการเข้าเรียน และศึกษาต่อในชั้นสูงต่อไป นอกจากนี้ปัญหาที่พบคือ เด็กยากจนไม่มีสถานที่เรียน หรือไม่มีโรงเรียนพอสำหรับเด็กในชุมชนแออัด และทัศนคติของบิดามารดาที่มีต่อการศึกษาก็คือ ไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา จึงไม่ให้ความสนใจต่อการศึกษานองบุตรของตน

7) จากโครงการศึกษา "โครงการโรงเรียนอนุบาล" ของมูลนิธิดวงประทีป ธารคุณธรรม ซึ่งนางสาวประทีป อึ้งทรงธรรม ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน สามารถจัดตั้งหรือสนับสนุนโรงเรียนอนุบาลเด็กเล็กในชุมชนแออัดคลองเตยล๊อค 12 จำนวน 8 แห่ง มีเด็กนักเรียน 940 คน นอกจากนี้ยังใช้เป็นศูนย์พัฒนาเด็กและชุมชนอีกด้วย จากโครงการนี้สามารถใช้เป็นเครื่องชี้แนวโน้มให้พ่อแม่ของเด็กในชุมชนแออัดหันมาสนใจต่อการศึกษาเพิ่มมากกว่าในสมัยก่อน แต่อย่างไรก็ตาม ปัญหาด้านการศึกษาของเยาวชน หรือเด็กในชุมชนแออัดก็ยังคงมีอยู่

8) ระดับการศึกษาของคนในชุมชนแออัด เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าระดับการศึกษาของผู้ใหญ่ส่วนมากได้รับการศึกษาจนจบประถมศึกษาปีที่ 1 – 4 นอกนั้นเป็นผู้ที่อ่านหนังสือไม่ออกเขียนหนังสือไม่ได้ สำหรับระดับมัธยมมีน้อยมาก นอกจากนี้ยังพบอีกว่ามีเด็กอีกกลุ่มหนึ่งไม่ได้ไปโรงเรียน เนื่องจากไม่มีสถานที่เล่าเรียน

ระดับการศึกษาของผู้ใหญ่

ระดับการศึกษา	จำนวนคน	คิดเป็นร้อยละของจำนวนผู้ใหญ่ทั้งหมด
อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้	150	23.87
ประถมศึกษาปีที่ 1 – 4	418	66.98
มัธยมปีที่ 1 – 3	28	4.58
มัธยมปีที่ 4 – 6	26	4.26
อุดมศึกษา	2	0.31
รวม	624	100

ระดับการศึกษาของเด็ก

ระดับการศึกษา	จำนวนคน	คิดเป็นร้อยละของเด็กที่ไปโรงเรียน
กำลังเรียนชั้นประถม 1 – 4	101	84.17
กำลังเรียนชั้นมัธยม 1 – 3	15	12.50
กำลังเรียนชั้นมัธยม 4 – 6	4	3.33
รวม	120	100

ระดับการศึกษาของเด็ก

ประเภท	จำนวนคน	คิดเป็นร้อยละของเด็กที่ไม่ได้ไปโรงเรียน
อายุต่ำกว่าเกณฑ์	391	88.06
ไม่มีที่เรียน	43	9.69
เด็กที่เรียนจบประถม 4 แล้ว	10	2.25
รวม	444	100

ปัญหาครอบครัว

ปัญหาครอบครัวเป็นปัญหาที่เกี่ยวกับสถาบันครอบครัว มักมีสาเหตุเชื่อมโยงกับปัญหาอื่น ๆ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัว ลักษณะการแสดงออกของคนในครอบครัว พฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรของครอบครัว ตลอดจนเพื่อนบ้าน และสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนที่อยู่อาศัย

การที่เกิดปัญหาขึ้นระหว่างความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัวนั้น อาจได้รับผลกระทบมาจากรายได้ของครอบครัวที่ไม่พอกับค่าใช้จ่าย จนส่งผลให้สามีและภรรยา มีเรื่องต้องทะเลาะกันเป็นประจำ บุตรจึงมักถูกทอดทิ้งและปล่อยปละละเลย จึงทำให้เด็กไปคบค้าสมาคมกับเพื่อนในบริเวณเดียวกันที่มีพฤติกรรมการแสดงออกที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งอาจชักชวนกันไปมั่วสุม เสพติด และอบายมุขได้

ในขณะที่บิดามารดาทะเลาะกันจนเป็นสาเหตุให้ครอบครัวแตกแยก บิดามารดาหาทางออกด้วยการดื่มสุรา โดยอ้างว่า เพื่อดับความทุกข์จากปัญหาในครอบครัว ส่วนมารดาเองก็ชอบเล่นไพ่ โดยอ้างว่า เป็นการหารายได้เพิ่มให้แก่ครอบครัว บุตรที่อาศัยอยู่ภายในครอบครัวลักษณะนี้ จึงได้ซึมซับเลียนแบบเอาพฤติกรรมของหัวหน้าครอบครัวไปเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต

การที่หัวหน้าครอบครัวแสดงพฤติกรรมออกมาดังกล่าว ย่อมทำให้ครอบครัวเกิดความแตกแยกมากขึ้น ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวค่อย ๆ ลดลง ทำให้วิธีการเลี้ยงดูบุตรจึงออกมาในลักษณะเยี่ยงนตีด้วยความรุนแรงมากกว่าที่จะใช้เหตุผล เมื่อเด็กภายในชุมชนเดียวกันได้รับปัญหาที่คล้ายคลึงกัน ทำให้เด็กกลุ่มนี้หันมามั่วสุม โดยทางออกที่เด็กจะใช้ในการแก้ปัญหา ก็คือ ยาเสพติด ซึ่งจะนำไปสู่การลักเล็กขโมยน้อย การก่อตั้งกลุ่มก่อวินาศกรรม หรืออันธพาล เป็นต้น

ปัจจุบันปัญหาครอบครัวนับว่าทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งนี้เพราะหัวหน้าครอบครัวไม่ว่าจะเป็นบิดามารดา ทุกคนต่างต้องดิ้นรนเพื่อให้มีรายได้พอกับค่าใช้จ่ายของครอบครัว ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างบุตร และบิดามารดาห่างเหินมากขึ้น หากบุตรขาดความรู้ความเข้าใจที่ดีพอ เลือกตัดสินใจโดยใช้ยาเสพติด ใช้ความรุนแรง หรือเลือกที่จะมั่วสุมตามเพื่อนแล้ว ปัญหาครอบครัวที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ก็จะส่งผลต่อภายนอกชุมชน และส่งผลกระทบไปถึงระดับประเทศได้

ปัญหาทางการสาธารณสุข

ปัญหาด้านสาธารณสุขของชุมชนแออัดว่าเกิดจากสาเหตุ ต่อไปนี้

- 1) ประชาชนมีที่อยู่อาศัยอย่างไม่ถูกสุขลักษณะ เนื่องจากอยู่ในบริเวณแออัดยัดเยียดอาศัยอยู่ในพื้นที่จำกัด ซึ่งชาวชุมชนแออัดได้ปลูกบ้านเพียงเพื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัยเท่านั้น ไม่ได้คำนึงถึงคนที่อาศัยอยู่ในชุมชน และสิ่งแวดล้อมแต่ประการใด ความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย และการไม่มีความสะอาดเพียงพอ จึงก่อให้เกิดปัญหาด้านสุขภาพอนามัยตามมา
- 2) ที่อยู่อาศัยของชาวชุมชนแออัดมักอยู่ในบริเวณน้ำเน่าเสีย ไม่มีที่ระบายน้ำโสโครก หรือไม่มีวิธีการระบายน้ำโสโครกที่ดีพอ มีเพียงร้อยละ 52 ของชุมชนแออัดเท่านั้นที่มีทางระบายน้ำที่เหมาะสม ที่จะไม่ทำให้เกิดน้ำท่วมขังในชุมชนแออัด (สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรฯ , 2537 : 31) ประกอบกับผู้อยู่อาศัยมักจะทิ้งขยะมูลฝอยลงไปในน้ำ หรือถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะลงไปในน้ำ ก็ยิ่งเป็นสาเหตุให้น้ำมีความสกปรกเพิ่มมากขึ้น อันเป็นแหล่งเพาะเชื้อโรคอย่างยิ่ง ซึ่งเป็นอันตรายต่อสุขภาพมาก เช่น อหิวาตกโรค ไข้รากสาด วัณโรค ไข้หวัดใหญ่ ตาแดง ไข้จับสั่น ไข้เลือดออก เป็นต้น
- 3) การอยู่อาศัยในบริเวณที่แออัดเกินไปทำให้สุขภาพเสื่อมโทรมลง เพราะอากาศไม่บริสุทธิ์ แสงสว่างมีไม่เพียงพอ โรคภัยไข้เจ็บจึงติดต่อกันง่าย เป็นเหตุให้สุขภาพไม่สมบูรณ์ ทำให้สูญเสียโอกาสในการทำงานหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว หรือทำงานได้ไม่ดีเท่าที่ควรเนื่องจากสุขภาพอ่อนแอ เป็นต้น
- 4) ชาวชุมชนแออัดมีสุขภาพอนามัยไม่สมบูรณ์เป็นเหตุให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลมาก จึงอาจก่อให้เกิดปัญหารายได้ไม่พอจ่าย เพราะขาดกำลังงานที่จะหารายได้มาเพิ่มเพื่อความอยู่รอดของครอบครัว
- 5) นอกจากนี้ชาวชุมชนแออัดยังไมรู้และไม่เข้าใจถึงวิธีการรักษาพยาบาล อาจอาศัยทางไสยศาสตร์ หรือการไสยาผิ ด ๆ เช่น ใช้ยาชุด ใช้ยากระตุ้นกำลังต่าง ๆ อันอาจเป็นอันตรายต่อชีวิตได้
- 6) ในด้านโภชนาการนั้น ชาวชุมชนแออัดไม่รู้ หรือไม่มีโอกาสที่จะได้ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับโภชนาการ ไม่รู้วิธีปรุงอาหารให้มีคุณค่า ไม่รู้วิธีถนอมอาหาร รวมถึงการไม่มีเงินเพียงพอในการซื้ออาหารด้วย
- 7) นอกจากสาเหตุที่กล่าวมาแล้ว ชาวชุมชนแออัดอาจเป็นโรคเกี่ยวกับทางจิตที่มีอาการผิดปกติ หรือบกพร่องทางจิต หรืออาจเกิดความเคร่งเครียดทางด้านจิตใจมากกว่าผู้ที่อาศัยบริเวณอื่น ๆ เช่น โรคประสาท โรคเก็บตัวไม่ยอมพบบุคคลอื่น เป็นต้น

8) ชุมชนแออัดเต็มไปด้วยขยะมูลฝอยและสิ่งแฉะล้นเป็นพิษ การเก็บขยะมูลฝอยของกรุงเทพมหานครนั้น ยังเก็บได้ไม่ครบทุกสถานที่ทุกแห่ง สามารถเก็บได้มากเฉพาะบริเวณตลาดสด ตลาดใหญ่ ๆ ตามถนนสายสำคัญ แต่ขยะมูลฝอยยังคงตกค้างอยู่ตามซอก ตามซอย ตามตรอกอีกมากมาย พบว่าเพียงร้อยละ 58 ของชุมชนแออัดทั้งหมดของกรุงเทพมหานครเท่านั้น ที่มีระบบกำจัดขยะมูลฝอย โดยมีรถเข้ามาเก็บในชุมชน ผัง เสา หรือมีสถานที่เก็บขยะของชุมชน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, 2537 : 31)

โรคเอดส์ในชุมชนแออัด

ชุมชนแออัดนับเป็นสถานที่หนึ่งที่มีกลุ่มเสี่ยงต่อโรคเอดส์สูง ทั้งนี้เพราะสลัมมีปัจจัยบางอย่างที่เป็นพาหะของโรคเอดส์ได้ นั่นก็คือ การใช้เข็มฉีดยาร่วมกันของผู้ติดยาเสพติด ซึ่งมีปริมาณติดเชื้อเอดส์ถึง 60% จากการสำรวจในสลัมคลองเตย ขณะที่หญิงบริการมีประมาณ 30% ก่อนที่จะเป็นประชาชนทั่วไป สำหรับจำนวนผู้ติดเชื้อเอดส์ในสลัมมีตัวเลขเท่าไรยังไม่เป็นที่แน่ชัดนัก แต่คาดว่าจะสูงขึ้น และตัวเลขที่พบนี้ก็เพียงจำนวนผู้ที่สมัครใจมาเจาะเลือด หรือที่ได้รับประวัติจากโรงพยาบาลเท่านั้น คนส่วนใหญ่แล้ว ยังคงไม่ยอมให้ตรวจ (สยามรัฐ, 2536 : 4) และในบรรดาผู้ป่วยด้วยโรคเอดส์ มีเพียง 36% เท่านั้นที่ไปรักษากับแพทย์ ที่เหลืออีกประมาณ 70% ไม่ทราบว่าจะรักษาโดยวิธีใด หรือปล่อยให้ตามยถากรรม (สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, 2537 : 24)

นอกจากความเจ็บป่วยทางร่างกายที่ชาวชุมชนแออัดต้องเผชิญแล้ว ปัญหาด้านสุขภาพจิตก็เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนแออัด เนื่องจากผู้ที่อยู่อาศัยต้องทนกับกลิ่นเน่าเหม็นของน้ำที่ขังบริเวณใต้ถุนบ้าน กองขยะ และสิ่งปฏิกูล ขุมและแมลงต่าง ๆ ซึ่งความหงุดหงิด และบั่นทอนให้สุขภาพจิตแย่ลงได้ นอกจากนั้นการที่ชาวชุมชนแออัดครอบครองที่ดินซึ่งได้มาด้วยการบุกรุกนั้น ทำให้มีความเป็นอยู่อย่างหวาดระแวง เพราะไม่รู้ว่าจะถูกไล่ที่เมื่อไร ระแวงกับอัคคีภัยที่เป็นวิธีการไล่ที่วิธีหนึ่ง (พูนศักดิ์ ประมงค์, 2538 : 7) ความรู้สึกดังกล่าวได้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อสุขภาพจิตโดยได้มีผู้ทำการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้แล้ว พบว่าการขับไล่ที่อยู่อาศัยในชุมชนแออัดจะทำให้ผู้ที่ถูกขับไล่เกิดความรู้สึกว่าถูกกดขี่ มีความกลัวและวิตกกังวล เกิดความรู้สึกบีบคั้นทางจิตใจที่ไม่สามารถทดแทนได้ด้วยเงิน หรือการย้ายไปยังที่อยู่ใหม่ ความรู้สึก และผลกระทบทางด้านจิตใจของผู้ถูกขับไล่ ที่อยู่อาศัย อาจจะมีผลต่อการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ด้วย (ทัศนีย์ ธรานนท์, 2533 : 62)

ศิริวรรณ จันทรเพ็ญ ได้ศึกษาเรื่อง "การศึกษาเปรียบเทียบชุมชนแออัดที่พัฒนาแล้วและยังไม่ได้พัฒนาในเขตกรุงเทพมหานคร" (พ.ศ. 2531) สรุปได้ว่า ชุมชนแออัดโดยทั่วไป มี

ลักษณะเป็นที่ย่อยอาศัยที่ชำรุดทรุดโทรม คับแคบ แออัด และไม่ได้มาตรฐาน ขาดระบบการระบายน้ำ การป้องกันน้ำท่วมทางเดิน ก่อให้เกิดปัญหาน้ำเน่าเสีย น้ำขังบริเวณใต้ถุนบ้าน ประกอบกับการทิ้งขยะไม่ถูกวิธี คือ ทิ้งตามใจชอบ ตามใต้ถุนบ้าน ทิ้งลงในแม่น้ำลำคลอง เป็นผลให้ชุมชนแออัดเป็นแหล่งเพาะเชื้อโรค และแหล่งระบาดของโรคติดต่อต่าง ๆ

นอกจากนี้ชุมชนแออัดส่วนใหญ่ขาดแคลนแหล่งน้ำที่สะอาด โดยชุมชนแออัดที่ยังไม่ได้พัฒนา ร้อยละ 53.2 นำน้ำจากแม่น้ำลำคลอง และบ่อ เป็นแหล่งน้ำใช้ ร้อยละ 23.63 ใช้น้ำฝนเป็นแหล่งน้ำดื่ม ส่วนชุมชนแออัดที่พัฒนาแล้วที่มีน้ำประปาใช้ ร้อยละ 75 ดื่มน้ำประปาโดยไม่ผ่านขั้นตอนการทำความสะอาดก่อน ซึ่งเป็นอันตรายต่อสุขภาพ เพราะน้ำอาจผ่านท่อประปาที่เก่าหรือชำรุดแล้ว ทำให้มีสิ่งสกปรกปนเปื้อนมาปนกับน้ำได้

จากระบบสุขภาพที่ไม่ได้มาตรฐาน และสภาวะแวดล้อมที่เสื่อมโทรม ทำให้ชาวชุมชนแออัด ต้องประสบกับโรคภัยไข้เจ็บมากมาย จากผลการวิจัยพบว่า ร้อยละ 41.87 – 48.93 ของประชากรในชุมชนแออัดเป็นโรคเกี่ยวกับระบบหายใจ ซึ่งครอบคลุมถึง โรคแพ้อากาศ หลอดลมอักเสบ ปอดบวม ไข้หวัด หอบ โรคปอด และโรคเกี่ยวกับคอ ทั้งนี้มีสาเหตุจากกลิ่นเหม็นของกองขยะและสิ่งปฏิกูล ตลอดจนน้ำขังบริเวณใต้ถุนบ้าน ก่อให้เกิดมลภาวะทางด้านอากาศเสีย นอกจากนี้ ก็ยังมีการเจ็บป่วยเกี่ยวกับระบบทางเดินอาหาร จากผลการวิจัยพบว่า ร้อยละ 16.5 – 18.16 ของประชากรในชุมชนแออัด ป่วยด้วยโรคปวดท้องและท้องเสีย อาจเป็นเพราะน้ำดื่มไม่สะอาดพอ หรืออาหารที่บริโภคนั้นปรุงและจัดเก็บไม่ถูกสุขลักษณะ ประกอบกับแมลงวันที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก โรคที่พบมากอีกโรคหนึ่งคือ โรคติดเชื้อ และปรสิต ซึ่งหมายถึง โรคอีสุกอีใส ออกหัด วัณโรค ไข้เลือดออก บิด ตับอักเสบ โรคพยาธิตัวจี๊ด งูสวัด และไทรน โดยพบผู้ป่วยเป็นโรคดังกล่าวถึง ร้อยละ 8.96–11.09 ของชาวชุมชนแออัด อาจเป็นเพราะโรคดังกล่าวเป็นโรคติดต่อ ประชาชนในชุมชนขาดความรู้ ความเข้าใจ ในการดูแลรักษา จึงเกิดการติดต่อกันได้ง่าย เพราะมีแหล่งพาหะนำโรคในชุมชนมาก

นอกจากโรคภัยไข้เจ็บที่เกิดขึ้นทั่วไปแล้ว ภาวะการตายของทารกและเด็กที่มีสัดส่วนค่อนข้างสูง ก็เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนแออัด โดยส่วนใหญ่เด็กที่เสียชีวิตจะมีอายุระหว่าง 0 – 5 ปี โดยคิดเป็นร้อยละ 90.43 – 92.6 ของจำนวนเด็กที่เสียชีวิต ส่วนใหญ่เสียชีวิตเนื่องจากการใช้ตัวร้อน เป็นขาง และมีอาการชัก แสดงให้เห็นว่ามารดาในชุมชนแออัดยังขาดความรู้ในเรื่องการปฐมพยาบาล และการบริบาลเด็กอ่อน สาเหตุรองลงมา คือ การคลอดก่อนกำหนด และการที่เด็กมีร่างกายไม่สมบูรณ์ หรืออ่อนแอ แสดงให้เห็นถึงภาวะทุพโภชนาการของมารดาและเด็ก ซึ่งขาดการดูแลเอาใจใส่เรื่องอาหาร และสุขภาพอนามัยของมารดา นอกจากนี้การที่เด็กมีอาการท้องเสีย

และถ่ายเป็นเลือดก็เป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่ง ที่แสดงให้เห็นถึงการขาดความดูแลเอาใจใส่ในเรื่องความสะอาดของอาหารและน้ำดื่ม

สำหรับรูปแบบของการรักษาพยาบาลเมื่อเกิดการเจ็บป่วยนั้น แสดงไว้ในตารางพบว่า ประชากรในเขตชุมชนแออัดทั้ง 2 แห่ง จำนวนไม่น้อย รักษาพยาบาลอาการเจ็บป่วยโดยการซื้อยากินเอง สิ่งที่น่าเป็นห่วงก็คือ การซื้อยากินเองนั้น ซื้อจากร้านทั่ว ๆ ไป ทั้งที่เป็นร้านขายยา ร้านขายของชำ และร้านค้าทั่วไป ซึ่งอาจเป็นยาที่ไม่ได้รับการแนะนำจากเภสัชกร การให้ยาที่ไม่ถูกต้องกับโรค และการใช้ยาที่ไม่ถูกวิธี เพราะขาดการแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิ ย่อมเป็นอันตรายต่อผู้ป่วยได้เช่นกัน อัตราส่วนร้อยละของสตรีตัวอย่าง จำแนกตามรูปแบบของการรับการรักษาพยาบาล เมื่อมีอาการเจ็บป่วย และประเภทของชุมชนแออัด มีดังนี้

รูปแบบของการรับการรักษาพยาบาล

รูปแบบของการรับการรักษาพยาบาล	ชุมชนแออัด ที่พัฒนาแล้ว (ร้อยละ)	ชุมชนแออัดที่ยัง ไม่ได้รับการพัฒนา (ร้อยละ)
ซื้อยากินเองจากร้านขายยา ร้านขายของชำ ร้านค้า	29.61	19.58
ศูนย์บริการสาธารณสุข กทม.	11.69	15.57
คลินิกเอกชน	31.95	8.07
โรงพยาบาลของรัฐ / เอกชน	20.26	40.32
แผนกพยาบาลของบริษัท / โรงงาน	4.67	6.45
ไปโรงพยาบาลและซื้อยากินเอง	-	5.53
ไปคลินิกและซื้อยากินเอง	-	.69
ศูนย์บริการสาธารณสุข กทม. และไปโรงพยาบาล	-	3.69
ปล่อยให้หายเอง	1.82	-
รวม	100	100

ปัญหายาเสพติด

สาเหตุของการเกิดปัญหาการติดยาเสพติด เกิดจากสภาพเศรษฐกิจ สังคม และที่สำคัญที่สุด คือ ความอ่อนไหวทางอารมณ์ และจิตใจ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

- 1) ถูกชักชวนจากเพื่อนที่ติดยาเสพติดแล้ว สำหรับเด็กและเยาวชน จากการวิเคราะห์มีการถูกชักชวนถึง 30%
- 2) อยากรู้ อยากลอง โดยคิดว่าเล็กน้อย แต่เมื่อเสพแล้วก็ติด

3) ถูกหลอกทั้งเด็กและผู้ใหญ่ เพียงจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และยาเสพติดใหม่ ๆ มีมากในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ทอฟฟี่ เหล้าแข็ง หรือเซคโคนาล เพราะนี่ถือว่าเป็นขนม หรือของกินธรรมดา

4) เหตุผลทางกาย เช่น ผู้ที่เจ็บจากอุบัติเหตุ อาจใช้สารที่ต้องระงับปวดซึ่งเป็นสารเสพติด

5) เหตุผลทางใจ พวกที่มีความกลัดกลุ้ม กังวลใจ ซึ่งเสพเพื่อช่วยให้ตนรู้สึกสบายใจ

6) สภาพแวดล้อม เช่น ละแวกรอบบ้าน ญาติพี่น้อง ล้วนแต่เสพยาเสพติด หรือสถานที่ซื้อขายได้ง่าย

7) มักอยู่ในชุมชนแออัด ที่มีคนหนาแน่น ที่มีสภาพการครองชีพต่ำ ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวไม่ราบรื่น

ปัญหาอาชญากรรม

Borgess ได้ให้ความสนใจในการเกิดอาชญากรรมในเขตธุรกิจ เขตที่มีคนยากจน ย่านที่ติดต่อกับเศรษฐกิจของธุรกิจ และเขตอุตสาหกรรม ซึ่งก็หมายถึง เขตสลัม หรือย่านที่มีคนอยู่อย่างแออัด ลักษณะของสลัมแออัด คับแคบ ซอยสกปรก ไม่เป็นระเบียบ คนอยู่อย่างแออัดแบบตัวใครตัวมัน สภาพครอบครัวมีลักษณะแตกแยก บางคนไม่ประสบความสำเร็จในชีวิต (ดร.นวลจันทร์ ทิศนชัยกุล, 2537 : 105)

ชาวชุมชนแออัด เป็นสถานที่ที่สามารถก่ออาชญากรรมได้มากมาย อันมีสาเหตุที่แตกต่างกันได้ดังนี้

1) เด็กในชุมชนไม่ได้รับการศึกษาเท่าที่ควร ไม่มีโอกาสเข้าเรียนในโรงเรียนต่าง ๆ จึงไม่สามารถหางานที่เหมาะสมได้

2) เด็กหรือเยาวชนขาดการอบรมที่ดี เนื่องจาก พ่อแม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน เด็กเหล่านี้ซึ่งเป็นผู้ใหญ่ที่ขาดคุณภาพชีวิต ดำเนินชีวิตที่ผิดพลาดและบกพร่อง

3) ครอบครัวมีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ลูกอาจประพฤติผิด เพราะความยากจนที่เกิดขึ้นโดยการลักขโมย

4) เกิดจากภาวะการขาดแคลน เป็นเครื่องบีบคั้นจิตใจ มักจะแสดงอารมณ์รุนแรง ก้าวร้าว

5) ครอบครัวไม่มีโอกาสดูแลอบรมลูก ปล่อยให้ลูกไปเล่นตามใจเกินไป ทำให้ในอนาคตเด็กกลายเป็นคนสุรุษสุร่าย การดำเนินชีวิตขาดระเบียบที่ดี

6) เด็กและเยาวชนในชุมชนเห็นการลักขโมยเป็นของธรรมดา ไม่รู้สึกว่าได้กระทำความผิด และติดเป็นนิสัย (สิริลักษณ์ แก้วคงยศ, 2533 : 85 - 86)

จุดเด่นของชุมชนแออัด

1. เป็นแหล่งแรงงานระดับล่าง (Unskilled Labor) ซึ่งมีค่าแรงที่ถูก สามารถรองรับความต้องการของเมืองไทยในขณะที่ในตัวเมืองใหญ่ ๆ ผู้คนจะไม่ต้องหางานระดับล่าง เช่น รับจ้างแบกหาม กรรมกร เป็นต้น สภาพที่ปรากฏ คือ ลำพังกิจกรรมในภาค Formal Sector ไม่สามารถรองรับความต้องการของคนเมืองได้ จึงต้องอาศัยแรงงานเหล่านี้ มาประกอบกิจกรรมในภาค Informal Sector

2. เป็นที่อยู่อาศัยแก่คนจำนวนมากในพื้นที่หนึ่ง เมื่อเทียบกับที่อยู่อาศัยประเภทอื่นที่น่าสนใจคือ ความมีประสิทธิภาพในการจัดหาที่อยู่อาศัยของชาวชุมชนแออัด ที่ช่วยลดภาระของภาครัฐ และเอกชน ในการจัดหาที่อยู่อาศัย

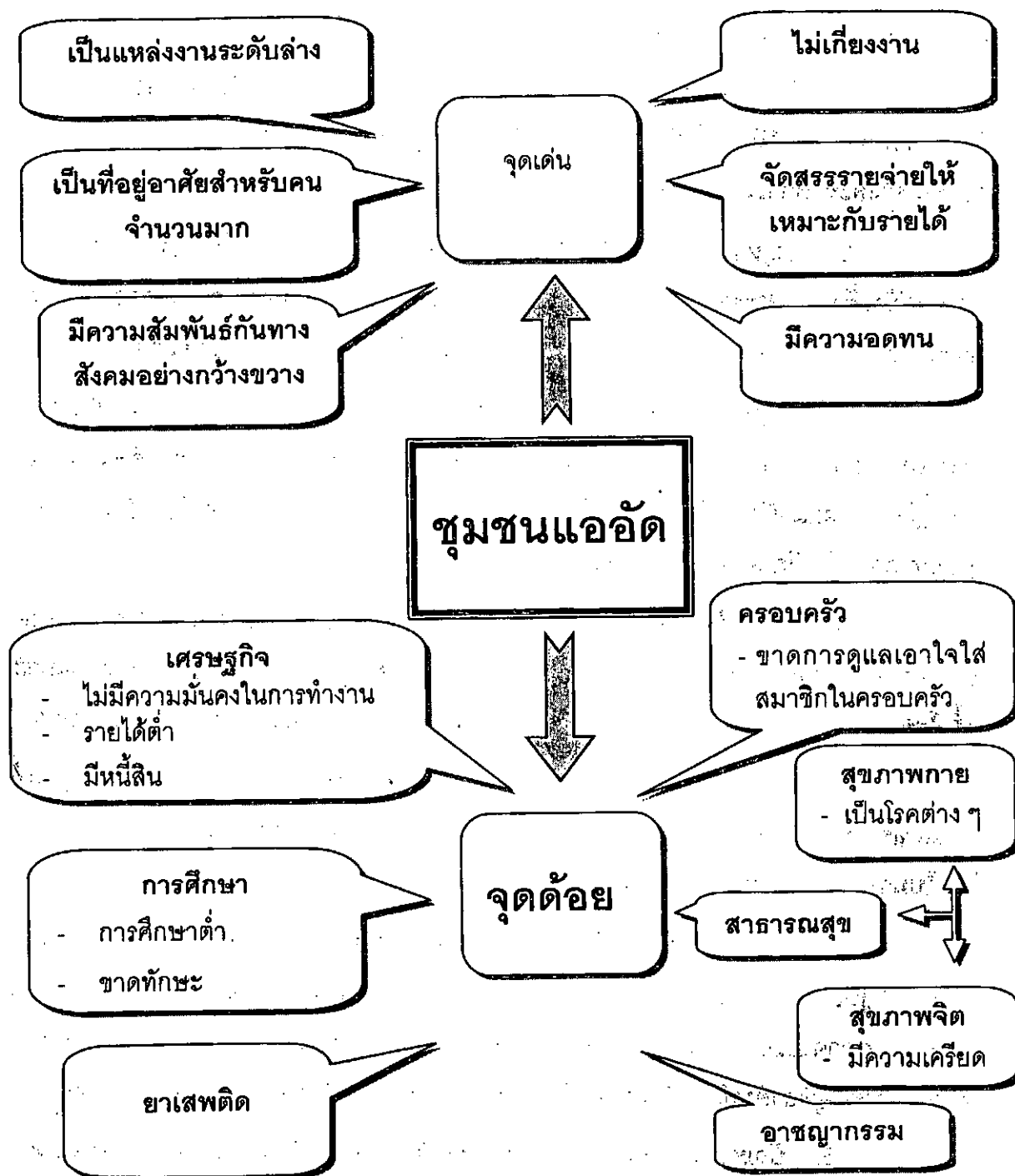
3. ชาวชุมชนแออัดมีความสัมพันธ์กันทางสังคมที่กว้างขวาง มีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน เพราะทุกคนจะมีสภาพเศรษฐกิจใกล้เคียงกัน ยามว่างก็จะมี การพูดคุย ทำงานร่วมกันในชุมชน (ดร.ดำรงดี ฐานดี, 2532 : 2)

4. ชุมชนแออัดจะช่วยปรับระดับวัฒนธรรม และความนึกคิดของผู้อยู่อาศัยที่อพยพเข้ามาอยู่ในเมืองให้ทราบถึงวิถีชีวิตคนเมือง ช่วยในการปรับตัวทำให้ผู้อพยพเข้ามาสามารถต่อสู้ชีวิตในเมืองได้ ซึ่งคนที่เข้ามาอยู่ก่อนจะได้เสนอแนะแนวทางการทำงาน แหล่งงานที่จะหาได้มี การปรึกษาหารือเพื่อหาแนวทางแก้ไข

5. แสวงหารายได้ทุกทางโดยไม่มีการรังเกียจงาน คนเหล่านี้จะพยายามแสวงหาทุกทางที่จะทำให้มีรายได้ มีการทำงานตลอดทั้งวัน หรือทำงานจนดึก ทำงานหนัก ซึ่งงานเหล่านี้คนที่อยู่ในเมืองไม่พึงปรารถนา แต่งานเหล่านี้เป็นพื้นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจ เช่น งานก่อสร้าง เป็นต้น

6. ยืดหยุ่นการใช้จ่าย ในขณะที่คนเหล่านี้จะมีรายได้ไม่แน่นอน หรือมีก็น้อย ทำให้เขาต้องหาทุกวิธีที่จะประหยัด เพราะไม่ทราบอนาคตรายได้จะเป็นอย่างไร และชีวิตจะดีขึ้นหรือเลวลง

7. มีความอดทน คนเหล่านี้ส่วนมากเคยทำอะไรทำนา ทำงานหนักมาก่อน ตรงกันข้ามกับคนเมืองที่อยู่กันอย่างสะดวกสบาย จึงมีความอดทนมากกว่า และเคยผ่านความลำบากมากมาย จึงสามารถทำงานหนัก ๆ ได้ (สมพงษ์ พัดบุญ, 2527 : 69)

สรุปผลการศึกษา

ชุมชนแออัด หมายถึง แหล่งที่มีอาคารหนาแน่น ไร้ระเบียบ ไม่ถูกสุขลักษณะ มีลักษณะเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัย และความปลอดภัยของผู้อยู่อาศัย โดยชุมชนแออัดเองนั้นมีทั้งจุดเด่นและจุดด้อย

จุดด้อยของชุมชนแออัด

1. ปัญหาเศรษฐกิจ ชุมชนแออัดมีปัญหาเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ เรื่องความไม่มั่นคงในการทำงาน การได้รับรายได้ที่ต่ำ และมีหนี้สิน การว่างงานแบบแฝง รวมไปถึงการขาดการออมทรัพย์และขาดการลงทุน

2. ปัญหาการศึกษา ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดมักจะมีการศึกษาต่ำ เนื่องจากสภาพที่บีบคั้นทางเศรษฐกิจ ทำให้เด็กและเยาวชนในเขตชุมชนแออัดต้องช่วยเหลือครอบครัวในการหารายได้ จึงต้องออกจากสถานศึกษากลางคัน ไม่มีโอกาสได้ศึกษาต่อในระดับสูง

3. ปัญหาครอบครัว เป็นปัญหาที่มีความเกี่ยวข้องกับอีกหลาย ๆ ด้าน เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา เป็นต้น เนื่องจากผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดมักจะมีข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ ทำให้สมาชิกทุกคนของครอบครัวต้องทำงานหารายได้ บิดา - มารดาจึงไม่มีเวลาอบรมดูแลลูก ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา

4. ปัญหาด้านสาธารณสุข เนื่องจากสภาพของชุมชนแออัดนั้น มีความแออัด เยียดเยียดของอาคาร ขาดระบบการระบายน้ำ เต็มไปด้วยขยะมูลฝอย ทำให้กลายเป็นแหล่งเพาะเชื้อโรค ซึ่งส่งผลกระทบต่อผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดเอง 2 ด้าน คือ ด้านร่างกาย และด้านจิตใจ

- ด้านร่างกาย จากระบบสุขาภิบาลที่ไม่ได้มาตรฐาน และสภาวะแวดล้อมที่เสื่อมโทรม ทำให้ผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนแออัดมีสุขภาพอนามัยไม่สมบูรณ์ ต้องประสบกับโรคภัยไข้เจ็บมากมาย เช่น อหิวาตกโรค ไข้หวัดใหญ่ ตาแดง เป็นต้น

- ด้านจิตใจ เนื่องจากผู้ที่อยู่อาศัยต้องทนกับกลิ่นเน่าเหม็นของน้ำที่ขังบริเวณใต้ถุนบ้าน กองขยะ ยุง และแมลงต่าง ๆ ซึ่งสร้างความหงุดหงิด และบั่นทอนให้สุขภาพจิตแย่ลง จนอาจเป็นโรคเกี่ยวกับทางจิตที่มีอาการผิดปกติ หรืออาจเกิดความเครียดทางด้านจิตใจมากกว่าผู้ที่อาศัยบริเวณอื่น ๆ เช่น โรคประสาท โรคเก็บตัวไม่ยอมพบบุคคลอื่น เป็นต้น

5. ปัญหายาเสพติด ชุมชนแออัดเป็นสถานที่แพร่กระจายยาเสพติดได้ง่าย เนื่องจากผู้ที่อาศัยอยู่มีความบีบคั้นในหลาย ๆ ด้าน เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านครอบครัว เป็นต้น ดังนั้นเมื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งเกิดปัญหาขึ้น และไม่สามารถระบายกับบุคคลอื่นได้ จึงหันไปใช้สารเสพติดชนิดต่าง ๆ

6. ปัญหาอาชญากรรม สาเหตุที่ทำให้ชุมชนแออัดเป็นแหล่งที่สามารถเกิดอาชญากรรมได้มากมาย คือ คนที่อาศัยในชุมชนมีการศึกษาดำ ขาดการอบรมดูแลที่ดี รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย จึงทำให้เกิดการลักขโมย หรือการกระทำที่รุนแรงกว่านั้น

จุดเด่นของชุมชนแออัด

1. เป็นแหล่งแรงงานระดับล่าง ซึ่งมีเป็นจำนวนมาก และมีค่าแรงที่ถูก
2. เป็นที่อยู่อาศัยแก่คนจำนวนมากในพื้นที่หนึ่ง เมื่อเทียบกับที่อยู่อาศัยประเภทอื่น ซึ่งเป็นการช่วยลดภาระของภาครัฐ และเอกชน ในการจัดที่อยู่อาศัย
3. ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดจะมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่กว้างขวาง มีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน
4. ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดจะแสวงหารายได้ทุกทางโดยไม่เลือกงาน ซึ่งแรงงานเหล่านี้จะทำงานที่คนเมืองไม่พึงปรารถนาจะทำ เช่น งานก่อสร้าง เป็นต้น
5. ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดจะมีความยืดหยุ่นในการใช้จ่าย
6. ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดจะมีความอดทน เนื่องจากเคยผ่านความลำบากมามากมาย

โดยสรุปแล้ว ชุมชนแออัดมีลักษณะสำคัญที่ต้องพัฒนาดังนี้ คือ

1. ด้านสุขลักษณะ จะเป็นบริเวณที่มีความแออัด มีน้ำขังอับชื้น
2. กิจกรรมที่ทำ มักจะโน้มเอียงไปในทางที่ผิดกฎหมาย เช่น ยาเสพติด อาชญากรรม เป็นต้น
3. มีการศึกษาดำ ขาดทักษะในด้านต่าง ๆ
4. มีรายได้ต่ำ
5. ขาดโอกาส
6. ไร้ระเบียบ

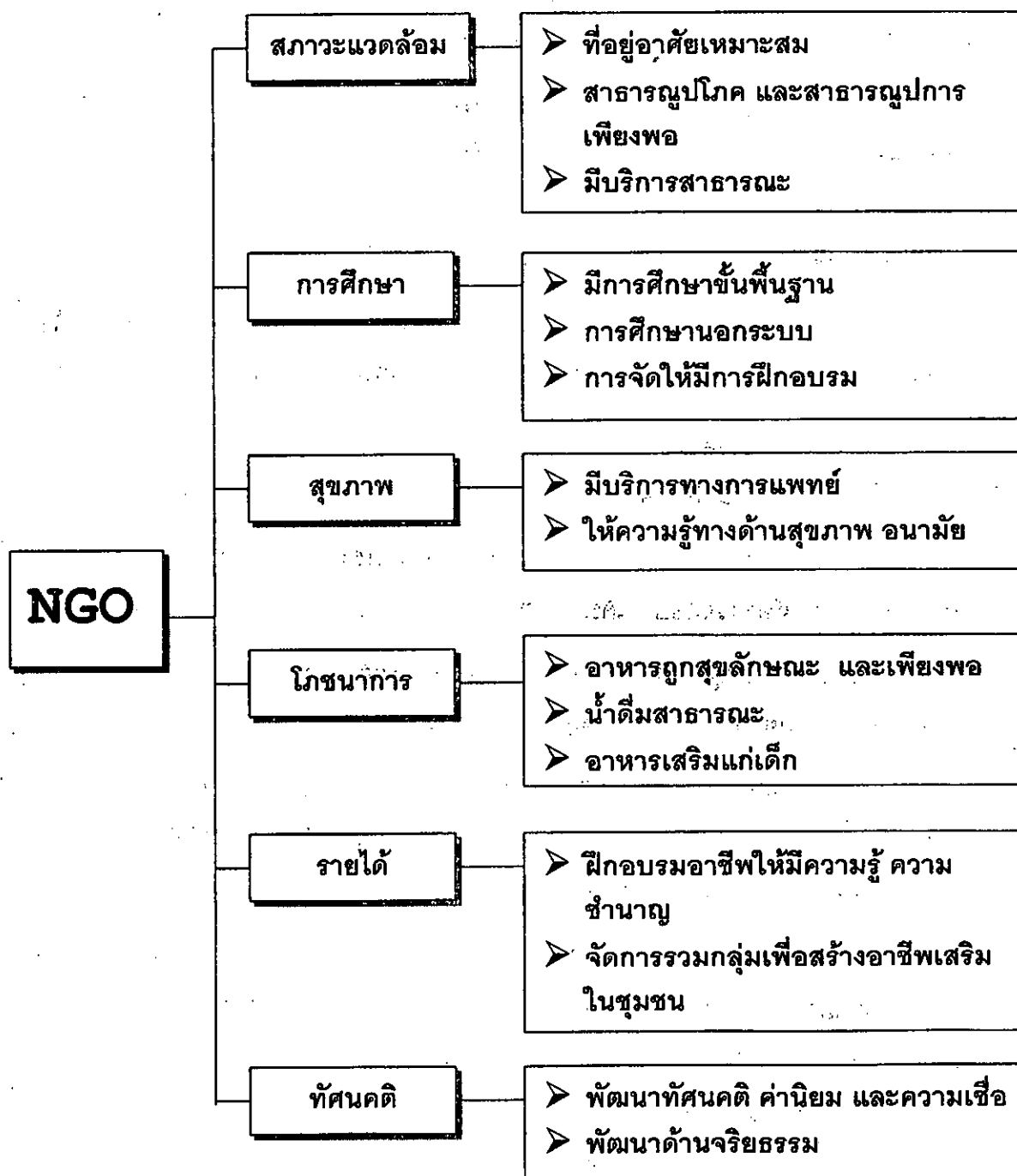
จากลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้ของชุมชนแออัด จะเห็นได้ว่าทุกลักษณะล้วนเกี่ยวข้องกับ "มนุษย์" ดังนั้นในการพัฒนาชุมชนแออัดจึงควรเริ่มจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนแออัด ซึ่งสามารถแบ่งเป็น 2 วิธี คือ

- การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยตรง อันได้แก่ การพัฒนาทางการศึกษา เสริมสร้างทักษะด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพ เพื่อให้ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดมี โอกาสทางสังคม

- การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยทางอ้อม การพัฒนาด้านสุขภาพ ความมีระเบียบ และรายได้ให้สูงขึ้น จะทำให้ผู้ที่อาศัยในชุมชนแออัดมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนแออัดนั้น จำเป็นต้องพึ่งพาหน่วยงานที่มี ประสิทธิภาพ และมีความพร้อมในการดำเนินงาน ซึ่งหน่วยงานที่เหมาะสมที่สุดก็คือ "องค์กร พัฒนาเอกชน" เนื่องจากเป็นองค์กรที่มีการดำเนินการอย่างเป็นอิสระ ไม่หวังผลตอบแทน ทำให้ สามารถเข้าไปพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนแออัดได้เป็นอย่างดี และน่าจะประสบผลสำเร็จ มากที่สุด เพื่อให้ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และสามารถช่วยเหลือพึ่งพาตนเองได้ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

จากการศึกษา เอกสารที่ผ่านมา ทำให้สามารถกำหนดกรอบความคิดในการวิจัยได้
เป็นเบื้องต้น ดังภาพ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

- การวิจัยนี้มุ่งศึกษาบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีวิธีการดำเนินการเป็นขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในสามเรื่องหลัก ๆ คือ องค์กรพัฒนาเอกชน ทรัพยากรมนุษย์ และชุมชนแออัด แล้วทำการเชื่อมโยงเรื่องหลักดังกล่าวเข้าด้วยกัน เพื่อนำไปสร้างเรื่องความคิดอันนำไปสู่การสร้างเครื่องมือวิจัย

2. การสร้างเครื่องมือในการวิจัย จากการศึกษาศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยข้างต้น ทำให้ได้กรอบความคิดที่สามารถจะตอบปัญหาวิจัยได้ จึงจัดทำแบบสอบถามขึ้นมา 2 ชุด คือ

2.1 แบบสอบถามสำหรับสอบถามบุคลากรขององค์กรพัฒนาเอกชน ว่าเข้าไปทำกิจกรรมอะไรบ้างในชุมชน ที่มีผลต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (เอกสารประกอบ ผผนวก ก.)

2.2 แบบสอบถามสำหรับสอบถามประชาชนในชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อตรวจสอบว่าได้รับการพัฒนาเพียงใด (เอกสารประกอบ ผผนวก ข.)

- แบบสอบถามทั้งคู่จะมีลักษณะเป็นคู่ขนานที่ตรวจสอบการทำงาน และผลของการทำงาน ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้

เครื่องมือดังกล่าว เมื่อจัดทำขึ้นมาแล้วคณาจารย์ผู้ควบคุมงานวิจัยดังกล่าวได้ตรวจสอบความเที่ยงตรงด้านครอบคลุมเนื้อหา (Content Validity) แล้วก็นำไปเก็บข้อมูล

3. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ ต้องการศึกษา NGO ที่ทำงานด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพมหานคร โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้ NGO จำนวน 15 องค์กร และชุมชนแออัดจำนวน 8 ชุมชน ดังนี้

1. มูลนิธิดวงประทีป
2. มูลนิธิศึกษาเอเชีย
3. มูลนิธิสันติสุข
4. มูลนิธิเพื่อการพัฒนาชุมชน
5. มูลนิธิส่งเสริมการพัฒนาศุภคผล
6. มูลนิธิการพัฒนาคุณภาพชีวิต

7. สถานเลี้ยงเด็กบ้านครูน้อย
8. สมาคมร่วมกันสร้าง
9. มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย
10. มูลนิธิแสงเทียน
11. ศูนย์ฝึกอบรมเพื่อพัฒนาคนจนเมือง
12. กลุ่มเพื่อนร่วมงาน
13. มูลนิธิศูนย์กลางเทวา
14. มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย
15. มูลนิธิ YMCA

ชุมชนแออัด 8 ชุมชน สัมภาษณ์ประชากร 250 คน

1. ชุมชนน้อมเกล้า
2. ชุมชน 70 ไร่
3. ชุมชนสะพานใหม่
4. ชุมชนสามัคคีพัฒนา
5. ชุมชนลือค 123
6. ชุมชนบางบัว
7. ชุมชนบางระมาด
8. ชุมชนใต้สะพานพระราม 6

4. การเก็บข้อมูล

- 1) สํารวจข้อมูลรายชื่อ องค์กรเอกชน และชุมชนแออัดจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง
- 2) ขอนหนังสือราชการจาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อขอรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์กรเอกชน
- 3) ขอความร่วมมือจากองค์กรเอกชนที่พัฒนาชุมชนแออัด เพื่อให้ช่วยอำนวยความสะดวกในการเข้าไปในพื้นที่ชุมชนแออัด
- 4) ติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบในชุมชนแออัด
- 5) เตรียมผู้ออกสัมภาษณ์ให้เกิดความรู้ความเข้าใจตรงกันในงานวิจัยที่ทำในด้านเทคนิค และการสัมภาษณ์ เพื่อทำความเข้าใจแบบสอบถามให้ตรงกัน แล้วจึงไปสอบถามและสัมภาษณ์
- 6) นัดหมายกลุ่มตัวอย่างที่ต้องตอบคำถามและสัมภาษณ์ล่วงหน้า ทั้งด้านกำหนดเวลา และสถานที่

7) ดำเนินการสอบถาม และสัมภาษณ์ตามกำหนด และย้ำเตือนให้ผู้เก็บข้อมูล ตรวจสอบความถูกต้องแต่ละฉบับ ในแต่ละครั้งที่ออกสัมภาษณ์และสอบถาม

8) สำหรับองค์กรพัฒนาเอกชน การสัมภาษณ์จะใช้แบบสอบถาม และ สัมภาษณ์เพิ่มเติมอีกต่างหาก เพื่อหาข้อมูลมาศึกษาแผนการดำเนินงาน และกระบวนการในการ พัฒนาทรัพยากรมนุษย์

5. การประมวลผลข้อมูล

การประมวลผลข้อมูล

ผู้วิจัยนำผลการตอบแบบสอบถามมาจัดกระทำ โดยตรวจสอบความสมบูรณ์ ของข้อมูล (Checking) ผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์จากการสัมภาษณ์ และแยกประเด็นของ คำตอบออกเป็นหมวดหมู่ ให้สอดคล้องกับแบบสอบถาม โดยผู้วิจัยใช้ค่าสถิติพื้นฐาน อันได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ในการวิเคราะห์ข้อมูล

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการเก็บและรวบรวมจากภาคสนาม ได้นำมาเสนอ 2 ประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. กิจกรรมที่ NGO เข้าไปดำเนินการในชุมชนแออัด และผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจริงที่ประเมินจากประชาชนในชุมชนแออัด

2. การดำเนินกิจกรรมของ NGO ในชุมชนแออัด เพื่อพิจารณาแผนในการดำเนินงาน และกระบวนการในการทำงานพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในแหล่งชุมชนแออัด

ประเด็นหลักทั้งสองจะตอบคำถามของการวิจัย และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมที่ NGO เข้าไปดำเนินการในชุมชนแออัดและผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจริงที่ประเมินจากประชาชนในชุมชนแออัด แบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือ

1.1 กิจกรรมที่ NGO เข้าไปดำเนินการ :-

จากการที่เราได้ขอความกรุณาจากกลุ่มองค์กรเอกชน (NGO) ในการตอบแบบสอบถามของเราจำนวน 15 ชุด โดยเราได้สุ่มเฉพาะไปยังกลุ่มองค์กรเอกชน ทั้ง 15 องค์กร ดังนี้

- 1) มูลนิธิดวงประทีป
- 2) มูลนิธิศึกษาเอเชีย
- 3) มูลนิธิสันติสุข
- 4) มูลนิธิเพื่อการพัฒนาชุมชน
- 5) มูลนิธิส่งเสริมการพัฒนาบุคคล
- 6) มูลนิธิการพัฒนาคุณภาพชีวิต
- 7) สถานเลี้ยงเด็กบ้านครูน้อย
- 8) สมาคมร่วมกันสร้าง
- 9) มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย (ม.พ.ศ.)
- 10) มูลนิธิแสงเทียน
- 11) ศูนย์ฝึกอบรมเพื่อพัฒนาคนจนเมือง
- 12) กลุ่มเพื่อนร่วมงาน
- 13) มูลนิธิศูนย์กลางเทวา

14) มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย

15) มูลนิธิ YMCA

จากแบบสอบถาม ได้แบ่งการถามเป็น 6 ด้าน ดังนี้

- 1) ด้านสิ่งแวดล้อม
- 2) ด้านการศึกษา
- 3) ด้านสุขภาพ
- 4) ด้านอาหารและโภชนาการ
- 5) ด้านทัศนคติ
- 6) ด้านรายได้

ข้อมูลการสัมภาษณ์	ระดับในการปฏิบัติ		
	มาก	น้อย	ไม่ได้ทำ
ด้านสิ่งแวดล้อม			
- ขยะมูลฝอย	60%	26.67%	13.33%
- มลภาวะทางน้ำ	40%	26.67%	33.33%
- มลภาวะทางอากาศ	13.33%	40%	46.67%
- มลภาวะทางเสียง	6.67%	26.67%	66.67%
ด้านการศึกษา			
- ส่งเสริมการศึกษา	80%	0%	20%
- สนับสนุนทุนการศึกษา	73.33%	6.67%	20%
- จัดการศึกษานอกระบบ	46.67%	33.33%	20%
- ฝึกอาชีพ	33.33%	26.67%	40%
ด้านสุขภาพ			
- จัดหน่วยแพทย์เคลื่อนที่และให้คำปรึกษา	26.67%	0%	73.33%
- จัดอบรมให้ความรู้ทางด้านสุขศึกษา	53.33%	20%	26.67%
- จัดตั้งศูนย์อนามัยสุขภาพ	13.33%	26.67%	60%
- จัดสวัสดิการในการรักษาพยาบาล	33.33%	20%	46.67%

ข้อมูลการสัมภาษณ์	ระดับในการปฏิบัติ		
	มาก	น้อย	ไม่ได้ทำ
ด้านอาหารและโภชนาการ			
- ให้ความรู้ในการบริโภคที่ถูกสุขลักษณะ	33.33%	33.33%	33.33%
- จัดหาอาหารที่ถูกโภชนาการ	40%	13.33%	46.67%
ด้านทัศนคติ			
- ส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย	86.66%	6.67%	6.67%
- ส่งเสริมสิทธิมนุษยชน และความยุติธรรมในสังคม	86.66%	6.67%	6.67%
- ส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี และค่านิยมอันดีงาม	86.66%	6.67%	6.67%
- ส่งเสริมจริยธรรม	86.66%	6.67%	6.67%
ด้านรายได้			
- จัดหาอาชีพหลักและอาชีพเสริม	33.33%	26.67%	40%
- ฝึกอาชีพให้คนในชุมชน	20%	40%	40%
- ส่งเสริมการรวมกลุ่มในการประกอบอาชีพ	33.33%	46.67%	20%
- สนับสนุนการอบรม	53.33%	6.67%	40%

นอกจากคำถามในแบบสอบถามนี้แล้ว ยังมีงานด้านต่าง ๆ ที่กลุ่มองค์กรเอกชนได้ทำอีก เช่น

- พัฒนาที่อยู่อาศัยให้คนในชุมชนมีที่อยู่อาศัย
- ด้านประสานความร่วมมือกันชุมชน
- ด้านยาเสพติด
- การวางแผนครอบครัว
- จัดบ้านพักให้เด็กเร่ร่อน
- สถานพักพิงสำหรับผู้ป่วยเอดส์
- ส่งเคราะห์เฉพาะกิจ

จากการสำรวจคนในชุมชนแออัดโดยใช้แบบสอบถาม จำนวน 250 ชุด ทำให้ได้ทราบผลการที่ NGO ได้เข้ามาพัฒนาคนในชุมชน โดยได้แบ่งออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ
2. ด้านการศึกษา
3. ด้านความสัมพันธ์ของครอบครัว

4. ด้านสาธารณสุข และสิ่งแวดล้อม
5. ด้านประชาธิปไตย และสิทธิมนุษยชน

โดยข้อมูลนี้ได้มาจากการสำรวจคนในชุมชนแออัดทั้งหมด 8 ชุมชน ดังนี้

1. ชุมชนน้อมเกล้า
2. ชุมชนลือค 123
3. ชุมชน 70 ไร่
4. ชุมชนสะพานใหม่
5. ชุมชนสามัคคีพัฒนา
6. ชุมชนบางบัว
7. ชุมชนบางระมาด
8. ชุมชนใต้สะพานพระราม 6

ผลที่ได้จากการสำรวจ ดังนี้ :-

1. บุคคลผู้ตอบข้อมูล

ชาย	หญิง
29.2%	70.8%

2. ด้านเศรษฐกิจ

2.1 จำนวนสมาชิกที่ได้ทำงานภายในครอบครัว

1 คน	2 คน	3 คน	4 คน	5 คน
28%	31.6%	16%	21.2%	3.2%

2.2 รายได้ในการทำงาน

สม่ำเสมอ	ไม่สม่ำเสมอ
36.4%	63.6%

2.3 แนวโน้มการทำงาน

ดีขึ้น	คงที่	แย่ลง
14.4%	56.4%	29.2%

2.4 อาหารที่รับประทานในครอบครัวได้จาก

ปรุงเอง
77.6%

ซื้อทาน
22.4%

2.5 การหารายได้เสริมในครอบครัว

ได้ใช้เวลาว่างหารายได้เสริม
34%

ไม่หารายได้เสริม
66%

ได้แก่ พับดอกไม้, ตัดเย็บเสื้อผ้า

3. ด้านการศึกษา

3.1 ทักษะของคนในชุมชนต่อผู้ได้รับการศึกษา

น่ายกย่อง
90.8%

ไม่เห็นว่ามีประโยชน์
9.2%

3.2 ถ้ามีโอกาสส่งบุตรให้ได้รับการศึกษาจะส่งถึงระดับ

ประถมศึกษาปีที่ 6 (ป.6) 4.4%

มัธยมศึกษาปีที่ 3 (ม.3) 8.4%

มัธยมศึกษาปีที่ 6 (ม.6) 4.8%

ระดับ ปวช. - ปวส. 8.4%

ปริญญาตรี 60%

สูงกว่าปริญญาตรี 14%

3.3 ทักษะของคนในชุมชนที่จะส่งเสียบุตรให้ได้รับการศึกษามาจาก

หน่วยงานหรือองค์กรเอกชน
16%

สื่ออื่นๆ (วิทยุ, โทรทัศน์)
84%

3.4 ได้มีการรวมตัวของคนในชุมชนเพื่อจัดตั้งกลุ่มองค์กร เช่น กลุ่มแม่บ้าน, กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์

มี
73.2%

ไม่มี
26.8%

4. ด้านความสัมพันธ์ของครอบครัว

ศึกษาความสัมพันธ์ของครอบครัวจากความสัมพันธ์ กิจกรรมดังต่อไปนี้

4.1 ความถี่ในการร่วมรับประทานอาหาร

1 ครั้งต่อสัปดาห์	8.4%
มากกว่า 1 ครั้งต่อสัปดาห์	78%
เดือนละครั้ง	1.6%
นาน ๆ ครั้ง	12%

4.2 ความถี่ในการได้ออกไปเที่ยวโดยพร้อมหน้า

1 ครั้งต่อสัปดาห์	8.4%
มากกว่า 1 ครั้งต่อสัปดาห์	3.2%
เดือนละครั้ง	11.2%
นาน ๆ ครั้ง	77.2%

4.3 มีการปรึกษาปัญหาทุกข์ใจหรือกังวลใจกับคนในครอบครัว

ปรึกษาทุกเรื่อง	40%
ปรึกษาบางเรื่อง	46%
เลือกปรึกษาเพื่อนมากกว่า	14%

4.4 มีการเข้าร่วมกิจกรรมภายในชุมชนของตน

เข้าร่วมทุกกิจกรรม	46.4%
เลือกเข้าบางกิจกรรมที่สนใจ	26.4%
ไม่เข้าร่วมในกิจกรรมใด ๆ	27.2%

5. ด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม

ศึกษาความสัมพันธ์ทางด้านสาธารณสุขจากพฤติกรรมโดยรวมของครอบครัวและชุมชน

5.1 ส่วนประกอบของอาหารในแต่ละมื้อ

ครบ 5 หมู่	ไม่ครบ 5 หมู่
78.4%	21.6%

5.2 การจัดเก็บขยะภายในชุมชน

บุคคลในชุมชนร่วมมือกันจัดเก็บ	44.8%
ทาง กทม. (หน่วยงานจากรัฐ) เข้ามาจัดเก็บ	52.4%
ไม่มีใครดูแล	2.8%

5.3 การทำความสะอาดภายในบ้าน

ทำทุกวัน	84.4%
วันเว้นวัน	5.6%
ทำต่อเมื่อรู้สึกสกปรก	10%

5.4 จำนวนบุตรในครอบครัวที่ต้องการ

1 - 2 คน	71.2%
มากกว่า 3 คน	28.8%

5.5 กรรมวิธีในการกำจัดทุกข์ยามไม่สบายใจ

คิดทบทวนหรือปรึกษาผู้อื่น	61.6%
พยายามไม่นึกถึงเรื่องทุกข์ใจ	31.2%
หาทางระบายความทุกข์ โดยดื่มสุรา	7.2%

5.6 ทศนคติที่มีต่อ "สุราและบุหรื" ของคนในชุมชน

เป็นเรื่องผ่อนคลายความเครียด	18.8%
เป็นสิ่งที่ไม่น่าเสียหายอะไร	14.8%
เป็นสิ่งที่ไม่มีประโยชน์	66.4%

5.7 ทศนคติที่มีต่อ "ยาบ้า" ของคนในชุมชน

เป็นเครื่องผ่อนคลายความเครียด	0.4%
เป็นสิ่งที่ไม่น่าเสียหายอะไร	2.8%
เป็นสิ่งที่ไม่มีประโยชน์	96.8%

6. ด้านประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน

ศึกษาทัศนคติในด้านประชาธิปไตย และสิทธิมนุษยชน โดยเปรียบเทียบจากคำสัมภาษณ์ ดังนี้

6.1 ผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้า ผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง :

แสดงถึงความลำคัญของผู้ชายภายในครอบครัว

6.2 ผู้ใหญ่อาบน้ำร้อนมาก่อน :

แสดงถึงสิทธิที่ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ควรมี หากมีเหตุผลที่เหมาะสม

6.3 ผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในครอบครัว

พ่อแม่หรือหัวหน้าครอบครัว

22%

เฉพาะตัวคุณ

36%

ทุกคนในครอบครัวมีส่วนร่วมตัดสินใจ

42%

6.4 ความคิดเห็นจากสุภาษิต “ผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้า ผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง”

เห็นด้วย ผู้ชายเหมาะสมที่จะตัดสินใจ

29.2%

ไม่เห็นด้วย ผู้หญิงเหมาะสมที่จะเป็นผู้นำครอบครัว

15.6%

ไม่เห็นด้วย ทุกคนในครอบครัวสมควรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

55.2%

6.5 ความคิดเห็นจากสุภาษิต “ผู้ใหญ่อาบน้ำร้อนมาก่อน”

เห็นด้วย ผู้ใหญ่ย่อมมีประสบการณ์มากกว่า

72%

ไม่เห็นด้วย ประสบการณ์ของผู้ใหญ่ล้าหลังไปแล้ว

13.2%

ไม่เห็นด้วย เหตุผลแต่ละคนย่อมต่างกันไป

14.8%

ความต้องการของคุณในชุมชนที่ต้องการแก้ไขอย่างเร่งด่วนในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้ !

1. ด้านสิ่งแวดล้อม

21.2%

2. ด้านรายได้

18.4%

3. ด้านสาธารณสุข

5.6%

4. ด้านการศึกษา

10.8%

5. ด้านยาเสพติด

31.2%

6. ด้านอื่น ๆ

12.8%

- เสียงดัง

- ความแข็งแรงของที่อยู่อาศัย

- ระบบสาธารณูปโภค

2. การดำเนินกิจกรรมของ NGO ในชุมชนแออัด จากการสัมภาษณ์ และสอบถาม NGO จำนวน 15 องค์กร ประกอบด้วย มูลนิธิดวงประทีป มูลนิธิศึกษาเอเชีย มูลนิธิสันติสุข มูลนิธิเพื่อการพัฒนาชุมชน มูลนิธิส่งเสริมการพัฒนาศุภคผล มูลนิธิการพัฒนาคุณภาพชีวิต สถานเลี้ยงเด็กบ้านครูน้อย สมาคมร่วมกันสร้าง มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย มูลนิธิแสงเทียน ศูนย์ฝึกอบรมเพื่อพัฒนาคนจนเมือง กลุ่มเพื่อนร่วมงาน มูลนิธิศูนย์กลางเทวา มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย มูลนิธิ YMCA ซึ่งมีวิธีการและกิจกรรมของแต่ละองค์กร ดังต่อไปนี้

มูลนิธิดวงประทีป

จากอดีตพื้นที่คลองเตยประมาณ 2,000 ไร่ เคยเป็นที่ทำกิจของชาวไต้หวัน แต่หลังจากที่รัฐบาลได้เวนคืนและมอบให้การทำเรือแห่งประเทศไทยดูแล จึงทำให้พื้นที่เป็นจำนวนมากที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ พื้นที่ดังกล่าวกินบริเวณกว้างตั้งแต่แนวปากคลองพระโขนง ติดวัดสะพานเป็นคลองเรียกว่า คลองหัวลำโพง ผ่านบริเวณสถานีรถไฟหัวลำโพง และทะเลแม่เจ้าพระยาตรงโรงแรมออกคิด เซอเรตัน

นับตั้งแต่ประเทศมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 จนถึงฉบับปัจจุบัน เศรษฐกิจของประเทศเคยมีทั้งช่วงที่เศรษฐกิจรุ่งเรือง จนถึงปัจจุบันที่ภาวะเศรษฐกิจของประเทศเข้าสู่วิกฤต ทำให้มีการอพยพของประชากรจากต่างจังหวัดเข้ามาสู่เมือง ทั้งที่ตั้งใจมาหางานทำในกรุงเทพฯ และจากการอพยพของเกษตรกรที่เกิดภาวะล้มเหลวในการทำกสิกรรม เมื่อมีคนอพยพเข้ามาอยู่จนหนาแน่น จึงเรียกพื้นที่บริเวณนี้ว่า "สลัมคลองเตย" เมื่อมีผู้อพยพเข้ามาบริเวณนี้เป็นจำนวนมากจึงก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมามากมาย เช่น ระบบที่อยู่อาศัย การขยายตัวของชุมชน เป็นไปอย่างไร้ระเบียบ คุณภาพชีวิตด้อยลงไปด้วย

เพื่อเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในสลัมให้ดีขึ้นกว่าเดิม ครอบครัวอิทธิพรธรรม ซึ่งชาวสลัมรู้จักดีในนาม ครูประคอง และครูประทีป ลูกสาวของคุณแม่ทองสุข คุณพ่อเนี้ยเป่า จึงได้ก่อตั้งสถานเลี้ยงเด็กขึ้นที่ได้อุ่นบ้าน เรียก "โรงเรียนวันละบาท" จึงกลายเป็นที่รวมของคนเมือง ซึ่งประกอบด้วยหลักการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวชุมชน ตลอดเวลาโรงเรียนได้แสดงบทบาทต่อชาวสลัมเป็นที่ประจักษ์ในด้านพัฒนาคุณภาพชีวิต และภายหลังครูประทีปจึงได้ถูกเสนอชื่อ เข้าชิงรางวัล รามอน แม็กไซไซ ประเทศฟิลิปปินส์ ได้รับรางวัลเงินสด จำนวน 402,500 บาท ในการนี้ครูประทีปจึงได้ขอจดทะเบียนก่อตั้งมูลนิธิ โดยใช้ชื่อ "มูลนิธิดวงประทีป" โดยมี พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นายกรัฐมนตรีสมัยนั้น ให้เกียรติเป็นประธาน การดำเนินงานของมูลนิธิเดินหน้าต่อไปโดยได้มีโครงการต่าง ๆ เกิดขึ้นมามากมาย ทั้งนี้เพื่อรับภาระแก้ไขปัญหามหาชุมชนแออัด มิให้ขยายตัวกลายเป็นปัญหาใหญ่ของสังคมโดยรวม

ดังนั้นมูลนิธิจึงได้มีบทบาทอย่างต่อเนื่องที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็ง โดยอาศัยกิจกรรมและโครงการให้มีส่วนช่วยในการพัฒนาศักยภาพทางชีวิตของเด็กและเยาวชน เพื่อที่จะเป็นกำลังสำคัญในการแก้ไข ป้องกัน และพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้นต่อไป ดังจะเห็นได้จากโครงการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ด้านการศึกษา

1. โครงการทุนการศึกษา, อนุบาลดวงประทีป, โครงการศิลปะเด็ก

มูลนิธิเป็นสื่อกลางจัดการศึกษา ให้การสนับสนุน และมอบทุนแก่เด็กผู้ด้อยโอกาส

2. โครงการสาธารณสุขบรรเทาภัยดวงประทีป

อบรมให้ความรู้แก่ชาวบ้าน เพื่อให้สามารถป้องกันอัคคีภัยในชุมชนได้

ด้านสุขภาพ

โครงการควบคุมและป้องกันโรคเอดส์

เพื่อให้คำแนะนำเกี่ยวกับปัญหา และวิธีป้องกันอย่างถูกวิธี พร้อมทั้งให้การช่วยเหลือแก่ผู้ติดเชื้อที่ยากจน

ด้านสิ่งแวดล้อม

โครงการพัฒนาผู้นำเยาวชน

เพื่อสร้างผู้นำเยาวชน เพื่อให้เขาสามารถจัดการกับสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยความกดดัน รวมทั้งเสริมสร้างประชาธิปไตยให้แก่เยาวชนอีกด้วย

ด้านเศรษฐกิจ

โครงการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน

เพื่อให้เกิดความพร้อมใจของคนในชุมชน และให้คนในชุมชนสามารถกู้ยืมเงินไปลงทุน ในอัตราดอกเบี้ยต่ำ เพื่อให้ชาวบ้านมีอาชีพเสริม และเป็นองค์กรชาวบ้านที่มั่นคงต่อไป

มูลนิธิศึกษาเอเชีย

มูลนิธิศึกษาเอเชียได้ดำเนินกิจกรรมครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2522 โดยใช้ชื่อว่าองค์กร JSRC ได้ดำเนินกิจกรรมด้านการศึกษาและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมให้กับผู้อบรมชาวกัมพูชา และได้ขยายกิจกรรมมายังหมู่บ้านไทยจนถึงชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร โดยมีมุ่งหวังที่จะพัฒนาชาวบ้านและชาวชุมชนให้มีศักยภาพสูงขึ้น ทั้งยังได้ขยายขอบข่ายการดำเนินกิจกรรมไปยังต่างจังหวัด ศูนย์บ่มเพาะที่หางไทรและยากจนที่โอกาสทางการศึกษา รวมถึงชุมชนแออัดในเมืองหลวงและ

ชนกลุ่มน้อยตามแนวชายแดน จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2534 ได้ทำการจดทะเบียนเป็นมูลนิธิโดยใช้ชื่อว่า "มูลนิธิศึกษาเอเชีย"

งบประมาณส่วนใหญ่ได้มาจากประเทศญี่ปุ่น รัฐบาลไทยและกรมประชาสัมพันธ์ สนับสนุนเงินทุนบ้างเล็กน้อย กรมประชาสัมพันธ์จะช่วยเหลือเฉพาะโครงการเด็ก และการบริจาคในประเทศ

ด้านสิ่งแวดล้อม

พัฒนาด้านการจัดเก็บขยะมูลฝอย ซึ่งจะทำทุกวันเสาร์ เวลา 9.00 – 11.00 น. เรียกว่า "โครงการขยะแลกต้นไม้" ลดปัญหาน้ำเน่าเสียที่เกิดจากการทิ้งน้ำมันพืชและสัตว์ที่ใช้แล้ว ลงแม่น้ำ/ลำคลอง โดยนำมาผลิตเป็นสบู่และผงซักฟอกที่ปลอดสารเคมี เพื่อจำหน่ายและแจกจ่ายให้ผู้สนใจ

ด้านการศึกษา

ให้ทุนการศึกษาทั้งในชุมชนแออัดและต่างจังหวัด มีการฝึกอาชีพให้กับกลุ่มแม่บ้าน เช่น ตัดเย็บเสื้อผ้า การพิมพ์นามบัตร ซิลค์สกรีน และมีการฝึกเรื่องช่างให้กับเยาวชนที่สนใจ

ด้านสุขภาพ

มีการให้ความรู้ด้านสุขภาพอนามัยกับชาวชุมชนมากพอสมควร

ด้านอาหารและโภชนาการ

ให้ความรู้ในการบริโภคที่ถูกสุขลักษณะ จัดหาอาหารที่ถูกโภชนาการให้ในบางครั้ง

ด้านทัศนคติ

ส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีและค่านิยมอันดีงาม โดยเริ่มทำโครงการผู้สูงอายุ และอนุรักษ์วัฒนธรรม เพราะเห็นว่ากลุ่มผู้สูงอายุเป็นปุชนียบุคคลที่สำคัญ มีความรู้ และประสบการณ์ที่สั่งสมมานานนับเท่าอายุ ควรสืบทอดให้คนรุ่นหลังได้รู้จักและร่วม สืบทอดต่อไป

ด้านรายได้

มีการจัดหาอาชีพ และอาชีพเสริมให้

ด้านอื่น ๆ เช่น

1. ยาเสพติด มีการรณรงค์ให้เด็กเลิกเสพยา ซึ่งทำเฉพาะในชุมชนสวนพลูเท่านั้น
2. ผู้สูงอายุ จัดกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุอาทิตย์ละครั้งช่วยให้ผู้สูงอายุได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน

มูลนิธิสันติสุข

มูลนิธิสันติสุขก่อตั้งขึ้นโดยคุณราเคล ซึ่งเป็นมิชชันนารีที่มาจากประเทศนอร์เวย์ ท่านได้พบเห็นสภาพความเป็นอยู่ของเด็กไทย ทำให้ท่านมีแรงบันดาลใจที่จะช่วยเหลือเด็กในชุมชน และให้โอกาสเด็กได้รับการศึกษาและเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ท่านเป็นผู้เริ่มสร้างฝันให้กับเด็กไทย โดยติดต่อคริสตจักรในประเทศนอร์เวย์ให้ร่วมก่อตั้ง "มูลนิธิสันติสุข" ขึ้นมา และมีเป้าหมายให้คริสตจักรใจสมานเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบการทำงาน โดยช่วยเหลือด้านการเงินเป็นมูลค่า 12 ปี (2525 – 2537)

ทุนของมูลนิธิสันติสุข มาจาก

1. กล่องรับเงินบริจาคที่ถูกวางไว้ตามห้างร้านต่าง ๆ
2. หาผู้ที่ประสงค์จะอุปการะเด็ก
3. ขอบริจาคเป็นครั้งคราว
4. หน่วยงานต่างประเทศ

กิจกรรมของมูลนิธิสันติสุข

ด้านสิ่งแวดล้อม

จะเน้นการพัฒนาชีวิตเด็กในชุมชนแออัด

ด้านการศึกษา

ทางมูลนิธิจะส่งเสริมการศึกษาในระบบ และสนับสนุนด้าน ทุนการศึกษา ดังนี้

1. ศูนย์เด็กอนุบาล ให้การศึกษาแก่เด็กก่อนวัยเรียน อายุ 3 – 6 ปี
2. โครงการทุนการศึกษา มูลนิธิฯ สนับสนุนด้านทุนการศึกษาแก่เด็กยากจน ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงมัธยมปลาย หรือ ปวช.
3. โครงการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา

ด้านอาหารและโภชนาการ

ทางมูลนิธิฯ จะจัดหาอาหารกลางวันที่ถูกสุขโภชนาแก่เด็กในศูนย์เด็กอนุบาล และมีโครงการอาหารกลางวัน โดยจะมอบเงินค่าอาหารกลางวันให้แก่เด็กในระดับประถมศึกษา

ด้านทัศนคติ

มูลนิธิฯ มีการส่งเสริมทัศนคติในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม วัฒนธรรม ค่านิยม อันดีงาม การส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย และสิทธิมนุษยชน จะให้การปลูกฝังกับเด็กโดยผ่านกิจกรรมดังนี้

1. ค่ายเด็กทุนประจำปี

2. กิจกรรมกลุ่มวันเสาร์
3. ร่วมมือกับ Boy's Brigade และ Girl's Brigade เพื่อเสริมสร้างเด็กให้มีระเบียบวินัย และสุขนิสัยที่ดี
4. งานสังสรรค์วันคริสตมาส และปีใหม่สำหรับเด็กทุกคน

การดำเนินงานด้านการศึกษา

1. ศูนย์เด็กอนุบาล จะให้การศึกษาแก่เด็กก่อนวัยเรียน อายุ 3 -6 ปี เพื่อพัฒนาและเตรียมความพร้อมทางด้านร่างกาย สติปัญญาของเด็กเล็กในชุมชนแออัด ก่อนเข้าสู่วัยประถมศึกษา

2. โครงการทุนการศึกษา ทางมูลนิธิ จะให้การอุปการะเด็กยากจน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเด็กที่อาศัยอยู่ตามชุมชนแออัด โดยจะคัดเลือกเด็กตั้งแต่ระดับประถมและมัธยม หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่จะออกไปสำรวจครอบครัวของเด็กเพื่อสัมภาษณ์ผู้ปกครองที่เด็กอาศัยอยู่ด้วย เพื่อจะได้เห็นสภาพความเป็นอยู่ที่แท้จริงของเด็กเหล่านั้น หลังจากอนุมัติเรียบร้อยแล้วเจ้าหน้าที่จะแจ้งไปยังผู้ปกครองเพื่อขอความร่วมมือในการเข้าประชุมชี้แจงการรับทุน รวมถึงการปฏิบัติตนในการเป็นเด็กทุนของมูลนิธิ และการให้ความร่วมมือในการดูแลเอาใจใส่ต่อเด็กในด้านต่าง ๆ ถ้าผู้ปกครองไม่ดูแลเอาใจใส่เด็กทุน ทางมูลนิธิก็จะจัดงบการให้ทุน

นอกจากนี้ ทางมูลนิธิ ยังให้การช่วยเหลือในด้านอุปกรณ์การศึกษาแก่เด็กทุน ทางมูลนิธิก็จะงดการให้ทุนนี้ไปเลย แล้วนำไปแลกอุปกรณ์ที่ร้านศึกษาภัณฑ์ จะไม่ให้เป็นเงินสด เนื่องจากเด็กอาจนำไปใช้จ่ายในด้านอื่น

3. โครงการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา มูลนิธิ จะช่วยเหลือครอบครัวของเด็กทุนที่มีความเข้าใจ และอดทนดิ้นรนเพื่อให้ลูกหลานของตนได้ศึกษามากเท่าที่จะทำได้ เพื่อแบ่งเบาภาระบางส่วน เด็กที่เข้าสู่โครงการนี้ เจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์จะติดตามผลการเรียน และพฤติกรรมอย่างใกล้ชิด รวมถึงการให้คำแนะนำต่าง ๆ เพื่อปรับชีวิตให้เข้าสู่สังคมอีกรูปแบบหนึ่ง

การดำเนินงานด้านอาหารและโภชนาการ

โครงการอาหารกลางวัน มูลนิธิ ได้จัดสรรและมอบเงินค่าอาหารกลางวันให้แก่เด็กโดยตรง โดยเฉพาะเด็กในระดับประถมศึกษาซึ่งอยู่ในวัยที่กำลังเจริญเติบโต เพื่อสุขภาพการที่เหมาะสมกับเด็กในแต่ละวัย และบรรเทาปัญหาการขาดสารอาหารในเด็กแต่ละคน

การดำเนินงานด้านรายได้

ทางมูลนิธิฯ จะส่งเสริมให้คนในชุมชนแออัดรวมกลุ่มกันเพื่อหารายได้ โดยจะแนะนำว่า ควรจะไปฝึกอาชีพที่ไหน เนื่องจากมูลนิธิฯ ขาดบุคลากรจึงไม่ได้เข้าไปจัดการฝึกอาชีพโดยตรง

การดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อม

ทางมูลนิธิฯ ไม่ได้เข้าไปดำเนินงานในเรื่องนี้โดยตรง แต่จะเน้นในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เนื่องจากเชื่อว่ามนุษย์ที่มีคุณภาพจะรักษาสิ่งแวดล้อมได้ดี

การดำเนินงานด้านพัฒนาคุณภาพชีวิต

1. กลุ่มเด็กวัย 8 -15 ปี ได้มีการจัดกิจกรรมทุกวันเสาร์ตลอดทั้งปีในชุมชนคลองเตย มีเด็กเข้าร่วม 60 -70 คน โดยนำเอาระบบ Boy's Brigade / Girl's Brigade ซึ่งเน้นการฝึกวินัยและการทำงานเป็นทีม

2. กลุ่มเด็กวัย 15 -17 ปี มีการรวมตัวเด็กประมาณ 15 คน เพื่อเรียนภาษาอังกฤษ โดยเน้นการสอนทบทวนฝึกทักษะด้านการพูด และการเรียน

การดำเนินงานด้านการส่งเสริมทัศนคติที่ดี

มูลนิธิฯ จะส่งเสริมแนวคิดด้านประชาธิปไตย พัฒนาด้านคุณธรรมและจริยธรรม โดยปลูกฝังกับเด็กและพูดคุยกับผู้ปกครอง โดยมุ่งเน้นการดำเนินชีวิตที่มีวินัยและความรับผิดชอบที่มีครอบครัวและสังคม

แหล่งเงินทุนของมูลนิธิฯ

1. กล่องรับบริจาค ซึ่งจะวางตามห้างร้านต่าง ๆ ที่มีภาวะร่วมในงานสังคมสงเคราะห์
2. หาผู้ประสงค์จะอุปการะเด็ก โดยการให้ความช่วยเหลือด้านทุนการศึกษา
3. ขอบริจาคเงินจากผู้รู้จักเป็นครั้งคราว
4. ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างประเทศ

บทบาทในอนาคต

มูลนิธิฯ จะเน้นการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่อาศัยในต่างจังหวัด โดยจะพิจารณาให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่มีความขยัน อดทน เพื่อไม่ให้คนชนบทอพยพเข้ามาอาศัยในชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ

มูลนิธิเพื่อการพัฒนาชุมชน

มูลนิธิเพื่อการพัฒนาชุมชน เป็นองค์การปฏิบัติงาน เพื่อให้กลุ่มบุคคลในชุมชนเป้าหมาย เช่น กลุ่มเกษตรกร สตรีแม่บ้าน เด็กหรือเยาวชน ทั้งในและนอกระบบโรงเรียน แรงงานอพยพ กลุ่มผู้สูงอายุ หรือผู้ด้อยโอกาสอื่น ๆ ได้มีความสามารถในการวิเคราะห์ และแก้ไขปัญหาตลอดจนการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทางสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน มีการพัฒนาคุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อมที่ดียิ่งขึ้น

เพื่อให้การสนับสนุนและการส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่หนทางการแก้ไขปัญหา การปรับปรุงคุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อมในชุมชนเป้าหมายให้ดีขึ้น โดยเน้นการมีส่วนร่วมของผู้นำและประชาชนในชุมชนแออัด ซึ่งผู้นำและประชาชนจะอาศัยอยู่ในชุมชนแออัดเขตพื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑล ประมาณ 20 – 25 ชุมชน

กิจกรรมของมูลนิธิเพื่อการพัฒนาชุมชน

1. ส่งเสริมการรวมกลุ่มด้านจริยธรรม การอยู่ร่วมกัน วัฒนธรรม ส่งเสริมทัศนคติความเป็นผู้นำ
2. เป้าหมาย มี 2 ด้าน คือ 1. เด็ก 2. ผู้นำชุมชน

ด้านการศึกษา

มีองค์การศาสนาแคธอลิกเป็นผู้ให้การศึกษาศา โดยพิจารณาจากภาวะเศรษฐกิจของผู้รับทุน

ด้านการออม

สนับสนุนกลุ่มออมทรัพย์ (Credit Union) โดยสมาชิกต้องส่งเงินทุกเดือน และมีการจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่ม โดยมี พสม. เป็นพี่เลี้ยง

ด้านศึกษานอกระบบ

ส่งเสริมโดยเป็นตัวประสาน แนะนำว่าที่ไหนมีการให้ศึกษานอกระบบบ้าง

ด้านสุขภาพ

ให้คำแนะนำว่า การจัดตั้งศูนย์สุขภาพทำอย่างไร หรือการติดต่อหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ ทำอย่างไร

การให้ความรู้ด้านสุขภาพ มีการพาเด็กไปศูนย์ทรัพยากร เช่น นิทรรศการเกี่ยวกับโรคเอดส์

มีการจัดอบรมเด็ก กระตุ้นให้สำนึกถึงตนเอง เช่น เกี่ยวกับยาเสพติด (ว่าไม่ควรลอง)

ด้านทัศนคติ

ส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยโดยการจัดอบรมการเลือกตั้งระบบใหม่ที่ใช้ในการเลือก สว.

ส่งเสริมสิทธิมนุษยชน และความยุติธรรมในสังคม เมื่อเกิดปัญหาสิทธิที่อยู่อาศัยทาง NGO ก็จะแนะนำผ่านผู้นำชุมชนไปว่าสามารถต่อสู้ได้ และมี Hotline Housing ให้คำปรึกษา

ส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณี และค่านิยมอันดีงาม โดยมีการพาเด็กไปอบรม หรือช่วยส่งเสริมเด็กที่เป็นแล้วให้ดียิ่งขึ้น เช่น ด้านดนตรี ด้านวัฒนธรรมประเพณี ทาง NGO จะมีการจัดงานวันเด็กให้ หรือในวันสงกรานต์ จัดให้มีการรวมกลุ่มแม่ผู้ใหญ่ เช่น ให้ผู้นำชุมชนหลาย ๆ ชุมชน มาร่วมกลุ่มและเปลี่ยนประสบการณ์ ความเป็นผู้นำแก่กัน ส่วนของเด็กมีการจัดอบรมถึงโทษของสิ่งเสพติด และอบายมุข เป็นต้น

ด้านรายได้

ส่งเสริมการรวมกลุ่มแม่บ้าน โดยส่งเสริมให้รวมกลุ่มหาตลาดก่อน ส่วนเงินทุนที่จะให้จะเป็นเงินทุนหมุนเวียนที่ต้องส่งคืน NGO เพื่อจะได้นำมาหมุนเวียนต่อไป และเป็นการฝึกให้ออมเงินเพื่อจะได้นำมาใช้เป็นทุนหมุนเวียนต่อไปด้วย เพื่อจะได้ไม่ต้องไปกู้เงินจากนอกระบบ

มูลนิธิส่งเสริมการพัฒนาบุคคล (ศูนย์ส่งเสริมการพัฒนาบุคคล)

ศูนย์ส่งเสริมการพัฒนาบุคคล ได้เริ่มงานด้านสังคมสงเคราะห์ในชุมชนแออัดคลองเตย และช่วยเหลือคนยากจนในด้านต่าง ๆ มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2515 และในปี พ.ศ.2517 ได้เปิดสำนักงานอย่างเป็นทางการที่เลขที่ 3757/15 ถนนพระรามที่ 4 แขวงพระโขนง เขตคลองเตย กรุงเทพฯ จากนั้นได้ขยายงานออกสู่ชุมชนแออัดอื่น ๆ ที่ต้องการความช่วยเหลือทั่วกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล

ศูนย์ส่งเสริมการพัฒนาบุคคล ได้รับอนุญาตให้จดทะเบียนจัดตั้งเพื่อให้มีฐานะเป็นนิติบุคคล เลขทะเบียนลำดับที่ กท 765 ลงวันที่ 25 กันยายน 2541 โดยใช้ชื่อว่า "มูลนิธิส่งเสริมการพัฒนาบุคคล" และมีชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า "Human Development Foundation" โดยมีบาทหลวงโจเซฟ เอช ไมเออร์ เป็นประธานมูลนิธิ

เงินทุน

1. จากวัดแคธอลิก โดยจะให้เงินช่วยเหลือในเรื่องกิจกรรม
2. จากรัฐบาล โดยการทำงานประมาณเสนอขอเป็นรายปี
3. จากเงินบริจาค
4. กรุงเทพฯ จะช่วย 4,100 บาท / คน 1 คน

เมื่อก่อนจะมีองค์กรต่างประเทศเข้ามาช่วยเหลือด้วย แต่หลังจากที่ไทยประกาศว่าจะเป็น
 เลือดตัวที่ 5 ของเอเชีย ทำให้องค์กรต่างประเทศคิดว่าไทยพัฒนาขึ้นแล้ว จึงไม่ส่งเสริมให้ไทย
 โดยกันเงินส่วนของไทยไปให้ประเทศด้อยประเทศอื่น

เมื่อก่อนทางศูนย์จะเน้นเรื่องเด็ก สิทธิเด็ก แต่ปัจจุบันทางศูนย์เริ่มเพิ่มความสนใจในเรื่อง
 โรคเอดส์ โดยมีการเช่าอาคารในสลัมคลองเตยทำเป็นสถานผู้ป่วยโรคเอดส์ โดยมีการประสานงาน
 กับโรงพยาบาลเพื่อให้อาศัยในโรงพยาบาล

ปัญหาของทางศูนย์ จะเป็นปัญหาในเรื่องค่าใช้จ่าย เพราะค่าใช้จ่ายของศูนย์นั้นมาก
 จะไม่ค่อยมีปัญหาของการไม่ยอมรับจากชาวบ้าน ตรงกันข้ามชาวบ้านจะเข้ามาหาด้วยซ้ำ

ผลจากการเข้าไปช่วยเหลือของทางศูนย์ในชุมชนต่าง ๆ คนในชุมชนมีความรู้ ความเชื่อ
 ทัศนคติที่เปลี่ยนไปมาก โดยเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้นจากเดิม

ด้านเด็ก

1. มีโครงการปรับปรุงระบบการเรียนการสอนเด็กก่อนวัยเรียน
2. โครงการเด็กไม่รักบ้าน (เด็กเร่ร่อน) เพื่อช่วยเหลือการถูกเอารัดเอาเปรียบ หรือ
 ถูกทารุณกรรมทางเพศ

ด้านสาธารณสุข

โครงการพัฒนาสุขภาพและอนามัยชุมชน ดำเนินกิจกรรมในเขตที่มีการแพร่ระบาดของ
 ของเชื้อ HIV

ด้านสังคม

1. จัดตั้งกลุ่มแม่บ้าน เพื่อส่งเสริมให้เกิดกระบวนการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือซึ่งกัน
 และกัน จะเป็นผู้ประสานงานให้ระหว่างชาวบ้าน - รัฐบาล
2. โครงการลานกีฬา จะเป็นผู้ประสานงานให้ระหว่างชาวบ้าน - รัฐบาล
3. โครงการงานศิลปะ เพื่อช่วยเด็กเร่ร่อน และผู้ติดเชื้อ HIV
4. โครงการช่วยเหลือผู้ประสบอัคคีภัย

ด้านเศรษฐกิจ

โครงการหัตถกรรมแม่บ้าน เพื่อช่วยส่งเสริมให้แม่บ้านมีรายได้จนเพียงพอครอบครัว

ด้านการศึกษา

โครงการให้ทุนการศึกษา โดยร่วมกับมูลนิธิสงเคราะห์เด็กยากจน CCF ใน
 ประเทศไทย ให้ทุนแก่เด็กยากจน

ด้านสิ่งแวดล้อม

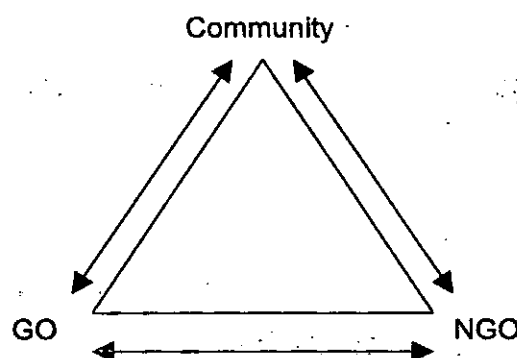
จัดให้มีโครงการพื้นที่สีเขียว โดยการนำขยะแห้งมาแลกไข่

มูลนิธิพัฒนาคุณภาพชีวิต

มูลนิธิพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนสาธารณประโยชน์ที่ก่อตั้งโดยคณะกรรมการสมาคมอนามัย การเจริญพันธุ์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตแห่งประเทศไทย หรือมีชื่อเดิมว่า สมาคมทำหมันแห่งประเทศไทย เพื่อให้เป็นองค์กรที่ดำเนินงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มประชากรด้อยโอกาส ในด้านสุขภาพอนามัย การศึกษา การมีอาชีพและรายได้ รวมทั้งส่งเสริมการปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนในหมู่เหล่าเกิดความตระหนัก และมีส่วนร่วมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พัฒนาชนบท ฯลฯ

วิธีการทำงาน

วิธีการทำงานจะทำงานแบบภาคีร่วม (3 ประสาน) โดยอาศัยความร่วมมือ 3 ฝ่าย คือหน่วยงานรัฐบาล (Government Organizations), องค์กรเอกชน (Non - Government Organizations) และชุมชน (Community) ซึ่งเป็นการผสมผสานกันในด้านความเชี่ยวชาญ, ประสบการณ์ และทรัพยากร

แต่ละฝ่ายทำหน้าที่ร่วมกันตามความสามารถของแต่ละฝ่ายเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

กิจกรรมของมูลนิธิพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานจะทำตามโครงการที่ได้วางแผนไว้ ซึ่งถ้าได้รับเงินทุนสนับสนุน การทำงานจะเต็มรูปแบบ ช่วยเหลือได้เต็มที่ ถ้าไม่ได้รับเงินทุนการช่วยเหลือจะเข้าไปในรูปแบบการให้ความรู้ อธิบายผ่านสื่อการสอนเท่านั้น

การทำงานจะครอบคลุมด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ด้านสุขภาพ

1. การให้ความรู้เรื่องภาวะเจริญพันธุ์
2. การให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์

ด้านยาเสพติด

ด้านทัศนคติ

1. ประชาธิปไตย

2. สิทธิมนุษยชน

สิ่งแวดล้อม

สถานเลี้ยงเด็กบ้านครูน้อย

เป็นบ้านที่เปิดขึ้นเพื่อช่วยเหลือและให้การศึกษา ให้ชีวิตที่ดีขึ้นแก่กลุ่มลูกกรรมกร แบกข้าวสาร และเด็กทั่วไปที่ประสบปัญหายากจน ครอบครัวแตกแยกกัน พ่อหรือแม่ต้องโทษ จำคุก พ่อแม่ทอดทิ้งกัน พิกัดทางสมอง ดูแลและบริหารงานโดย คุณครูนวน้อย ทิมกุล

กว่าจะเป็นบ้านครูน้อย

บ้านครูน้อย เกิดขึ้นมาจากความตั้งใจมั่นที่จะช่วยเหลือเด็ก ๆ ที่ยากจน ของผู้หญิงชาวบ้านธรรมดา ๆ คนหนึ่งชื่อนวน้อย ทิมกุล อันเป็นภาพสะท้อนความขาดแคลนในวัยเด็กของเธอ ที่ต้องเติบโตขึ้นมาท่ามกลางความยากจน ชีวิตในวัยเด็กเติบโตขึ้นมาในฐานะของลูกคนรับใช้ ทำให้เธอได้รู้สึกถึงความแตกต่างระหว่างความเป็นลูกคนจนกับลูกคนรวย เกิดเป็นความฝังใจเรื่อยมา เมื่อเห็นเด็ก ๆ ที่ยากจนลำบากจะเข้าใจถึงความรู้สึกนั้นดี และอดให้ความช่วยเหลือเด็กเหล่านั้นไม่ได้ นี่คือจุดที่ทำให้สนใจชีวิตเด็กมาเรื่อย ๆ และเริ่มจะก่อตัวขึ้นเป็นบ้านครูน้อยได้ เมื่อเธอแต่งงานมีครอบครัว แล้วป่วยเป็นอัมพาต เดินไม่ได้ เด็ก ๆ ที่ครูน้อยเคยให้ความเมตตาเคยให้อาหารกิน 11 - 12 คน ก็รวมตัวกันมาอยู่เป็นเพื่อนทุกวัน ก็มีเลี้ยงข้าวบ้างเล่านิทานให้ฟังบ้าง จนเด็กกลุ่มนี้ได้เพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ จึงเริ่มสอนหนังสือ จากที่ไม่มีอุปกรณ์การเรียน นอนสอนโดยใช้นิ้ววาด พอเริ่มเดินได้บ้าง ก็พยายามหาอุปกรณ์มาเพิ่มประกอบกับความช่วยเหลือของชาวบ้านในละแวกนั้นที่ช่วยทำโต๊ะกระดานให้ ชั้นเรียนของครูน้อยจึงเริ่มต้นขึ้นในปี 2523 ที่ได้ทุนบ้านซึ่งเจิงนองไปด้วยน้ำเพราะบ้านครูน้อยอยู่ในสวน ต้องประสบกับภาวะน้ำท่วมเป็นประจำจนถึงปี 2529 จึงเริ่มขอความช่วยเหลือจากบุคคลภายนอกโดยเริ่มจากรายการโลกดนตรี แต่เนื่องจากหลักเกณฑ์ของทางราชการ คือ จะบริจาคเงินให้กับโรงเรียนที่สังกัดกระทรวงฯ เท่านั้นครูน้อยจึงไม่ได้รับความช่วยเหลือตามที่ได้ขอไป แต่ต่อมาคุณโจ้ย บางจาก ได้มาถ่ายทำเป็นสารคดีสองโลก ซึ่งถือเป็นครั้งแรกที่ได้เปิดตัวครูออกสู่สังคม หลังจากนั้นก็มีวารสารผาสุก ของไทยประกันชีวิตมาสัมภาษณ์ทำให้คนรู้จักมากขึ้น ได้รับเงินบริจาคเพิ่มขึ้น รายการโทรทัศน์กับหนังสือต่าง ๆ ก็เริ่มเข้ามา และหลังจากออกรายการฝันที่เป็นจริง ก็เริ่มมีคนมาเยี่ยมมาช่วยเหลือค่าใช้จ่ายมากขึ้น ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น ครูน้อยจึงเริ่มที่จะต่อสู้เรื่องการศึกษา เพื่อให้เด็ก ๆ ที่ด้อยโอกาสได้เข้าเรียน

ในโรงเรียนเหมือนเด็กทั่วไป จนในที่สุด พระราชบัญญัติ เด็กไร้หลักฐานมีโอกาสเรียนร่วมก็เกิดขึ้น จากการเรียกร้องของครูน้อยร่วมกับครูอื่น ๆ อีกหลายคน และถึงแม้จะมี พ.ร.บ. ออกมาแล้ว แต่ครูน้อยก็ยังต้องใช้ความพยายามอย่างมากที่จะทำให้โรงเรียนต่าง ๆ ยอมรับเด็กเหล่านั้นเข้าเรียนได้ จากการที่ครูน้อยได้ให้สัมภาษณ์ในหนังสือพิมพ์ บางกอกโพสต์ และรายการเจาะใจ ชาวต่างชาติก็เริ่มรู้จัก และให้ความช่วยเหลือครูน้อยมากขึ้น จนล่าสุดครูน้อยได้รับการติดต่อจากเจ้าของห้างสรรพสินค้าชื่อดังในอังกฤษ นาย มูฮัมหมัด อัล-ฟายเอ็ด ที่จะให้ความช่วยเหลือทั้งในด้านที่อยู่อาศัย โดยจะสร้างบ้านให้ใหม่ ในด้านของเงินบริจาค และ ข้าวของ เครื่องใช้ต่าง ๆ แก่บ้านครูน้อย แต่น่าเสียดายที่ความช่วยเหลือที่ครูน้อยได้รับนั้นไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ตามเจตนารมณ์ของนายมูฮัมหมัด เนื่องจากเงินบริจาค และความช่วยเหลือต่าง ๆ ได้ถูกส่งผ่านมาทางผู้ประสานงานชาวไทย ทำให้เกิดความไม่โปร่งใสขึ้นระหว่างการดำเนินงาน

ปัจจุบัน บ้านครูน้อย มีเด็กอยู่ในอุปการะ 97 คน เป็นเด็กพิการทางสมอง 7 คน ส่งออกไปเรียนภายนอก 75 คน ตั้งแต่ประถม - อาชีวศึกษา เรียนอาชีพระยะสั้น 5 คน มีบุคลากร 5 คน ค่าใช้จ่ายประมาณเดือนละ 60,000 บาท มีรายได้ประจำจาก 18 ท่านผู้บริจาค เดือนละ 36,800 บาท นอกจากนั้น จากการบริจาคไม่ประจำ ซึ่งบางเดือนก็ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย

หลักการดำเนินงาน

พื้นที่การดำเนินงานของครูน้อยไม่ได้เฉพาะแต่ในบ้าน หรือ สถานเลี้ยงเด็กเท่านั้น ยังรวมไปถึงชุมชนแออัดที่อยู่ในบริเวณนั้นด้วย ส่วนหลักเกณฑ์ในการดำเนินงานต่าง ๆ จะคำนึงถึงความต้องการ และปัญหาของบุคคล ของชุมชน กิจกรรมที่ทำจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับบุคคล และชุมชน จำเป็นที่จะต้องข้อมูลของชุมชนก่อน เพื่อจะได้รู้ว่าเขาต้องการอะไร มีความถนัดในด้านใด แล้วควรจะส่งเสริมหรือสนับสนุนในด้านใด

กิจกรรมในบ้านครูน้อย

1. เลี้ยงดู และดูแลเด็กในอุปการะ (ปัจจุบัน 97 คน) รับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมด
2. เด็กที่อายุถึงวัยเรียน จะส่งเข้ารับการศึกษจากโรงเรียนในสังกัดกระทรวงฯ
ทุกคน (ปัจจุบัน 75 คน)
3. สอนหนังสือให้แก่เด็กก่อนวัยเรียน เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้าเรียนในระบบ
4. อบรมศีลธรรม จริยธรรม และความรู้ในด้านต่าง ๆ แก่เด็กด้วยความรัก และความเข้าใจ
5. จัดกิจกรรมรื่นเริงให้แก่เด็ก ในวันปีใหม่ และวันเด็ก
6. จัดทัศนศึกษาไปยังต่างประเทศให้แก่เด็ก อย่างน้อย ปีละ 1 ครั้ง

กิจกรรมในชุมชนแออัดรอบข้าง

1. ด้านสาธารณสุข ให้ความช่วยเหลือแก่ชาวบ้านในด้านการดูแลสุขภาพเมื่อเกิดการเจ็บไข้ได้ป่วย
2. ด้านการฝึกวิชาชีพ จัดให้มีการฝึกวิชาชีพที่เหมาะสมแก่คนในชุมชน

สมาคมร่วมกันสร้าง (The Building Together Association)

เมื่อปี พ.ศ.2523 ชาวสมาคมร่วมกันสร้างอันประกอบด้วยข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ นักวิชาการและบุคคลที่สนใจการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย ได้รวมตัวกันขึ้นคณะบุคคลดังกล่าวมาจากหลายหน่วยงาน เช่น สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย (A.I.T) การเคหะแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย สมาคมผู้นำเพื่อประโยชน์ ชุมชนสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย ฯลฯ โดยมุ่งมั่นที่จะสร้างสรรค์ให้ผู้มีรายได้น้อยได้มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองที่ถาวร มีโอกาสที่จะพัฒนาด้วยตัวเอง ขึ้นตามอัธยาศัย สามารถช่วยเหลือตนเองและยืนหยัดอยู่ได้ด้วยตามความสามารถของตนเอง อันเป็นแบบอย่างแก่คนรุ่นหลังต่อไปในอนาคต

แหล่งเงินทุน

1. เงินบริจาคจากต่างประเทศ
2. ภาครัฐบาลในการทำโครงการร่วมกัน
3. แหล่งทุนต่างๆ ที่มีอยู่ในประเทศเช่น พชม.

ด้านสิ่งแวดล้อม

การจัดระบบชุมชนพื้นฐาน จัดตั้งคณะกรรมการทำงานและร่วมในการวางแผน การดำเนินงาน เน้นการแก้ปัญหาในเชิงกายภาพ ได้แก่ ปัญหาน้ำเสียและปัญหาขยะมูลฝอย เป็นปัญหาที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด สมาคมจะลงไปช่วยแนะนำว่าควรมีขบวนการในการแก้ปัญหาอย่างไร จัดหากลุ่มที่รับผิดชอบและประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ปัญหา ส่วนหนึ่งสมาคมจะเริ่มจากเข้าไปตรวจสอบดูปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนมาวิเคราะห์และพูดคุยเริ่มกับคนในชุมชนเพื่อร่วมกันวางแผนในการดำเนินการ และอีกส่วนหนึ่งประชาชนที่มีปัญหาจะเข้ามาขอความช่วยเหลือจากทางสมาคมเอง

ด้านการศึกษา

แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ การจัดตั้งศูนย์เด็ก ให้ความรู้แก่คนที่ไม่รู้หนังสือโดยประสานกับบุคคลภายนอกเข้ามาช่วยเหลือ และการประสานงานกับองค์กรภาครัฐและองค์กร

พัฒนาเอกชนที่สนับสนุนในเรื่องของการศึกษา รูปแบบการพัฒนาแบบใหม่คือ การให้คนในชุมชนจัดทำโครงการเพื่อเสนอขอทุนโดยไม่ผ่านส่วนราชการ เพื่อให้เงินถึงมือชาวบ้านอย่างเต็มที่ และชาวบ้านมีหน้าที่บริหารโครงการต่าง ๆ เองในทุกเรื่อง สมาคมจะช่วยในการช่วยเหลือชาวบ้านในการเขียนเสนอโครงการ และทางสมาคมจะมีส่วนช่วยเหลือโดยตรงในการอบรมให้ความรู้ทางด้านการศึกษา โดยเชิญวิทยากรมาให้ความรู้กับชาวบ้านในประเด็นต่าง ๆ

ด้านสิทธิมนุษยชน (ทัศนคติและวัฒนธรรม)

การให้การศึกษากับชุมชนเบื้องต้นในเรื่องของรัฐธรรมนูญและกฎหมายเบื้องต้นที่เกี่ยวกับตัวบุคคลสิทธิที่ประชาชนพึงได้ตามกฎหมาย ส่งเสริมเรื่องการเลือกตั้ง รณรงค์ให้ไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งจากชุมชนในทุกระดับที่มีการเลือกตั้ง จัดกิจกรรมรณรงค์ส่งเสริมประชาธิปไตยให้กับบุคคลภายนอกโดยให้ชุมชน ช่วยกันรณรงค์ให้ไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง ขณะเดียวกันจะช่วยรณรงค์ให้คนในชุมชนไปใช้สิทธิเลือกตั้งด้วย จัดเวทีให้การศึกษากับชุมชนร่วมกับนักวิชาการให้กับคนที่สนใจในเรื่องเกี่ยวกับสิทธิ มีการสำรวจประชามติในประเด็นทางด้านกฎหมายและรัฐธรรมนูญฉบับใหม่

ด้านวัฒนธรรม

การจัดตั้งกลุ่มเยาวชน และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น รำไทย โดยดูความเหมาะสมกับพื้นที่หรือกลุ่มเป้าหมาย และช่วยประสานงานกับองค์กรพัฒนาเอกชนอื่นเข้ามาช่วยในการให้ความรู้ และฝึกอบรมเป็นการใช้เวลาว่างของนักเรียนให้เกิดประโยชน์และมีรายได้พิเศษ

ด้านยาเสพติด

การจัดค่ายเยาวชนต่อต้านยาเสพติดโดยเชิญวิทยากรมาบรรยายและจัดกิจกรรมเสริมในรูปแบบสันทนาการพร้อมทั้งให้ความรู้ทางด้านวิชาการเน้นที่กลุ่มเยาวชนเป็นสำคัญ จัดเวทีรณรงค์การต่อต้านยาเสพติดในชุมชนเพื่อให้ความรู้แก่คนในชุมชนเกี่ยวกับยาเสพติด จัดแข่งกีฬาระหว่างชุมชนเข้ามาช่วยในการรณรงค์ยาเสพติด

ด้านการรวมกลุ่มประกอบอาชีพในชุมชน

ส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มร้านค้าชุมชนและการอบรมการประกอบอาชีพเสริม เช่น การฝึกอบรมการทำอาหาร โดยเชิญวิทยากรมาให้ความรู้

ในเรื่องการออม สมาคมจะส่งเสริมให้ชุมชนมีทุนสำหรับการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาชุมชนของตนเอง สมาคมจะเข้าไปช่วยเหลือการจัดระบบระเบียบการใช้จ่ายเงิน การช่วยเหลือในการจัดระบบออมทรัพย์และปล่อยกู้ให้กับประชาชนในชุมชนในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำ

มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย (ม.พ.ศ)

ก่อตั้งมาเมื่อ 20 ปีที่แล้ว จากนักพัฒนา 3 คน มองเห็นความสำคัญของปัญหาชุมชนแออัด จนถึงปี 2526 เกิดการไล่รื้อเกิดขึ้น คนในชุมชนแออัดประสบกับปัญหาด้านที่อยู่อาศัยอย่างหนัก ไม่มีผู้สนใจคำนึงถึงปัญหานี้นัก ทำให้องค์กรนี้เข้าไปช่วยเหลือ เพราะมองเห็นว่า "ถ้าคนในชุมชนแออัดมีที่อยู่อาศัยเป็นสัดส่วนแล้วนั้น เขาจะสามารถพัฒนาตัวเขาไปได้" จึงมารวมตัวกัน เข้าไปนั่งคุยกับชาวบ้านในชุมชนที่มีปัญหาว่าจะหาทางออกอย่างไรกับปัญหานี้ แล้วช่วยกันแก้ไข ปัญหา โดยรวมตัวกันพูดคุยกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการออกแบบที่อยู่อาศัย, งบประมาณ มีการตั้งผู้นำของชุมชนต่าง ๆ มารวมกัน พูดคุยถึงปัญหาจริง ๆ แล้วลงมือแก้ไขร่วมกัน

งบประมาณเมื่ออดีต 80% จากต่างประเทศ โดยได้รับการพิจารณาจากแผนงานโครงการที่เสนอไป และอีก 20% ทางมูลนิธิจะหาเอง แต่ปัจจุบัน 40% ยังคงได้จากแหล่งเงินทุนต่าง ๆ และ 60% ทางมูลนิธิหาเอง

ด้านสิ่งแวดล้อม

พัฒนาด้านการจัดเก็บขยะมูลฝอย, การขุดคูคลอง ทางระบายน้ำให้ดี มิให้เกิดน้ำเน่า และยังพัฒนาด้านทางเท้าให้สามารถเดินได้สะดวกและเป็นระเบียบ

ด้านการศึกษา

กระตุ้นให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของการศึกษา

ด้านสุขภาพ

ได้สนับสนุนให้มีกองทุนให้ได้กู้ยืมในยามเจ็บป่วย

ด้านอาหารและโภชนาการ

ให้ความรู้ในการบริโภคที่ถูกสุขลักษณะ

ด้านทัศนคติ

ส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย, สิทธิมนุษยชน และความยุติธรรมในสังคม ได้เข้าร่วมรณรงค์รัฐธรรมนูญ ส่งเสริมสิทธิด้านที่อยู่อาศัย และยังสนับสนุนให้คนจนมีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง

ด้านรายได้

ส่งเสริมให้มีกิจกรรมกลุ่มในการประกอบอาชีพ สนับสนุนการออม

มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย เน้นในการให้ชาวบ้านมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง และให้คนจนได้ประสานความร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาในระดับนโยบาย และภาคปฏิบัติ

ทางมูลนิธิเน้นที่สุดในเรื่อง การมีที่ทำกิน มีที่อยู่ของชาวชุมชน เนื่องจากรายได้เพียงเล็กน้อยทำให้คนในชุมชนแออัดไม่สามารถหาที่อยู่อาศัยเป็นตนเองได้ ทางมูลนิธิเชื่อว่าหากคนในชุมชนมีบ้านเป็นของตนเองแล้ว จะสามารถพัฒนาด้านต่าง ๆ ได้ แผนงานสำรวจชุมชน เน้นด้านที่อยู่อาศัย ถ้าเป็นเรื่องอื่นที่ทางมูลนิธิมิได้ทำจะส่งไปให้องค์กรอื่นที่ทำต่อเช่น ถ้าเป็นปัญหาเกี่ยวกับเด็กจะส่งไปให้ มูลนิธิดวงประทีป

แผนงานของทางมูลนิธิเองจะแตกต่างกับ NGO กลุ่มอื่น เพราะทางเราจะลงสำรวจก่อน แล้วค่อยเขียนแผนงาน แต่ทางมูลนิธิอื่นจะเขียนแผนงานก่อนแล้วจึงสำรวจ

กิจกรรมที่ทำ

1. พัฒนาด้านที่อยู่อาศัย เช่น จัดบ้านให้ชุมชนแออัดให้เป็นระเบียบ เรียกร่องทะเบียบบ้านให้ น้ำ ไฟฟ้า และประปา

2. ประชาธิปไตย

1. เข้าร่วมรณรงค์รัฐธรรมนูญ

2. ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่ม และช่วยกันปรึกษาและคิดแก้ไขปัญหา

3. สิทธิมนุษยชน

1. เน้นความเป็นคนที่มีสิทธิของคนในชุมชน คนจนมีสิทธิ เสรีภาพ เช่นเดียวกับคนทั่วไป เน้นสิทธิของคนจน "ทำไมคนจนถึงจะอยู่ในเมืองไม่ได้"

ความสำเร็จในการดำเนินการ

การแก้ไขปัญหาจะสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับชาวบ้านต้องร่วมมือกัน และมองเห็นปัญหาร่วมกัน และต้องคิดเองเป็น, รู้จักใช้สิทธิกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังตัวอย่าง การถูกไล่ที่ ถ้าชาวบ้านเห็นปัญหาร่วมกันแล้ว ความร่วมมือก็จะมีมาก และร่วมกันแก้ไขปัญหาร่วมกับ NGO

เป้าหมายของมูลนิธิ คือ

1. ให้ชาวบ้านรวมกลุ่ม ตอนนี้ก็มีกลุ่มองค์กรเครือข่ายสลัม 4 ภาค
2. แก้ไขปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อม, ขยะมูลฝอย, ทางเดินทางเท้าที่ใช้ภายในชุมชน
3. เมื่อชาวบ้านมีที่อยู่อาศัยที่เป็นถาวรแล้ว เขาก็จะรักษาสิ่งแวดล้อมรอบตัว จะปลูกต้นไม้ กำจัดขยะในชุมชน ลอกคลอง

ปัจจุบัน ชาวบ้านมีบทบาทมากขึ้น ทำให้ทางมูลนิธิลดบทบาทลงได้บ้าง และเปลี่ยนฐานะเป็นผู้ให้คำปรึกษามากขึ้น โดยมีต้องลงมือทำทุกอย่างในอดีต ทางมูลนิธิเชื่อว่า "คนจนพัฒนาได้ ถ้าได้รับโอกาส"

มูลนิธิแสงเทียน

เริ่มต้นจากการรวมตัวของกลุ่มพระสงฆ์ สามเณรวันบางไส้ไก่ กลุ่มนักศึกษา และคนในชุมชนโดยกรรมการชุมชน เพราะมีความเห็นว่าเด็กก่อนวัยเรียนนั้นไม่มีคนอบรมเลี้ยงดู และวิ่งเล่นไม่ได้รับประโยชน์อะไร ไม่ได้รับความรู้อะไร จึงได้รวมเด็กพวกนั้นมา

เงินสนับสนุน

1. ทางกรุงเทพมหานคร จะให้ความสนับสนุนทางการเงินของอาสาสมัคร
2. เก็บเงินจากเด็กคนละ 10 บาท/วัน เป็นค่าอาหารกลางวัน นม เครื่องดื่ม ผลไม้
3. เอกชนมีประชาชนมาบริจาคเงิน, ข้าวสาร อาหารแห้ง, สิ่งของ แต่ช่วงเศรษฐกิจแย่มากไม่ค่อยมี

ด้านการศึกษา

มูลนิธิเน้นให้ความช่วยเหลือด้านการศึกษาแก่เด็ก 2 - 22 ปี

1. รับเลี้ยงเด็กก่อนวัยเรียน มีการสอนพุทธศาสนา, เล่นกีฬา, คติธรรม, สุขศึกษา
2. เสาร์ - อาทิตย์ เปิดสอนเด็ก 9 - 15 ปี สอนภาษาอังกฤษ, วิชาที่เรียนทั่วไปในโรงเรียน, ธรรมมะ
3. ให้ทุนการศึกษาแก่เด็กที่ขาดแคลน และต้องการเรียนต่อ
4. ให้ทุนการศึกษาแก่อาสาสมัคร (เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิ) ไปศึกษาต่อ

ด้านสิ่งแวดล้อม

จะเป็นรูปแบบการประสานงานกับหน่วยราชการ

ด้านสาธารณสุข

1. เป็นหน่วยที่ช่วยต่อต้านโปลิโอ
2. มีบริการให้ประชาชนมาเบิกยาสามัญประจำบ้านฟรี
3. สอนให้เด็กรู้จักรักษาความสะอาดและสุขลักษณะที่ดี เช่น ล้างมือก่อนทาน

อาหาร

ด้านอาหารและโภชนาการ

1. จัดอาหารให้เด็กทานครบ 5 หมู่ (นมดื่ม 2 ชวง = ชวงเช้า + ชวงตื่นนอน กลางวัน)
2. บ้านไหนยากจนมาก ขาดอาหาร ก็จะช่วยด้านข้าวสาร อาหารแห้งที่พอจะจัดสรรให้ได้

ด้านทัศนคติ

ช่วยในการหาเสียง ช่วยแจกใบปลิวหาเสียง

ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น

เป็นในรูปของการประสานงาน เช่น การอบรมนักศึกษา, การมาดูแลของบางมูลนิธิ เป็นการศึกษางานของกันและกัน

ด้านอื่น ๆ

1. จัดโครงการออกต่างจังหวัด นำพวกหนังสือ เสื้อผ้า เสื้อกันหนาว ผ้าห่มไปบริจาค
2. จัดหาไม้กระดานให้กับบ้านที่ขาดแคลน (ดูแลด้านที่อยู่อาศัย)
3. ปลุกฝังผู้ปกครองให้มาร่วมมือกับทางมูลนิธิ เช่น เวลามีกิจกรรมเกี่ยวกับเด็ก (ปีละ 1 – 2 ครั้ง) ให้ผู้ปกครองมาทำกับข้าว
4. รับเลี้ยงเด็กกำพร้า (มีเด็กเป็นโพลิโอ 1 คน)

ศูนย์ฝึกอบรมเพื่อพัฒนาคนจนเมือง

ก่อตั้งมาเป็นระยะเวลา 10 ปีมาแล้ว

ปรัชญา สร้างคน สร้างงาน เพื่อการพัฒนา

วัตถุประสงค์ พัฒนาคน

หลักการทำงาน เน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การเน้นให้คนคิดด้วยตนเอง โดยเข้าเป็นสมาพันธ์ หรือสภาให้ชุมชนต่าง ๆ ได้มาร่วมกันช่วยกันคิด

สำนักงาน มี 3 หน่วย คือ

- 1) หน่วยหลัก "ศูนย์ฝึกอบรมเพื่อพัฒนาคนจนเมือง" ร่วมกับ "สถาบันพัฒนาชุมชนแออัด"

- 2) กลุ่มร่วมพัฒนา

- 3) ชมรมคนจนเมือง

การฝึกอบรม เป็นองค์กรชาวบ้านฝึกเน้นที่ตัวบุคคลให้ได้คุณภาพ แล้วบุคคลเหล่านี้ไปขยายผลต่อ (Snow – Ball Technique) คือ เน้นเชิงคุณภาพมากกว่าเชิงปริมาณ

ยุทธศาสตร์การทำงาน ทำ Model เป็นตัวอย่างเพื่อแสดงให้เห็นภาครัฐ หรือองค์กรอื่น เห็นว่าวิธีนี้ได้ผล ก็จะได้ร่วมกันทำงาน

วิธีการทำงาน ฝึกผู้นำให้คิดเป็น ทำเป็นด้วยตนเอง

การวางแผนงาน จะวางแผนไว้ล่วงหน้า 3 ปี โดยประเมินสถานการณ์ล่วงหน้า เมื่อมีการลงมือทำโครงการ ก็จะมีการประเมินผลต่อมาภายหลัง

แหล่งเงินทุน ร้อยละ 80 ได้จากสภาคริสตจักรเพื่อการพัฒนา (สภาคาทอลิก แห่ง ประเทศไทยเพื่อการพัฒนา) ซึ่งเป็นองค์กรสังกัดองค์กรพัฒนาของประเทศเนเธอร์แลนด์

ด้านสิ่งแวดล้อม

มีการรวมกลุ่มพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชน เพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมในถิ่นที่อยู่อาศัย

ด้านการศึกษา

มีการจัดผ้าป่าผ่านชมรม โดยทำบุญร่วมกัน นำเงินบางส่วนมาสนับสนุนการศึกษาของเด็ก

ด้านรายได้

มีการรวมกลุ่มอาชีพ กลุ่มธรรมชาติ แต่พบว่าคนในชุมชนแออัดเป็นแรงงาน พกหาเช้ากินค่ำ จึงยากแก่การออม จึงจัดให้มีการออมทั้งแบบรายเดือน รายอาทิตย์ และรายวัน มีการให้กู้เงินจากกลุ่มไปซื้ออุปกรณ์มาประกอบอาชีพ เงินที่ได้ก็ผ่อนส่งกลุ่ม นอกจากนี้กลุ่มการออมก็จะมีการจัดเงินปันผลให้กับสมาชิก ยังร่วมมือกับหน่วยงานอื่น มาร่วมกันอบรมชาวบ้าน จัดกลุ่มพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเมือง

กลุ่มเพื่อนร่วมงาน

จัดตั้งอยู่ในชุมชนบางระมาด ริมทางรถไฟถึงชั้น ภายในชุมชนมีประมาณ 120 ครัวเรือน 148 ครอบครัว ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ งานของกลุ่มมี 3 เครือข่าย คือ 1. เครือข่ายริมทางรถไฟ 2. เครือข่ายพระราม 3 3. เครือข่ายได้สะพาน เป็นการทำงานด้านสิทธิมนุษยชนในเรื่องที่อยู่อาศัยเป็นหลัก จะไม่เกี่ยวกับด้านสงเคราะห์ ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่ม จัดการฝึกอบรม สัมมนาให้แก่สมาชิกในชุมชน ปัญหาที่พบบ่อยภายในชุมชนจะเป็นปัญหาเรื่องปากท้อง รองลงมาคือปัญหายาเสพติด กลุ่มเพื่อนร่วมงานมักจะเข้าไปในชุมชนที่บุงกุก ซึ่งในระยะแรกคนในชุมชนไม่ค่อยให้ความร่วมมือ แต่ในขณะนี้คนในชุมชนมีความไว้วางใจมากขึ้น เนื่องจากกลุ่มได้ช่วยเหลือชาวบ้านจริง ๆ เช่น พาชาวบ้านไปขอทะเบียนบ้าน กลุ่มเพื่อนร่วมงานเน้นให้ชาวบ้านช่วยเหลือตัวเองได้ และให้มีการตกลงกันเอง เช่น การประชุม ทางกลุ่มเป็นเพียงพี่เลี้ยงคอยแนะนำ และสังเกตการณ์ กลุ่มเพื่อนร่วมงานไม่มีแผนการดำเนินงานที่ตายตัว โดยจะศึกษาว่าในชุมชนมีปัญหอะไรบ้าง ก็จะเข้าไปช่วยแก้ปัญหาที่นั้น เช่นช่วยเหลือ ในช่วงแรกจะขอเงินทุนโดยเขียนโครงการขอจากต่างประเทศ ใช้ในกิจกรรมของชาวบ้าน ซึ่งองค์กรของชาวบ้านเติบโตก็จะปล่อยให้

ทำเอง เช่น ทุนที่ขอมักจะขอเป็นเรื่อง ๆ ไป ทางด้านเงินทุนจึงไม่ค่อยมีปัญหา ปัญหามักพบในด้านกำลังคนที่จะเข้าไปพัฒนามักมีจำนวนน้อย

กิจกรรมของกลุ่มเพื่อนร่วมงาน

ด้านสิ่งแวดล้อม

ชุดลอกคลอง, ทำสวนหย่อม, จัดเก็บขยะ, พัฒนาชุมชน, สร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของชุมชน อย่างชุมชนรถไฟก็จะมี 5 ศูนย์ โดยของประมาณจากโครงการพัฒนาสภาพแวดล้อมชุมชนเมืองจากประเทศเดนมาร์ก โดยชาวบ้านจะช่วยกันทำตลอด มีการประชุมหารือว่ามีปัญหาอะไรบ้าง เช่น ปัญหาด้านที่อยู่อาศัย ส่วนมากจะเป็นที่บุกรุก โดยในเรื่องสาธารณูปโภคนั้น ก็ได้ทะเบียนบ้านทุกที่ จากนั้นก็ไปขอเรื่องน้ำ เรื่องไฟฟ้า แต่ละบ้านจะมีทะเบียนบ้านเป็นของตนเอง แต่เป็นทะเบียนบ้านชั่วคราว จากนั้นก็จะพัฒนาในด้านสภาพแวดล้อมเพื่อจะเป็นพื้นฐานในการต่อสู้กับรัฐกับเจ้าของที่ดิน อย่างช่วงนี้ที่ทำได้ คือ จะขอเช่าที่รถไฟ เช่น ที่ท้องช้าง (ที่นอกเหนือจากที่ของรถไฟกำหนด) ที่ของรถไฟคือจะห่างจากกลางรถไฟ 40 เมตร ทั้งซ้ายและขวา แต่ก็ยังเป็นที่ยของการรถไฟ เช่นที่จะทำสถานีแต่ยังไม่ได้ทำ ตามที่มีการเจรจากับการรถไฟ กระทรวงคมนาคมเค้าอ้างว่าในระยะ 20 เมตร จะเป็นระยะปลอดภัย ถ้าหากเกิดอุบัติเหตุก็จะพ่น ก็ต้องให้ชาวบ้านขยับที่อยู่อาศัยออกไป และที่มีการขอเช่าที่อีกในพื้นที่ที่รถไฟเลิกใช้แล้ว โดยข้อเรียกร้องทั้งหมดยังไม่ได้ทำสัญญา เรื่องขอระยะเวลาในการเช่า ชาวบ้านมีมติขอเช่าเป็นเวลา 30 ปี แต่ก็ยังตกลงกันไม่ได้อยู่ ถึงแม้จะมีการเจรจามากหลายครั้งแล้ว ทางกรรรถไฟก็อ้างว่าเค้าขาดทุนจะให้เงินทุนเข้ามาเช่นที่ทำธุรกิจ และก็คิดว่าชาวบ้านไม่สามารถเช่าที่ของเค้าได้ โดยทาง NGO มองว่าถ้าที่อยู่อาศัยไม่มั่นคง การพัฒนาในเรื่องอื่นก็จะดำเนินไปได้ยาก เช่น บอกให้ชาวบ้านรักษาความสะอาดไม่ได้ เพราะว่าชาวบ้านไม่รู้ว่าอะไรที่ไปตอนไหน ทำให้ไม่มีใครรักบ้าน แต่ถ้าด้านที่อยู่อาศัยมั่นคงแล้ว การพัฒนาทางด้านอื่นก็จะตาม ๆ กันมาด้วย

ด้านการศึกษา

1. จัดสร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของชุมชนขึ้น สนับสนุนทุนการศึกษา ซึ่งจะเป็นแบบเงินทุนหมุนเวียน
2. จัดกองทุนการศึกษา ซึ่งมาจาก SIF MENU 5 เป็นกองทุนเพื่อสังคม โดยทำแบบสอบถามว่าต้องการให้ช่วยเหลือในเรื่องใดจึงเสนอโครงการนั้นต่อกองทุน

ด้านสุขภาพ

จัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน ช่วยเหลือชาวบ้านที่เจ็บป่วย จัดให้มีการ กู้ยืมเงินเพื่อให้ชาวบ้านนำเงินไปรักษา ซึ่งการจัดตั้งนี้อยู่ระหว่างการดำเนินการ

ด้านทัศนคติ

1. ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนและความยุติธรรมในสังคม ประเด็นหลักจะเป็นเรื่องสิทธิมนุษยชนทางด้านที่อยู่อาศัย
2. ส่งเสริมระบบประชาธิปไตยในบางกลุ่ม เช่น การใช้สิทธิออกเสียง ตัวแทนของชาวบ้าน ทำงานร่วมกับการรถไฟ
3. ส่งเสริมจริยธรรม
4. ส่งเสริมประเพณี วัฒนธรรมและค่านิยมอันดีงาม เช่น รำกลองยาว

ด้านสิทธิมนุษยชน

การทำงานของ NGO ประเด็นหลักจะเป็นเรื่องสิทธิมนุษยชนด้านที่อยู่อาศัย มีการส่งเสริมระบบประชาธิปไตยในกลุ่มบางชุมชนก็จะมีการใช้สิทธิออกเสียง มีการโหวตเป็นประชาธิปไตย เช่นหาตัวแทนเข้าร่วมกับการรถไฟ ก็จะทำให้ชาวบ้านเลือกกันเอง

ด้านจริยธรรม

ทางด้านจริยธรรมไม่ได้ส่งเสริม ส่วนทางด้านประเพณีก็คิดอยู่และกำลังจะดำเนินการ โดยมีการส่งเสริมประเพณีเก่า ๆ ต่าง ๆ ของแต่ละชุมชน เช่น รำกลองยาว เป็นต้น มีการจัดกองทุนศึกษาซึ่งมาจาก SIF MENU 5 เป็นกองทุนเพื่อสังคม (การลงทุนเพื่อชุมชนโดยผ่านทางออมสิน ผ่านทาง World Bank 4,800 ล้านบาท) จะให้ชาวบ้านเป็นหลักมีการจัดประชุมกันเอง แล้วก็ตระเวนประชุมแต่ละชุมชน ทำแบบสอบถามหาผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ แล้วก็เสนอโครงการไป อย่างเช่น ด้านการศึกษา ก็จะมีเด็กกองทุนก็เป็นเงินหมุนเวียน กู้ยืมแล้วก็ผ่อนคืน ปีน้าเด็กคนอื่นหรือคนเก่าก็จะมาใช้เงินส่วนนี้ได้อีก เป็นการหมุนเวียนให้อยู่ในชุมชนต่อไป

ด้านรายได้

การฝึกอาชีพให้คนในชุมชนยังไม่ได้ทำ แต่จะมีการส่งเสริมอาชีพอิสระที่ชาวบ้านเขียนขอมา ซึ่งอยู่ใน SIF MANU 5 โดยทาง NGO จะตรวจดูว่าชาวบ้านถนัดในด้านไหน เช่น ขายลูกชิ้นปิ้ง ข้าวเหนียวไก่ย่าง เป็นต้น ก็แล้วแต่ชาวบ้านคิดจะทำ โดยทาง NGO จะให้ไม่เกินคนละ 5,000 บาท รายละเอียดในการจ่ายก็จะแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับอาชีพ จะมีการตรวจสอบว่าชาวบ้านเอาเงินก้อนนั้นไปทำจริงมั้ย เวลาจ่ายเงินให้แล้วก็ต้องตรวจสอบดูความตั้งใจว่าเหมือนเดิมหรือไม่

ด้านการออม เครือข่ายรถไฟเพิ่งจะเกิดขึ้นใหม่ ทางด้านการออมก็ยังไม่มีความชำนาญ ไม่มีความรู้เพราะเป็นเครือข่ายใหม่ ตอนนั้นก็พยายามทำอยู่ โดยมีการไปดูงานกับหัวหน้าชุมชนอื่นที่ดำเนินการทางด้านการออมแล้วโดยให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับชาวบ้าน โดยเห็นว่าหัวหน้าเครือข่ายรถไฟมีความตั้งใจแน่วแน่ที่จะจัดให้มีการออมทรัพย์ในชุมชน จึงได้มีการไปกู้ยืม

เงินมาจากเครือข่ายอื่นที่มีการออมทรัพย์กันอยู่แล้ว เช่น เครือข่ายชุมชนที่อยู่ใต้สะพาน เป็นต้น โดยทาง NGO ตั้งใจไว้ว่าอีก 2 – 3 เดือน ๆ หลังจากเคลียร์ระบบ SIF ลงตัว ก็จะลงมือทำทางด้านการออมมีการจัดกลุ่มออมทรัพย์ แต่ในส่วนเครือข่ายพระราม 3 มีการทำด้านออมทรัพย์แล้ว

ด้านเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ถ้าชุมชนมีสิทธิขั้นพื้นฐาน (เข้มแข็ง) แล้ว เช่นมีทะเบียนบ้าน ไฟฟ้า ประปา อย่างอื่นก็จะเข้มแข็งตามไปด้วย โดยทาง NGO พยายามทำให้ชาวบ้านช่วยเหลือตัวเองได้ มีการเรียกร้องให้มีการจดทะเบียน ไม่ให้เป็นที่ถูกрукอีก อย่างตอนนี้ก็มีการจัดทำสวนหย่อมโดยชาวบ้านจัดทำกันเอง มีการจัดประชุมเครือข่ายชุมชนเดือนละ 1 ครั้ง ทุกวันอาทิตย์ที่ 2 ของเดือน โดยจะให้ชาวบ้านเข้ามามีบทบาทมากที่สุด มีการประชุมกันเอง ตอนแรกทาง NGO ก็จะลงไปช่วยเป็นที่เลี้ยงต่อมาก็ปล่อยให้ผู้สังเกตการณ์เลย ๆ ให้ชาวบ้านลงมือทำกันเอง

โดยแผนการดำเนินงานนั้น ก็จะสำรวจชุมชนก่อนว่ามีปัญหาหลัก ๆ อะไรบ้างก็จะเข้าไปช่วยในปัญหานั้น ๆ โดยเริ่มแรกจะลงในชุมชนดิบ ๆ ในชุมชนที่ไม่มี NGO ไหนลงเลย ทำให้ไม่มีแผนตายตัว อย่างเช่นจะเจาะเฉพาะเรื่องที่มีปัญหา ชาวบ้านจะต้องเป็นคนแก้ปัญหาเอง ก็จะปรึกษากันเอง NGO แค่เข้ามาแนะนำเลย ๆ เป็นที่เลี้ยงเท่านั้น

ทางด้านเงินทุนจะเขียนโครงการขอจากต่างประเทศ ใช้ในรูปทำกิจกรรมกับชาวบ้าน ทาง NGO ไม่ได้คอยช่วยเหลือตลอด พอองค์กรชาวบ้านเติบโตขึ้นมากก็ค่อยปล่อยให้เค้าทำเอง เงินทุนก็พอไปได้จะขอเงินเป็นเรื่อง ๆ ไป แต่จำนวนคนกับชุมชนนี้ไม่เพียงพอ อย่างเช่น 2 คนต่อ 10 ชุมชน โดยทางกลุ่มเพื่อนร่วมงานมีอยู่ 2 ที่เริ่มแรกจะทำสลัมโดยตรง เป็นองค์กรเล็ก ๆ ไม่ได้จดทะเบียนตามกฎหมาย เป็นองค์กรใต้ดิน พอมาทำได้ระยะหนึ่งก็ไปสู่ชนบท ภาคอีสานแล้วก็ค่อยเข้าสู่เมืองเหมือนเดิม ก็จะแยกสู่เมืองต่าง ๆ จะมาอยู่เชียงใหม่ 5 คน กรุงเทพฯ 5 คน

ปัญหาที่เจอปอคือ เรื่องปากท้อง รองต่อมาก็คือพวกละเมิด แต่ปัญหาที่ทำหลัก ๆ จริง ๆ คือ เรื่องที่อยู่อาศัย โดยทางเพื่อนร่วมงานงานนี้จะไปทำในสลัมบุกรุกซะหมด นอกจากนั้นความร่วมมือของชาวบ้านก็ยังให้ความร่วมมือไม่ถึง 100% แต่ตอนนี้ก็เริ่มไว้ใจมากขึ้น เช่น เข้ามาตอนแรก ๆ ชาวบ้านในชุมชนก็ยังไม่ไว้ใจ เราเลยต้องทำอะไรที่เป็นรูปธรรม เช่น ต้องการทะเบียนบ้านทาง NGO (เพื่อนร่วมทาง) ก็พาชาวบ้านไปขอทะเบียนบ้าน เลยทำให้ชาวบ้านไว้ใจ เชื่อใจ

ด้านอื่น ๆ

1. ด้านเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ให้ชุมชนมีสิทธิพื้นฐาน เช่น มีไฟฟ้า ประปา มีทะเบียนบ้าน เช่น ให้ชาวบ้านช่วยเหลือตนเองได้ มีการประชุมตกลงในเรื่องต่าง ๆ กันเอง โดยทางกลุ่มจะเป็นเพียงผู้สังเกตการณ์

2. ด้านเครือข่ายชุมชน จัดให้มีเครือข่ายชุมชนริมทางรถไฟสายใต้ - ตะวันตก 10 ชุมชน คือ 3 ชุมชนในเขตบางกอกน้อย ตลิ่งชัน บางพลัด ปริณทลรั้งสิต และรวม 3, 7 ชุมชนในเขตยานนาวา ซึ่งให้ทางกลุ่มได้เข้าไปพัฒนาได้อย่างทั่วถึง

3. ด้านขบวนสลัม 4 ภาค โดยเริ่มแรกทางกลุ่มจะมีอยู่ 2 ที่ คือ ที่สลัมโดยตรง เป็นองค์กรใต้ดิน ไม่จดทะเบียนตามกฎหมาย จากนั้นซึ่งขยายไปสู่ชนบท เช่น ภาคอีสาน ภาคเหนือ เป็นต้น จากนั้นจึงแยกเข้าสู่จังหวัดต่าง ๆ ภายในภาค

มูลนิธิศูนย์กลางเทวา

ด้านสิ่งแวดล้อม

1. ขยะมูลฝอย มูลนิธิศูนย์กลางเทวาร่วมมือกับเขตดินแดง ตั้งคณะกรรมการชุมชนแสนสุข มีการติดต่อให้สำนักงานความสะอาดทำชุมชนให้เป็นเขตสะอาด ขจัดขยะมูลฝอย มีการนำเอาขยะมาวางไว้ตามจุดต่าง ๆ ให้คนในชุมชนเอาขยะจากบ้านตนมาผูกเป็นถุงไปกองไว้ที่หน้าบ้านมีรถขยะมาขนวันเว้นวัน มีการจัดกลุ่มเยาวชน ผู้นำชุมชนออกทำความสะอาดเดือนละครั้ง

2. มลภาวะทางน้ำ มีการช่วยกันตัก 2 เดือนต่อครั้ง ความยาวของคลองประมาณ 500 เมตร ช่องคลองเป็นช่วงโค้งพอดี ลมจะพัดน้ำน้ำขยะมารวมกันให้ตกตะกอนที่ปลายคลอง จึงต้องมีการขุดเจาะ โดยจะไปแข่งกับเขต บางครั้งที่มีหมักหมมจนน้ำท่วม ก็จะทำให้เขตเอาคนมาลอก (แต่ถ้าขยะไม่มาก ชาวชุมชนก็จะลอกกันเอง) ส่วนใหญ่คนในชุมชนจะเป็นหลักในการทำ ส่วนเขตก็ได้ให้ความร่วมมือดี มีการรณรงค์ประกาศทางเสียงตามสายเป็นระยะ ๆ

3. มลภาวะทางอากาศ ใช้วิธีเตือนแทนหากมีคนในชุมชนมาแจ้ง หากบ้านไหนเสียงดัง มูลนิธิศูนย์กลางเทวาจะเข้าไปตักเตือนหากมีพวกหาบเร่มาทำเสียงรบกวนก็จะเตือน

ด้านการศึกษา

1. ส่งเสริมการศึกษาในระบบ มีโครงการเด็กก่อนวัยเรียน เป็นโครงการที่เริ่มต้นเมื่อปี พ.ศ. 2516 โดยช่วงแรกจะนำเด็กในสลัมที่ไม่มี Licence ที่อพยพมาจากต่างจังหวัด ทำให้ไม่สามารถเข้าเรียนในโรงเรียนทั่วไปได้ จะมีการสอนทักษะการอ่าน , เขียน หลังจากนั้นได้มีกิจกรรมที่เป็นจริงเป็นจัง โดยการจัดตั้งโรงเรียนเด็กเล็ก ซึ่งมีการขอทุนจากต่างประเทศ เพื่อเป็นพื้นฐานเตรียมความพร้อมก่อนที่เด็กจะเข้าโรงเรียนใหญ่ในระดับประถมศึกษาต่อไป

สาเหตุที่ต้องมีการจัดตั้งโรงเรียนสำหรับเด็กเล็กในชุมชนขึ้นเพราะ

1. ในช่วงนั้น รัฐได้มีการเคลียร์สลัม แล้วสร้างแฟลตให้อยู่ แต่คนที่มีความรู้ดีกว่าก็เข้ามาแย่งชิงสิทธิตรงนี้ไป คนจนในสลัมต้องอพยพไปอยู่ในสลัมอื่นต่อไป เมื่อเด็กถึง

วัยพระราชบัญญัติการศึกษา เด็กในสลัมก็จะไม่ได้รับการฝึกฝนทักษะ ไม่มีความพร้อม ดังนั้น มูลนิธิจึงต้องแก้ไขปัญหาดังกล่าว

2. เพราะสลัมเป็นศูนย์รวมของสรรพปัญหา เด็กได้มีการเข้าไปเรียนแบบพฤติกรรมต่าง ๆ เช่น การเสพยาเสพติด การฉกชิงวิ่งราว การมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนต่าง ๆ ดังนั้นเด็กจึงควรได้รับการอบรมสั่งสอนตั้งแต่เด็ก

3. ผู้ปกครองของเด็กส่วนใหญ่มีอาชีพขายแรงงาน หาบเร่ บางคนต้องไปเก็บของตามกองขยะ หากใครมีญาติอาจฝากเด็กไว้ให้ญาติเลี้ยง แต่หากใครไม่มีญาติก็ต้องหอบหิ้วเด็กติดสอยห้อยตามไปด้วย ซึ่งเป็นอันตรายต่อสุขภาพเด็กอย่างมาก ดังนั้นจึงมีการจัดตั้งโรงเรียน เพื่อให้พ่อแม่ของเด็กมาฝากไว้ตอนเช้า แล้วค่อยมารับหลังเลิกงาน

กิจกรรมที่จัดขึ้นในโรงเรียนแต่ละวัน ใช้เวลา 7 - 8 ชั่วโมง ปีละประมาณ 200 วัน บุคลากรที่ใช้สอย คือ อดีตเด็กที่ทางมูลนิธิศูนย์กลางทเวาเคยช่วยเหลือไว้ เวลาเขาเรียนจบ ม.3, ปวช. ก็จะถูกส่งเข้ามาช่วย บางคนได้รับการส่งเสริมให้เรียนในระดับสูง โดยช่วง 2 - 3 ปีนี้เป็นค่าอาหารกลางวัน หากใครสามารถสนับสนุนได้มากกว่านี้ก็จะให้เพิ่มเติม 50 - 100 บาทก็ได้ ตามกำลังฐานะ (ต่อเดือน) เด็กเล็กนี้ได้รับเงินสนับสนุนจากผู้ปกครอง ประมาณ 7.50 บาท โดยเฉลี่ย ส่วนที่เหลือกว่าครึ่ง (จาก 16.50) ก็จะหาเงินโดยการขอทุนจากองค์กรต่างประเทศในรูปของโบสถ์พวกแคธอลิก นี่คือนิสัยของเด็กเล็ก

ในส่วนของเด็กโต (ระดับประถม) มีโอกาสจบประมาณ 60% ส่วนที่เหลือไม่สามารถจะได้เพราะผู้ปกครองขาดสยาจนเป็นอย่างยิ่ง จึงไม่มีเงินส่งให้ลูกเรียน เมื่อก่อนผู้ปกครองไม่สนใจให้ลูกได้รับการศึกษาเท่าไร เพราะไม่เห็นความสำคัญและไม่ค่อยมีเงิน แต่ปัจจุบันเขาพยายามออมเงิน เพื่อจะได้มีเงินเหลือส่งลูกเรียน แต่บางครอบครัวที่มีลูกหลายคนก็จะลำบากหน่อย สำหรับเด็กที่เข้าโรงเรียนของรัฐที่จบจากที่นี่ก็จะมีเงินทุนก้อนหนึ่ง เพื่อเป็นค่าเทอมเมื่อต่อระดับประถม โดยคนที่ผู้ปกครองส่งไม่ไหวจะมีโครงการ "เยาวชนออมทรัพย์" โดยให้นำเงินมาออม 5 - 8 บาทต่อวัน และจบจากที่นี่ก็จะมีเงินทุนก้อนนี้เพื่อนำไปใช้เรียนต่อ สำหรับเด็กโตทางนี้จะส่งตั้งแต่ ป.1 ถึงระดับอาชีวศึกษา ทุนส่วนหนึ่งได้รับจากต่างประเทศ หลายองค์กรได้ให้ทุนสนับสนุนมากน้อยต่างกัน แต่ก็มีบ้างที่เรียนเริ่มต้นไปช่วยที่ลาว เขมร

2. การจัดการศึกษานอกระบบ มีการติดต่อประสานงานกับกรมฝีมือแรงงานน้อยลง เพราะผู้ปกครองอยากให้เด็กจบอย่างรวดเร็ว เมื่อก่อนมูลนิธิศูนย์กลางทเวามีเปิดห้องสอนพิมพ์ดีด แต่ต่อมาเมื่อ computer เข้ามามีบทบาท เลยต้องหยุดสอน มีการส่งเด็กไปเรียนคอร์สสั้น ๆ จากกรมประชาสัมพันธ์ จากกรมประชาสัมพันธ์ เช่น เย็บเสื้อผ้า เป็นเวลาประมาณ 2 ปี แต่ผู้ปกครองเห็นพัฒนาการของเด็กช้าเกินไป เลยส่งเด็กไปอยู่ใน 3 แรงงานที่สามารถหาเงิน

ได้เร็วกว่า เช่น ส่งไปตามร้านเย็บผ้าตามห้องแถว ทางนี้จึงช่วยโดยการช่วยมองร้านที่มีความเหมาะสม ไม่เอาโรคเอาเปรียบเด็ก (วิธีนี้มีแค่ส่วนน้อยที่ทำ)

การศึกษานอกโรงเรียนจะมี กศน. มาให้บริการโดยผู้ให้บริการ ได้แก่ เด็กในสลัม และชาวใต้ที่เข้ามาตั้งรกรากทำอาชีพเย็บผ้าอยู่ในสลัม โดยจะเรียนกันทุกวันอาทิตย์

ด้านสุขภาพ

1. จัดหน่วยแพทย์เคลื่อนที่และให้คำปรึกษา มีการจดทะเบียนเป็นเวชกรรมชั้น 1 ตั้งแต่ ปี 2500 มีหมอจากสมาคมแพทย์คาทอลิกแห่งประเทศไทย มาตรวจคนไข้ทุกวันอาทิตย์ แต่พอกลางปี พ.ศ. 2542 ได้มีการจัดตั้งศูนย์อนามัยในระแวกนี้มากขึ้น มีคลินิกมากขึ้น ชาวบ้านเลยหันไปใช้บริการด้านนี้มาก คนไข้ที่เคยมาใช้บริการกับแพทย์แคธอลิกจึงมีน้อยลง นอกจากใช้สามัญทั่วไป ดังนั้นเมื่อคนไข้น้อยประกอบกับหมอมีภาระกิจประจำที่โรงพยาบาลมากขึ้น วันอาทิตย์จึงเป็นวันพักผ่อนและทำพิธีทางศาสนา เมื่อหมอมาจึงไม่คุ้มกันค่าเหนื่อย ทาง มูลนิธิศูนย์กลางเทวาจึงขอให้เลิกทำ แล้วให้คนไข้ไปหาหมอตามศูนย์อนามัยแทน ส่วนใช้สามัญทั่วไป ทางมูลนิธิศูนย์กลางเทวาก็จัดที่เป็น "ศูนย์สุขภาพชุมชน" เพื่อรักษาใช้ทั่วไป

บางครั้งมีพวกพรรคการเมืองที่ต้องการเข้ามาปลุกฝังคะแนนเสียงคะแนนนิยม ก็จะนำเอาแพทย์เคลื่อนที่เข้ามาให้บริการ ตรวจสุขภาพ ปีละ 6 - 7 ครั้ง นอกจากนี้ ทางมูลนิธิศูนย์กลางเทวาได้จัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ที่เป็นฉบับการ์ตูนเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพมาแจกจ่ายให้แก่คนไข้ เพราะบางทีเวลาคนไข้ไปพบหมอ หมออาจจะยุ่งจนไม่มีเวลาให้คำปรึกษา หรือบางครั้งตำราจากกระทรวงสาธารณสุขที่ให้มาจะเป็นตัวหนังสือ คนในชุมชนอาจจะไม่ยอมอ่าน

2. สถิติการในการรักษาพยาบาล เมื่อมีการเปิดคลินิกให้บริการคนไข้ จะเก็บค่ายาในราคาถูก เพราะคนไข้ในชุมชนจะได้มีส่วนร่วมด้วย แต่สำหรับคนที่ไม่มีจริง ๆ ก็จะมีการยกเว้นให้ โดยมีการจัดตั้งเครดิตยูเนียน ที่มีค่าสถิติการในการรักษาพยาบาลแก่สมาชิกปีละ 4,000 บาท

ด้านอาหารและโภชนาการ

เด็กเล็กที่มาจากครอบครัวยากจน บางครั้งผู้ปกครองไม่มีเวลาดูแล เมื่อพ่อแม่ให้เงินเด็ก เด็กก็จะเอาเงินไปซื้อขนม ของเล่น จนบางครั้งเด็กอายุ 6 - 7 ขวบก็เป็นโรคกระเพาะเป็นทุพโภชนาการ ลูกไม่กินผัก ดังนั้นมูลนิธิศูนย์กลางเทวาจึงเลี้ยงมือเที่ยงด้วยน้ำมันถั่วเหลือง บางครั้งจะขนนมผงผสมน้ำหวาน ส่วนเด็กโตตามโรงเรียนใหญ่ ก็จะชักจูงให้ผู้ปกครองแทนที่จะให้เงินเด็กไปซื้อของกินเอง ก็ควรจะหุงข้าวแล้วต้มไข่ให้ลูก ซึ่งจะมีโภชนาการที่ดีกว่า และก็ประหยัดอีกด้วย สอนให้รู้เรื่องโภชนาการ เพราะโภชนาการเป็นขั้นแรกของความไม่เจ็บป่วย

ด้านทัศนคติ

1. **ระบอบประชาธิปไตย** มีเครือข่ายที่จริงจังปีที่แล้วมี อ.ส.ร. (อาสาสมัครรัฐธรรมนูญ) จากเขตดินแดน เข้ามาใช้ที่มูลนิธิศูนย์กลางเทวา เป็นที่เผยแพร่ในชุมชน มีเสียงตามสายประชาสัมพันธ์ ในขณะที่เดียวกันมีพวกพรรคการเมืองเข้ามาใช้สถานที่เพื่อขึ้นชี้แจง สนับสนุนมูลนิธิศูนย์กลางเทวาจะเป็นฝ่ายช่วยให้คนในชุมชนรู้จักการตัดสินใจ แต่ในเรื่องกระบวนการตัดสินใจเป็นของชาวบ้านเอง อีกอย่างคือเรื่องการจัดทำสหกรณ์ยูเนียน เป็นระบบ one man one vote คือ ไม่ว่าเขาจะอยู่ในนี้มากน้อยเพียงใดเขาก็มีสิทธิแค่เสียงเดียวในการลงคะแนน ซึ่งทั้งนี้ต้องใช้เวลาในการชี้แจงกับสมาชิกพอสมควร

2. **สิทธิมนุษยชนและความยุติธรรม** เมื่อปี พ.ศ. 2512 - 2513 มีการเวนคืนที่ดินครั้งใหญ่ ซึ่งรัฐจะสร้างสนามบินไทยญี่ปุ่น โดยเอารถแทรกเตอร์เข้ามาไถกวาดที่ละ 10 ยูนิต ไปเรื่อย ๆ ตอนนั้นใช้ระบบ Marchavt Law ทางมูลนิธิศูนย์กลางเทวาก็พบว่าคนในชุมชนมีทุกข์ใจ จึงได้มีการประชุมกันในสลัมจนเกิดกลุ่มผู้นำเป็นตัวแทนไปต่อรองกับผู้นำของประเทศ (ผู้บริหาร) จากนั้นสื่อมวลชนต่าง ๆ ก็ช่วยกันเสนอข่าว จนคนในชุมชนประสบความสำเร็จ มีการยอมย้ายให้ แต่มีข้อแม้ว่าจะต้องสร้างแฟลต 1 ยูนิตให้สำหรับแต่ละครอบครัว ต่อมาเมื่อผลตามมามีคือ พวกที่เป็นผู้นำชุมชน เจอบัญชีดำ เลยต้องหยุดทำงานด้านนี้ แล้วหันไปทำประโยชน์ด้านอื่นแทน

3. **ส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี** แม้ว่าที่นี่จะถูกก่อตั้งโดยบาทหลวง แต่กิจกรรมทุกอย่างเป็นของพุทธศาสนา ซึ่งจะมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ตามประเพณี เช่น การทำบุญเลี้ยงพระในวันขึ้นปีใหม่ สงกรานต์ การส่งเสริมสนับสนุนให้ลูกศิษย์ที่ประสบความสำเร็จจากการศึกษาให้ได้บวชเป็นพระ ส่วนเด็กที่ยังไม่ครบเกณฑ์ก็จะมีการบวชเนนภาคฤดูร้อน กับชุมชนก็จะมีกิจกรรมที่เป็นความนับถือดั้งเดิมทำให้พุทธศาสนิกชนเป็นชาวพุทธที่สมบูรณ์

ด้านรายได้

1. **อาชีพหลัก, อาชีพเสริม** ส่วนใหญ่ทุกคนจะมีอาชีพเป็นของตนเอง ยกเว้นเด็กเล็กและคนชรา แต่เนื่องจากในช่วง 2-3 ปี นี้เกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจ มีคนต้องออกจากงาน จึงขาดรายได้หาเลี้ยงครอบครัว ดังนั้น ทางมูลนิธิศูนย์กลางเทวาก็จะมีการจัดหาอาชีพเสริม โดยตั้งกรมประชาสงเคราะห์เข้ามาฝึกฝน เช่น ดอกไม้ประดิษฐ์ต่าง ๆ ทั้งดอกไม้ในงานมงคล ดอกไม้จันทร์ เป็นต้น หรือการทำกล้วยตาก ผลิตภัณฑ์กล้วยต่าง ๆ มีการเย็บเสื้อโหลขาย ซึ่งก่อให้เกิดรายได้ช่วยเหลือครอบครัวอีกทาง หรือหากว่าใครอยากจะค้าขาย แต่ไม่มีทุนก็จะให้ยืมเงิน โดยคิดดอกเบี้ยราคาต่ำ และไม่ต้องมีการค้ำประกันเพราะคนส่วนใหญ่ทางเราจะรู้จัก

ทุนที่ใช้ส่วนใหญ่มาจากต่างประเทศ โดยเราทำโครงการส่งไป บางครั้งนำทุนมาจากกรมประชาสงเคราะห์ สถานทูต เมื่อเราให้เงินเขาไปทำ เขาก็จะติดตามผลงานของเขาต่อไป

2. สนับสนุนการออม เมื่อปี พ.ศ. 2500 ได้ตั้งศูนย์กลางเทวา เพราะมีบาทหลวงได้มาเห็นสลัมดินแดง เห็นคนไร้สภาพคน ไม่มีอาหาร ไม่มีบ้าน ไม่มีเสื้อผ้า ในความคิดของคริสต์ศาสนิกชน เห็นว่ามนุษย์เป็นบุตรของพระเจ้าเหมือนกัน จึงลงมาช่วยคลี่คลายปัญหาดังกล่าว โดยตั้งที่นี่เป็นศูนย์กลางเทวา โดยมีการขอบริจาคจากคนทั่วไป ซึ่งถือว่าท่านเป็นสื่อกลางช่วยเหลือจากคนที่มีไปสู่คนที่ไม่มี กิจกรรมแรกจะดูแลทางด้านสาธารณสุข ดูแลคนตั้งแต่เกิดจนตาย แต่เมื่อเวลาผ่านไปคนจนมีมากขึ้นเรื่อย ๆ กำลังทรัพย์ที่มีอยู่จึงไม่พอ เมื่อมีคนให้ก็ต้องมีคนขอ จึงเกิดเป็นพฤติกรรมขอทาน ผู้ก่อตั้งจึงคิดว่า คนในสลัมถึงแม้จะจนแต่ก็ควรมีศักดิ์ศรี ควรที่จะช่วยเหลือตัวเองบ้าง ดังนั้น เมื่อปี พ.ศ. 2508 จึงมีการจัดตั้ง เครดิตยูเนียนขึ้นแห่งแรกในประเทศไทย โดยเมื่อเริ่มต้นมีสมาชิกคนจน 9 คน และมีมาสเตอร์อีก 4 คน รวมเป็น 13 คน เงินออมก้อนแรก 360 บาท ดำเนินงานมาเรื่อย ๆ ภายใต้ชื่อ "เครดิตยูเนียนแห่งสลัมดินแดงห้วยขวาง" ปัจจุบันมีการให้สินเชื่อแก่สมาชิก มีเงิน 40 กว่าล้าน ถ้ารวมทรัพย์สินทั้งหมด คือ 60 ล้านบาท โดยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันให้สินเชื่อไปแล้วกว่า 276 ล้านบาท

มูลนิธิศุภนิมิต

ก่อนที่จะทางมูลนิธิศุภนิมิตทำงาน หรือทำโครงการใด ๆ ทุกครั้ง จะต้องมีการหาข้อมูล แล้วนำข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้มาวิจัย เพื่อดูว่าอะไรคือปัญหาของชุมชน (สลัม) อะไรคือสิ่งที่ชุมชนต้องการ ศักยภาพเป็นอย่างไร NGO จะไม่เข้าไปพัฒนาชุมชนให้เขา แต่ให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาตัวเอง โดยเวลาวางแผนงานมูลนิธิศุภนิมิตก็จะให้คนในชุมชนเข้ามาร่วมวางแผนด้วย เราต้องคอยปรับทัศนคติของเขา ไม่ใช่ให้เขารับความช่วยเหลือจากเราอย่างเดียว ให้เขาได้รับรู้ถึงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ในช่วงแรกเราอาจช่วยเขา แต่หลังจากนั้น เขาต้องช่วยตัวเองให้ได้ ในการทำงานของมูลนิธิศุภนิมิต มีการวางแผน มีขั้นตอนต้องกำหนดทิศทางให้ชัดเจน มีการวางแผนล่วงหน้าประมาณ 18 เดือน

ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ พัฒนาชีวิตคน ซึ่งหลักการของ Holistics Development คือ เป็นกระบวนการพัฒนาชีวิตคน การพัฒนาเปลี่ยนแปลงชีวิตเรื่องความเป็นอยู่ของคน พัฒนาทุกอย่างที่ประกอบเป็นมนุษย์ คือ ร่างกาย จิตใจ จิตวิญญาณ สิ่งแวดล้อม ดังนั้นจึงควรพัฒนาทั้งหมดนี้

การสังคมสงเคราะห์ (Social Welfare) มี 4 อย่าง

1) Prevention (การป้องกันรักษา) ถ้าเรามองในแง่ร่างกาย ซึ่งมักถูกทำลายบั่นทอน ในแง่สุขภาพ เวลาที่เขาเข้าไปอยู่ในสลัม ซึ่งเป็นแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรค ยุง แมลงวัน ไวรัสต่าง ๆ เราจึงต้องคิดว่าทำอย่างไรคนในชุมชนจึงสามารถป้องกันตัวเองจากสิ่งที่เป็นอันตรายต่าง ๆ ทำอย่างไรจึงจะมีสุขภาพแข็งแรง ไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบ

2) Relief (การบรรเทาทุกข์) คือ เมื่อเกิดโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ขึ้นมาแล้วก็ต้องรับ เยียวยา รักษา

3) การฟื้นฟูชีวิตของเขาให้กลับมาสู่ภาวะปกติ เช่น เมื่อเด็กเป็นไข้เลือดออก แล้วเรา ให้การเยียวยา รักษาแล้ว เราก็ต้องฟื้นฟูให้เค้าเป็นปกติ

4) การพัฒนา เราต้องทำตามขั้นตอนจาก 1 ถึง 4 ไม่ใช่จะเข้ามาพัฒนาเลยไม่ได้ การพัฒนาจะต้องค่อยเป็นค่อยไป เราต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในตอนแรก ชี้แนะแนวทาง ให้คนในชุมชนสามารถที่จะพอยึดหลักได้ หลังจากนั้นเราจะค่อย ๆ ออกจากเขา แล้วให้เขาเริ่มพัฒนาตนเอง เช่น ในตอนแรกเราเอาปลามาให้เขาทาน เราต้องบอกเค้าว่าเราจะไม่ได้ให้ตลอดไป เขาจะมานั่ง รอให้เราเอาปลามาให้ตลอดไม่ได้ เราจะสอนให้เขารู้จักปลา จับปลามากินกันเอง เป็นต้น

ด้านสิ่งแวดล้อม

มีการสนับสนุนให้มีกิจกรรมที่เกี่ยวกับการรักษาสภาพแวดล้อม มีการรณรงค์เพื่อ ป้องกันสึทิดด้วย เช่น ปัญหามลภาวะทางน้ำ, อากาศ, เสียง บางครั้งสลัมอยู่ใกล้กับโรงงานซึ่ง ปล่อยน้ำเสีย ทางมูลนิธิศุภนิมิตก็จะร่วมกับคนในชุมชน ไปขอความร่วมมือกับโรงงานให้โรงงาน ช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าว มีการรณรงค์เกี่ยวกับการใช้ไฟม สารเคมี งดพลสดติง โดยกิจกรรม มุ่งเน้นเด็กและเยาวชน เสริมสร้างจิตสำนึก มีการจัดประกวดผลงานโดยใช้วัสดุธรรมชาติ ให้เด็ก มีวินัย รู้จักรักษาความสะอาด มีการติดต่องูเทพฯ ให้มาฉีดยากันยุง มีการกำจัดขยะ ให้ชุมชน วิจัยวิเคราะห์ตนเอง มองภาพรวมว่าจะก่อให้เกิดผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เช่น โรคระบาด โรคเอดส์ ยาเสพติด ไม่ใช่เรื่องที่เกิดขึ้นเฉพาะครอบครัวเดียว มีขบวนการที่เรียกว่า P PEP คือ ขบวนการที่ให้มีการสำรวจตัวเอง

ด้านการศึกษา

ปัจจุบันกรุงเทพฯ ได้รับเด็กที่มีทะเบียน และไม่มีทะเบียนเข้าศึกษาในโรงเรียน เมื่ออายุครบเกณฑ์ ทางมูลนิธิศุภนิมิตจะต้องเข้าไปทำความเข้าใจกับพ่อแม่ของเด็กว่าการศึกษา เป็นสิ่งสำคัญ และจำเป็นสำหรับชีวิต เราต้องชี้ให้เค้าเห็นว่าความจนไม่ได้เป็นอุปสรรคสำหรับพวก เขาเลย เพราะหากเขาอยากให้อลูกของเขาเรียนแต่ไม่มีเงิน เราก็จะเสียค่าเทอมให้ หากเป็นโรงเรียน เอกชน โดยเราจะเสียให้กับทางโรงเรียนเลยโดยไม่ผ่านพ่อแม่ เพราะเรามีทะเบียนประวัติอยู่แล้ว

หากเป็นโรงเรียนรัฐบาลเราก็จะซื้อเสื้อนักเรียนให้ มีสมุดดินสอ เราจะสนับสนุนโรงเรียนให้มีโครงการอาหารกลางวัน ทั้งนี้ เราจะต้องทำการสำรวจความต้องการด้วย ภายในชุมชนจะมีเจ้าหน้าที่คอยประสานงาน มีการจัดกลุ่มการศึกษาเด็กให้รู้จักการออม มีกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชน

มีการจัดให้ฝึกฝนอาชีพตามความถนัด โดยทางเราจะจัดหาครูจาก กศน. หรือโรงเรียนเพาะช่างมาสอนวิชาชีพให้กับผู้ที่สนใจ ซึ่งหากเขาทำเป็นแล้วก็สามารถกู้เงินได้ในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำ เพื่อนำไปลงทุนประกอบอาชีพ มีการจัดการศึกษานอกระบบ (การศึกษาผู้ใหญ่) มีการจัดกลุ่มอาชีพ เช่น ทำดอกไม้ จัดสวน เย็บผ้า

ADP (Area Development Program) มุ่งเน้นการศึกษา สุขภาพอนามัย ให้การอุปการะเด็ก แต่แล้วก็เกิดปัญหา คือ เด็กบางคนเกิดความอิจฉากันเองในครอบครัว เช่น พี่ได้รับทุนแต่น้องไม่ได้ ดังนั้นจึงเริ่มมีการปรับเปลี่ยนเป็นอุปการะครอบครัวแทน แต่ก็เกิดปัญหาอิจฉาระหว่างครอบครัวอีก เลยเป็นชุมชน หมู่บ้าน ตำบล... ในการพัฒนาชุมชนเป็นพื้นที่ให้มั่นคง โดยเด็กจะมุ่งเน้นด้านการศึกษา ผู้ใหญ่มุ่งเน้นด้านรายได้ จิตใจ ซึ่งปัจจุบันมีเครือข่ายแบบนี้ 94 ประเทศ

Case Work เป็นการช่วยเหลือกรณีพิเศษ เช่น หากใครไม่มีงานทำต้องการงานเร่งด่วน เราอาจฝากงานตามอู่ซ่อมรถ ร้านเย็บผ้า ให้เขาฝึกงาน มีที่กินอยู่อาศัยหลับนอน เป็นกรณีคน ๆ ไป หรืออย่างบางทีใครเป็นโรคแปลก ๆ ต้องเข้ารับการรักษารายเร่งด่วน ทางเราก็จะช่วยเหลือเป็นกรณีพิเศษ แต่ถ้าเป็นความช่วยเหลือกลุ่มใหญ่ จะเรียกว่า Case Group

ด้านสุขภาพ

มีการตั้งคณะกรรมการหมู่บ้าน ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา หาทางแก้ไข มีการวางแผนดำเนินการแก้ไขปัญหาชุมชนให้ความรู้ทางด้านสุขภาพต่าง ๆ มีการให้ความรู้ด้านเพศศึกษาผ่านทางโรงเรียน โดยให้ครูผู้ที่มีความรู้สอนสุขศึกษา และอาศัยตามวัด หรือคริสตจักร ให้ช่วยเสริมทางด้านจิตใจ จัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้เยาวชน และคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมจะได้ไม่ไปคิดในเรื่องนี้ ให้คุณธรรมนำพาจิตใจ

สุขภาพอื่น ๆ จะมีการติดต่อประสานงานกับกรุงเทพฯ ให้แพทย์เข้ามาตรวจโรคเป็นระยะ ๆ เช่น ให้มีการหยอดโปลิโอ โดยขอความสนับสนุนจากสมาคมต่าง ๆ เช่น โลอัลอน, โรตารี มีสาธารณชน มีการตรวจสุขภาพ ตรวจพยาธิ ชีววัดขึ้นป้องกันโรคต่าง ๆ บาง Case Work ที่ต้องเข้ารับการรักษาก็พิเศษ อาจต้องเสียค่าใช้จ่ายมากทางเราก็จะช่วยหาทุนมารักษา บางกรณีเด็กถูกทอดทิ้งจนโรงพยาบาลต่าง ๆ เป็นภาวะฉุกเฉิน เราก็ต้องช่วยเหลือ ในชุมชนบางที่มีปัญหาใหญ่ ๆ เช่น โรคเอดส์ ก็จะมีเจ้าหน้าที่ดูแลเฉพาะ มีสำนักงานในชุมชน มีการสร้างจิตสำนึกให้พ่อแม่เด็ก ให้รู้จักการป้องกันรักษาสุขภาพ ใช้วิทยากรจากกระทรวงหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานราชการ ซึ่งทั้งนี้เราจะติดต่อไป ให้เขาเข้ามาพัฒนา แล้วเราสอนให้เขารู้จักช่วยตัวเอง ให้

เขารู้จักวิธีหาแหล่งเงินทุนจากที่อื่นด้วย บางครั้งมีการจัดตั้งศูนย์อนามัยชุมชน ให้ยารักษาโรค สำคัญทั่ว ๆ ไป แต่อาจมีไม่ค่อยครบทุกชุมชน

ด้านทัศนคติ

ใช้วิธีอบรมสัมมนาต่าง ๆ เช่น สิทธิเด็ก, สิทธิสตรี ให้เขาได้รับรู้ถึงบทบาท หน้าที่ และสิทธิอันชอบธรรมที่เขาพึงได้รับจากสังคม ในการปลูกฝังจิตสำนึกจะใช้วิทยากรจากข้างนอก เข้ามาชี้แจง โดยเราจะพาเขาไปรู้จักหน่วยงานที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับสิทธิที่เขาพึงมี เวลาที่มีการ ขัดต่อผลประโยชน์ส่วนรวม เราจะไม่ใช้วิธีพาเขาไปประท้วง เราจะใช้การเจรจาอย่างสันติวิธี

ด้านที่อยู่อาศัย เราจะใช้วิธีเจรจาทอรองกับเจ้าของที่ดินกรณีถูกไล่ที่ บางทีจะมี ผู้แนะนำที่คอยยุยงทำให้มีการขัดแย้งกันระหว่างเจ้าของที่ดินกับคนในชุมชน การที่เราจะช่วยเขาเรา ต้องดูนโยบายของรัฐบาลก่อนว่าต้องการจัดระเบียบชุมชนหรือไม่ ไม่ใช่เราจะสนับสนุนให้เขาเข้าไปบุกรุกพื้นที่ เราจะใช้วิธีเจรจาทอรองอย่างสันติวิธี เราต้องสอนให้เขารู้จักแก้ปัญหา เช่น หากเจอไล่ที่ ก่อนหน้านั้นที่เรารู้เราก็ก่อนให้เขารู้จักออกมทrophyก่อน เพราะเมื่อถึงคราวต้องย้ายจะได้มี เงินทุนก้อนหนึ่งไปตั้งตัวที่อื่น การย้ายที่ของเขามี 2 แบบ คือ 1) การถูกไล่ที่ 2) การย้ายตาม แรงงานหรือตามงาน

สำหรับด้านสาธารณูปโภคภายในชุมชน เช่น ไฟฟ้า ประปา เราจะให้เขาจัดตั้ง คณะกรรมการเพื่อทำเรื่องขอย้ายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือหากมีเจ้าของที่ดินที่จะให้เขาไปตั้งตัวกับ เจ้าของที่ดินหรือผู้จัดสรร หากจะมีการย้ายเข้าไปอยู่ที่แฟลต ก็ต้องมีการรวมตัวกันเป็นคณะกรรมการ มีการบริหารกันเป็นระบบ หรือให้ผู้จัดสรรบริการก็ได้แล้วแต่

วัฒนธรรมประเพณี จะสนับสนุนให้โรงเรียนจัด บางครั้งเราก็จะเข้าไปมีส่วนร่วม ด้วย มีการให้เด็กฝึกกลองยาว ฟ้อนรำ เพื่อแสดงออกงาน เป็นการหารายได้ และอนุรักษ์ วัฒนธรรมไทยด้วย โดยเราจ้างครูมาสอน ชื่ออุปกรณ์ให้เขาฝึกฝน หากเด็กสนใจพวกดนตรี เราก็ จะสนับสนุนให้เขาเล่น เด็กจะได้ห่างเหินจากยาเสพติด

การส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย เวลาที่มีการเลือกตั้ง เจ้าหน้าที่ของเราจะ ประสานงานกับทางเขต โดยเราจะจัดประชุม แล้วให้เขามาชี้แจงนโยบายต่าง ๆ มีการจัดตั้ง คณะกรรมการเลือกตั้ง ให้เราพาเขาลงพื้นที่ ให้เขาได้ดำเนินงาน โดยอาศัยระบอบประชาธิปไตย ส่งเสริมสนับสนุนให้คนในพื้นที่ไปใช้สิทธิใช้เสียง

ทุนในการดำเนินงาน

1) จากต่างประเทศ เราต้องมีการวางแผนล่วงหน้า 18 เดือนว่าปีหน้าเราจะทำ กิจกรรมอะไร ใช้เงินเท่าไร แยกออกเป็นบัญชี ๆ แล้วเขียนบัญชี ส่งไปต่างประเทศ แล้วดูว่า

ประเทศใดสนใจอยากช่วยเหลือด้านใด ถ้าประเทศใดสนใจก็จะรับไปแล้วไปประชาสัมพันธ์ขอ สปอนเซอร์ ในประเทศของตน หากองค์กรใดของประเทศนั้นสนใจก็จะบริจาคเงิน ซึ่งการบริจาคนั้นสามารถนำมาหักภาษีได้ จึงมีคนนิยมบริจาคกันมาก

2) ในประเทศ จะใช้วิธีอุปถัมภ์ โดยจัดหาบุคคลหรือกลุ่มเข้าอุปถัมภ์เด็ก 450 บาท / 1 คน / 1 เดือน โดยทางมูลนิธิศุภนิมิตจะส่งประวัติของเด็กมาให้ มีการเขียนจดหมายโต้ตอบกันเป็นระยะ ๆ ปัจจุบันมีผู้อุปการะเป็นคนไทย 16,000 คน

ปัญหาในการทำงาน

1. การขาดบุคลากร เพราะต้องหาคนที่มีความรู้จริง ๆ เพราะงานที่ทำหนัก เงินเดือนก็ไม่มากมาย
2. การขาดความร่วมมือของประชาชน บางครั้งขาดความสามัคคี เพราะมีการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง มีหัวคะแนน คนเลวรวมกันไม่ได้
3. การขาดแหล่งเงินทุน บางครั้งเงินทุนที่ได้ไม่เพียงพอ หรือไม่สม่ำเสมอ เพราะภาวะเศรษฐกิจที่ขึ้น ๆ ลง ๆ
4. การขัดแย้งผลประโยชน์จากบรรดาพ่อค้าคนกลาง หรือคนในท้องถิ่น เช่น เราปล่อยให้คนในสลัมกู้ในราคาถูก เหมือนแย่งลูกค้าทำให้เขาเสียผลประโยชน์

มูลนิธิ YMCA

สมาคม YMCA กรุงเทพฯ ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2475 ตลอดระยะเวลา 60 กว่าปีที่ผ่านมา สมาคมฯ ยังคงยึดถือปณิธานในการทำงานเพื่อสาธารณประโยชน์ โดยส่งเสริมสนับสนุนบุคคลและกลุ่มในสังคม ให้ตระหนักถึงคุณค่าแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ท่ามกลางความหลากหลายแห่งความเชื่อ ภาษา วัฒนธรรม ชนชาติ และสีผิว อันเป็นสัจธรรมในการดำรงอยู่ร่วมกันของเพื่อนมนุษย์ โดยไม่แบ่งแยกจากกันฉันใด เจตนารมณ์ของสมาคมในงานสาธารณะประโยชน์จะยึดมั่นการส่งเสริมกิจกรรมเพื่อสร้างสันติสุขของมนุษย์ฉันนั้น

ส่วนงานพัฒนามุ่งเน้นดำเนินกิจการโครงการพัฒนาต่าง ๆ โดยสร้างสรรค์กิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องและเกี่ยวเนื่องกับสถานการณ์ปัจจุบัน เช่น สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สุขภาพ และนิเวศชุมชน นอกจากกรณีทางด้านจริยธรรม ซึ่งจะก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาการของมนุษย์ 3 ด้าน คือ ร่างกาย (BODY) สติปัญญา (MIND) จิตใจ (SPIRIT)

งบประมาณ

แผนงานการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนได้สะพาน จะหมดประมาณ เดือนมีนาคม 2543 ขณะนี้ยังไม่ได้คำตอบรับจากองค์กรแหล่งเงินทุนที่เมืองนอก (YMCA'S CANADA, JAPAN) ว่าจะให้การเริ่มงานในปี พ.ศ. 2543 – 2544 อีกหรือไม่ ถ้าหากได้รับการตอบรับ แผนงานก็เหมือนเดิมสำหรับแผนงานต่อไปอาจจะเพิ่มหรือลดกิจกรรมใด ขึ้นอยู่กับงบประมาณที่จะได้รับ

ด้านสุขภาพ

1. ให้ความรู้เพื่อป้องกันการติดต่อด้านเพศสัมพันธ์
2. ให้การป้องกันและลดความเสี่ยงผู้ติดเชื้อเอดส์
3. แนะนำการวางแผนครอบครัว

ด้านการศึกษา

ให้ทุนการศึกษา เพื่อให้เด็กได้รับโอกาสศึกษาในระบบโรงเรียน

ด้านทัศนคติ

ส่งเสริมให้ผู้หญิงได้รับรู้สิทธิของตน

ด้านรายได้

ส่งเสริมการฝึกอาชีพ

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในแหล่งชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพมหานคร สามารถสรุป อภิปรายผลการวิจัย และให้ข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์

- 1) ศึกษาการดำเนินงานขององค์กรพัฒนาเอกชนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในแหล่งชุมชนแออัด
- 2) เพื่อศึกษาแผนการดำเนินงานขององค์กรพัฒนาเอกชนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพฯ ในอนาคต
- 3) เพื่อศึกษากระบวนการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในแหล่งชุมชนแออัดขององค์กรพัฒนาเอกชน

ปัญหาของการวิจัย

- 1) องค์กรพัฒนาเอกชนมีการดำเนินงานครอบคลุมด้านใดบ้างในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในแหล่งชุมชนแออัด
- 2) ประชาชนที่อยู่อาศัยในแหล่งชุมชนแออัดสามารถตอบสนองต่อกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรพัฒนาเอกชนได้ดีเพียงใด
- 3) องค์กรพัฒนาเอกชนมีแผนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในแหล่งชุมชนแออัดอย่างไร
- 4) องค์กรพัฒนาเอกชนมีกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในแหล่งชุมชนแออัดอย่างไร

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในสมำเรื่องหลัก ๆ คือ องค์กรพัฒนาเอกชน ทรัพยากรมนุษย์ และชุมชนแออัด แล้วทำการเชื่อมโยงเรื่องหลักดังกล่าวเข้าด้วยกัน เพื่อนำไปสร้างเรื่องความคิดอันนำไปสู่การสร้างเครื่องมือวิจัย

2. การสร้างเครื่องมือในการวิจัย จากการศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยข้างต้น ทำให้ได้กรอบความคิดที่สามารถจะตอบปัญหาวิจัยได้ จึงจัดทำแบบสอบถามขึ้นมา 2 ชุด คือ

2.1 แบบสอบถามสำหรับสอบถามบุคลากรขององค์กรพัฒนาเอกชน ว่าเข้าไปทำกิจกรรมอะไรบ้างในชุมชน ที่มีผลต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (เอกสารประกอบ ผผนวก ก).

2.2 แบบสอบถามสำหรับสอบถามประชาชนในชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อตรวจสอบว่าได้รับการพัฒนาเพียงใด (เอกสารประกอบ แผนก ข.)

แบบสอบถามทั้งคู่จะมีลักษณะเป็นคู่ขนานที่ตรวจสอบการทำงาน และผลของการทำงาน ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้

เครื่องมือดังกล่าว เมื่อจัดทำขึ้นมาแล้วคณาจารย์ผู้ควบคุมงานวิจัยดังกล่าวได้ตรวจสอบ ความเที่ยงตรงด้านครอบคลุมเนื้อหา (Content Validity) แล้วก็นำไปเก็บข้อมูล

3. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ ต้องการศึกษานักศึกษา NGO ที่ทำงานด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพมหานคร โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้ NGO จำนวน 15 องค์กร และชุมชนแออัดจำนวน 8 ชุมชน ดังนี้

1. มูลนิธิดวงประทีป
2. มูลนิธิศึกษาเอเชีย
3. มูลนิธิสันติสุข
4. มูลนิธิเพื่อการพัฒนาชุมชน
5. มูลนิธิส่งเสริมการพัฒนาบุคคล
6. มูลนิธิการพัฒนาคุณภาพชีวิต
7. สถานเลี้ยงเด็กบ้านครูน้อย
8. สมาคมร่วมกันสร้าง
9. มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย
10. มูลนิธิแสงเทียน
11. ศูนย์ฝึกอบรมเพื่อพัฒนาคนจนเมือง
12. กลุ่มเพื่อนร่วมงาน
13. มูลนิธิศูนย์กลางเทวา
14. มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย
15. มูลนิธิ YMCA

ชุมชนแออัด 8 ชุมชน สัมภาษณ์ประชากร 250 คน

1. ชุมชนน้อมเกล้า

2. ชุมชน 70 ไร่

3. ชุมชนสะพานใหม่

4. ชุมชนสามัคคีพัฒนา

5. ชุมชนลือค 123
6. ชุมชนบางบัว
7. ชุมชนบางระมาด
8. ชุมชนใต้สะพานพระราม 6

4. การเก็บข้อมูล

- 1) สํารวจข้อมูลรายชื่อ องค์กรเอกชน และชุมชนแออัดจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง
- 2) ขอลหนังสือราชการจาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อขอรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์กรเอกชน
- 3) ขอความร่วมมือจากองค์กรเอกชนที่พัฒนาชุมชนแออัด เพื่อให้ช่วยอำนวยความสะดวกในการเข้าไปในพื้นที่ชุมชนแออัด
- 4) ติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบในชุมชนแออัด
- 5) เตรียมผู้ออกสัมภาษณ์ให้เกิดความรู้ความเข้าใจตรงกันในงานวิจัยที่ทำใน ด้านเทคนิค และการสัมภาษณ์ เพื่อทำความเข้าใจแบบสอบถามให้ตรงกัน แล้วจึงไปสอบถาม และสัมภาษณ์
- 6) นัดหมายกลุ่มตัวอย่างที่ต้องตอบคำถาม และสัมภาษณ์ล่วงหน้า ทั้ง ด้านกำหนดเวลา และสถานที่
- 7) ดำเนินการสอบถาม และสัมภาษณ์ตามกำหนด และย้ำเตือนให้ผู้เก็บข้อมูล ตรวจสอบความถูกต้องแต่ละฉบับ ในแต่ละครั้งที่ออกสัมภาษณ์และสอบถาม
- 8) สำหรับองค์กรพัฒนาเอกชน การสัมภาษณ์จะใช้แบบสอบถาม และ สัมภาษณ์เพิ่มเติมอีกต่างหาก รวมทั้งขอข้อมูลในการดำเนินงาน เพื่อหาข้อมูลมาศึกษาแผนการ ดำเนินงาน และกระบวนการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

5. การประมวลข้อมูล

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

1. กิจกรรมที่ NGO ทำด้านพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการประเมินฯ การพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ของ NGO ในชุมชนแออัด ครอบคลุม 6 ด้าน คือ

1. ด้านรายได้
2. ด้านการศึกษา
3. ด้านสิ่งแวดล้อม
4. ด้านโภชนาการ

5. ด้านสุขภาพ

6. ด้านทัศนคติ

1. ด้านรายได้

จากการสำรวจเรื่องการจัดหาอาชีพหลักและอาชีพเสริมของ NGO พบว่า NGO ให้ความสำคัญกับการจัดหาอาชีพหลักและอาชีพเสริมแก่ชุมชนยังต่ำอยู่ ซึ่งแยกได้ 2 ประเด็นคือ NGO พัฒนาส่วนนี้น้อยคิดเป็นร้อยละ 26.67 กับ NGO ที่ไม่ได้เข้าไปพัฒนาในส่วนนี้เลยคิดเป็นร้อยละ 40 ซึ่งรวมแล้วมากกว่าร้อยละที่ NGO ได้เข้าไปพัฒนาในส่วนนี้ ซึ่งมีเพียงร้อยละ 33.33 และในด้านการฝึกอาชีพให้คนในชุมชนเกี่ยวกับการส่งเสริมการรวมกลุ่มในการประกอบอาชีพของ NGO แก่ชุมชนที่ NGO ให้ความสำคัญน้อย คิดเป็นร้อยละได้ร้อยละ 46.67 และร้อยละ 20 ที่ NGO ไม่ได้เข้าไปส่งเสริมการรวมกลุ่มในการประกอบอาชีพแก่คนในชุมชนเลย ซึ่งทั้งหมดนี้สอดคล้องกับผลการสำรวจการใช้เวลาว่างในการหารายได้เสริม มีจำนวนสูงถึง ร้อยละ 66 โดยแต่ละครอบครัวของคนในชุมชนที่มีสมาชิกทำงานแล้วอย่างต่ำ 1 คน มีจำนวนมากกว่าร้อยละ 90 โดยผู้ที่ทำงานนั้น ร้อยละ 63.6 มีรายได้ที่ไม่สม่ำเสมอ ซึ่งแนวโน้มของหน้าที่การงานจากการสำรวจพบว่า หน้าที่การงานมีแนวโน้มดีขึ้นมีเพียง ร้อยละ 14.4 ในขณะที่หน้าที่การงานมีแนวโน้มคงที่และแย่ลง คิดเป็นร้อยละ 56.4 และ 29.2 ตามลำดับ

จากข้อมูลดังกล่าว สรุปได้ว่าการที่ NGO ให้ความสำคัญกับการจัดหาอาชีพหลักและอาชีพเสริม หรือการฝึกอาชีพแก่คนในชุมชน และการส่งเสริมการรวมกลุ่มในการประกอบอาชีพของ NGO แก่ชุมชนยังต่ำอยู่ ทำให้คนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้เวลาว่างเพื่อการหารายได้เสริม

ส่วนการสำรวจเรื่องการส่งเสริมการออมของ NGO ที่มีต่อชุมชนปรากฏว่า NGO ได้สนับสนุนการออมมากถึงร้อยละ 53.33 ซึ่งเป็นจำนวนที่สูงพอสมควรและจากการสนับสนุนของ NGO เช่นการจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์อาจส่งเสริมหรือปลูกฝังจิตสำนึกด้านการประหยัดและการใช้จ่ายอย่างมีคุณค่า ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากพฤติกรรมของคนในชุมชน ด้านการรับประทานอาหารพบว่า ร้อยละ 77.6 ของครอบครัวในชุมชน ปรุงอาหารเพื่อรับประทานเอง

สรุปเรื่องการสนับสนุนการออกกำลังกายได้ว่า การที่ NGO ได้สนับสนุนการออกกำลังกายเป็นจำนวนร้อยละที่สูงนั้น ทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกที่ดีด้านการประหยัดและการใช้จ่ายมากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตดีกว่าเดิมได้จากการออมของพวกเขาเอง

2. ด้านการศึกษา

จากการทำการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ จากองค์กรพัฒนาเอกชนและชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร ในด้านการศึกษาพบว่ามีผู้คนในชุมชนแออัดมีความคิดเห็น หรือความรู้สึกต่อคนที่ได้รับการศึกษาสูงว่า นายกรัฐมนตรี ร้อยละ 90.8 และไม่เห็นว่าจะได้รับประโยชน์มากกว่าคนที่ไม่ได้รับการศึกษาเพียงร้อยละ 9.2 ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาด้านการศึกษาขององค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งสนับสนุนการศึกษาในชุมชนแออัดถึง ร้อยละ 80 นั้นแสดงถึงศักยภาพขององค์กรเอกชนที่เข้าไปพัฒนาชุมชนแออัดในด้านการศึกษาจนถึงขั้นประสบผลสำเร็จ อีกทั้งจากการเก็บข้อมูลยังพบอีกว่า คนในชุมชนแออัดมีความต้องการที่จะส่งบุตรหลานให้ได้รับการศึกษาถึงขั้นสูงสุดเท่าที่มีความสามารถหรือกำลังจะส่งได้ ซึ่งร้อยละ 60 ของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์คิดอยากให้บุตรหลานได้เรียนถึงระดับปริญญาตรี แต่แนวคิดที่จะส่งบุตรหลานให้ได้รับการศึกษาขั้นสูงนี้ ร้อยละ 84 เป็นแนวคิดที่ได้มาจากสื่อทางโทรทัศน์, วิทยุ, หนังสือพิมพ์ อย่างไรก็ตามแนวคิดดังกล่าวนี้ก็อาจได้อิทธิพลมาจากการประชาสัมพันธ์ขององค์กรพัฒนาเอกชนด้วย ที่ออกมา ในรูปสื่อต่าง ๆ โดยมุ่งเน้นการกระตุ้นความคิดของประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับสื่อทางโทรทัศน์, วิทยุ, หนังสือพิมพ์ จึงทำให้คนเหล่านี้เห็นว่าแนวความคิดดังกล่าวได้มาจากสื่อทางโทรทัศน์, วิทยุ และหนังสือพิมพ์เสียมากกว่า จึงจะเห็นได้ว่าการประชาสัมพันธ์ด้านการศึกษาขององค์กรพัฒนาเอกชน ประสบความสำเร็จเพียงในระดับหนึ่งเท่านั้น คือ ประชาชนให้ความสำคัญกับการศึกษาเป็นอย่างมาก แต่องค์กรไม่สามารถทำให้ประชาชนเหล่านั้นเห็นคุณค่าแนวคิดในด้านนี้เกิดจากการกระตุ้นและปลูกฝังจากองค์กรพัฒนาเอกชน ทั้ง ๆ ที่องค์กรพัฒนาเอกชนได้สนับสนุนในด้าน "ทุนการศึกษา" ถึงร้อยละ 73.33 เลยทีเดียว ซึ่งในประเด็นนี้ก็อาจยังมีสาเหตุมาจากการที่องค์กรพัฒนาเอกชนสนับสนุนเฉพาะด้านทุนการศึกษาเท่านั้น ส่วนในด้านการจัดการศึกษาเองนั้นยังต้องพึ่งพาการศึกษาในระบบหรือการศึกษาที่จัดโดยหน่วยงานของรัฐอยู่ ดังจะเห็นได้ว่าองค์กรพัฒนาเอกชนให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษานอกระบบเพียงร้อยละ 46.67 เท่านั้น ฉะนั้นในสาเหตุนี้จึงอาจเป็นประเด็นหนึ่งที่ทำให้ประชาชนในชุมชนยังไม่เห็นบทบาทความสำคัญขององค์กรพัฒนาเอกชนในด้านการศึกษามากนัก

นอกจากนี้การสัมภาษณ์บุคคลในชุมชนแออัดมีร้อยละ 73.2 ทราบดีถึงการจัดตั้งกลุ่มองค์กร เช่น กลุ่มแม่บ้าน, กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ เป็นต้น ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน ผลสำรวจพบว่ามีประชาชนร้อยละ 46.4 เข้าร่วมทุกกิจกรรม ร้อยละ 26.4 เลือกเข้าร่วมเฉพาะกิจกรรมที่สนใจ และร้อยละ 27.2 ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรม จากผลการสำรวจนี้พบว่า บุคคลที่เข้าร่วมกลุ่มองค์กรทำกิจกรรมต่าง ๆ นี้ ทั้งทำทุกกิจกรรมและบางกิจกรรมที่สนใจ มีเป็นสัดส่วนที่ค่อนข้างสูง แต่ที่ว่าหากจะมามองเฉพาะเจาะจง การศึกษาพบว่า การจัดกิจกรรม เช่น การจัดกลุ่มแม่บ้านเพื่อฝึกอาชีพ หรือจัดหาอาชีพเสริมนั้น ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เพราะจากการสัมภาษณ์คน

ในชุมชนแออัด มีเพียงร้อยละ 34 เท่านั้นที่ใช้เวลาว่างหาอาชีพเสริม ส่วนอีกร้อยละ 66 ไม่ได้ใช้เวลาว่างในการหาอาชีพเสริมเลย ซึ่งในประเด็นนี้จะเห็นได้ว่าเป็นความจริง เพราะจากการสัมภาษณ์องค์กรเอกชนพบว่า มีเพียงร้อยละ 33.33 เท่านั้นที่ได้มีการส่งเสริมการฝึกอาชีพอย่างจริงจัง

อย่างไรก็ตาม จากผลสัมภาษณ์บุคคลในชุมชนแออัด ถึงเรื่องของปัญหาที่ต้องการแก้ไขอย่างเร่งด่วนที่สุดนั้น มีคนตอบว่าต้องการให้แก้ไขปัญหาด้านการศึกษาอย่างเร่งด่วนที่สุดเพียงร้อยละ 10.8 เท่านั้น ซึ่งทำให้สรุปได้ว่าบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนด้านศึกษานั้นเกิด ผลสัมฤทธิ์อย่างมาก จุดด้อยมีเพียงการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเห็นถึงบทบาทสำคัญ ของ องค์กรเอกชนในการช่วยเหลือทางด้านการศึกษาเพียงเท่านั้น

3. ด้านสิ่งแวดล้อม

จากการสำรวจในชุมชนแออัด ส่วนใหญ่ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่พบ คือ ปัญหาด้านขยะมูลฝอย เนื่องจากคนในชุมชนแออัดมักจะทิ้งขยะในบริเวณที่พักอาศัย เมื่อมี NGO เข้าไป ก็ได้แนะนำเกี่ยวกับเรื่องการรักษาความสะอาดภายในบ้าน และการจัดเก็บขยะให้เป็นระเบียบ โดยให้คนในชุมชนนำขยะไปทิ้งในจุดที่ กทม. มาจัดเก็บ หรือ รวบรวมขยะไว้หน้าบ้านแล้ว NGO ไปติดต่อ กทม. มาจัดเก็บให้ จากการสำรวจในด้านขยะมูลฝอยนี้ NGO ได้เข้าไปรณรงค์ในเรื่องนี้ถึงร้อยละ 60 หลังจาก NGO ได้เข้าไปรณรงค์ในเรื่องนี้แล้วปัญหาด้านขยะมูลฝอยของชุมชนลดลง โดยจะเห็นได้จากทาง กทม. ได้เข้ามาจัดเก็บขยะภายในชุมชนถึงร้อยละ 52.4 และบุคคลในชุมชนร่วมมือกันจัดเก็บ ร้อยละ 44.8 ซึ่งดูจากร้อยละทั้ง 2 ด้าน จะเห็นได้ว่าขยะในชุมชนมีการจัดเก็บที่เป็นระเบียบมากขึ้น ส่วนขยะที่ยังไม่ได้รับการจัดเก็บในชุมชนมีเพียงแค่ ร้อยละ 2.8 แสดงว่าเมื่อ NGO เข้าไปรณรงค์ด้านขยะมูลฝอยแล้ว ทำให้คนในชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการรักษาความสะอาดภายในชุมชน และภายในบ้าน โดยการทำความสะอาดภายในบ้านของคนในชุมชนนั้น ร้อยละ 84.4 ทำความสะอาดบ้านทุกวัน

ในด้านมลภาวะทางน้ำ NGO ได้เข้าไปรณรงค์ในเรื่องนี้ร้อยละ 40 โดยมีการขุดลอกคูคลอง เพื่อเป็นการระบายน้ำ น้ำจะได้ไม่ขังภายในชุมชน ไม่เกิดปัญหาน้ำเน่าเสีย รวมไปถึงช่วยป้องกันปัญหาน้ำท่วมภายในชุมชนด้วย และ NGO ได้ขอความร่วมมือไปยังโรงงานอุตสาหกรรมที่อยู่บริเวณชุมชนแออัดไม่ให้ปล่อยน้ำเน่าเสีย

ในด้านมลภาวะทางอากาศ NGO ร้อยละ 46.47 ไม่ได้ทำเกี่ยวกับเรื่องนี้ แต่ NGO บางส่วนก็เข้ามารณรงค์ในด้านนี้ แต่ก็ทำเป็นส่วนน้อย โดยเรื่องที่เข้าไปรณรงค์ คือ ให้คนใน

ชุมชนร่วมมือกันปลูกต้นไม้ และ NGO ก็ได้ขอความร่วมมือไปยังโรงงานอุตสาหกรรมที่อยู่บริเวณชุมชนแออัด ให้ช่วยกรองอากาศเสียก่อนที่จะปล่อยออกมาเพื่อสุขภาพของคนในชุมชน

ในด้านมลภาวะทางเสียง NGO ส่วนใหญ่ไม่ได้คำนึงถึงปัญหาในด้านนี้ โดยดูได้จาก ร้อยละ 66.67 คือ NGO ที่ไม่ได้ทำ เพราะว่า บ้านที่อยู่อาศัยของคนในชุมชนนั้นอยู่กันอย่างแออัด ทำให้ควบคุมปัญหาเรื่องเสียงได้ยาก ส่วนปัญหาเรื่องเสียงจากสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ชุมชน เป็นปัญหาที่ควบคุมไม่ได้

สรุปแล้วทางด้านสิ่งแวดล้อม ปัญหาที่ NGO ให้ความสำคัญมากที่สุด คือ ปัญหา ด้านขยะมูลฝอย และความสะอาดภายในชุมชน เพราะว่า ถ้าสามารถแก้ไขปัญหาด้านขยะมูลฝอยได้ ก็จะทำให้ปัญหาด้านมลภาวะทางน้ำ และทางอากาศ ลดลงไปด้วย

4. ด้านโภชนาการ

จากการสำรวจทางด้านอาหารและโภชนาการภายในชุมชน จะเห็นว่าประชาชนนิยมซื้ออาหารมาประกอบทานเองภายในครอบครัวคิดเป็น 77.6 % ซึ่งมากกว่า การซื้ออาหารสำเร็จรูปมารับประทานซึ่งคิดเป็น 22.4% จากการสุ่มประชากรตัวอย่างขึ้นมาเห็นว่า การปรุงอาหารรับประทานเองนั้นสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายในการบริโภคภายในบ้านได้ แต่ในบางครอบครัวถ้าสมาชิกภายในครอบครัวไม่มีเวลามากพอที่จะประกอบอาหารทานเองจะนิยมซื้ออาหารสำเร็จรูปมาบริโภค

ในเรื่องการบริโภคอาหารที่ถูกสุขลักษณะครบ 5 หมู่ นั้น จากการสำรวจกลุ่มตัวอย่างภายในชุมชนจะเห็นว่า ประชาชนในชุมชน จะบริโภคอาหารครบ 5 หมู่ คิดเป็นร้อยละ 78.4 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประชาชนเหล่านั้นรู้ถึงประโยชน์จากการบริโภคอาหารครบ 5 หมู่ ซึ่งกิจกรรมทางด้านอาหารและโภชนาการของ NGO ได้ให้ความรู้ในการบริโภคอาหารและโภชนาการ อาทิเช่น เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดหาอาหารที่ถูกหลักโภชนาการไปบริการให้กับประชาชนในชุมชน หรือ แนะนำแนวทางในการบริโภคอาหารที่ถูกสุขลักษณะ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าว NGO ได้เข้าไปมีส่วนร่วมคิดเป็น 33.33% จะเห็นได้ว่า NGO ประสบความสำเร็จในการให้ความรู้ถึงการบริโภคที่ถูกสุขลักษณะทำให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเพิ่มขึ้นก่อน NGO จะเข้าไปช่วยเหลือ ส่งผลให้คนในชุมชนมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงไม่มีโรคที่เกิดจากการขาดสารอาหาร

กิจกรรมของ NGO จะเน้นหนักไปในการบริโภคของเด็กเป็นสำคัญ จะเห็นได้จาก กิจกรรมของศูนย์กลางเทวได้มีการจัดนันทนัมถ์เหลืองให้เด็ก จัดอาหารให้เด็กทานครบ 5 หมู่ และดื่มนมถั่วเหลืองในช่วงเช้าและกลางวันเป็นกิจกรรมของมูลนิธิแสงเทียน แต่กิจกรรมดังกล่าว

นี้ยังจัดได้ว่าอยู่ในระดับสูงถึง 53.33% แสดงว่า NGO ตระหนักถึงความสำคัญในการจัดหาอาหารที่ถูกหลักโภชนาการ

จากข้อมูลการสำรวจประชากรตัวอย่างภายในชุมชนเดียวกันก็ยังมีจำนวนถึง 21.6% ที่บริโภคอาหารไม่ครบ 5 หมู่ เหตุผลหลักคือ ความยากจนภายในครอบครัวเป็นข้อจำกัดในการซื้อหาอาหารมาบริโภคให้ครบทั้ง 5 หมู่ แต่ NGO ได้เข้ามามีส่วนช่วยเหลือโดยการนำข้าวสารอาหารแห้งมาแจกจ่ายสำหรับบ้านที่ยากจนมากขาดอาหารมาบริโภค กระนั้นก็ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนเหล่านั้น ปัญหาดังกล่าวนี้อย่างคงเป็นปัญหาสำคัญที่ NGO พยายามเข้าไปช่วยเหลือให้ทั่วถึงให้มากที่สุด แม้ NGO ก็ยังขาดการสนับสนุนทางด้านเงินทุนและบุคลากรที่จะเข้ามาทำงานในด้านนี้อย่างจริงจังจึงประกอบกับชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานครมีเป็นจำนวนมาก

สรุปแล้ว ผลการทำงานของ NGO ในด้านอาหารและโภชนาการในเรื่องของการให้ความรู้ในการบริโภคที่ถูกสุขลักษณะ และการจัดหาอาหารที่ถูกโภชนาการ มีสัดส่วนในการให้ความช่วยเหลือคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ที่สูง ทำให้คุณภาพชีวิตในด้านอาหารและการบริโภคดีกว่าก่อนการเข้ามาช่วยเหลือของ NGO

5. ด้านสุขภาพ

จากการสำรวจพบว่า 73.33% NGO ไม่ได้เข้าไปจัดหน่วยแพทย์เคลื่อนที่และให้คำปรึกษาและ 60% ไม่ได้จัดตั้งศูนย์อนามัย เพราะว่าได้ขอความร่วมมือต่างๆจากหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ทั้งเอกชนและรัฐบาล แต่แพทย์จะให้ความช่วยเหลือทางด้านนี้น้อย แล้วอีกสาเหตุหนึ่งก็เพราะว่า ทาง กทม. ก็มีศูนย์อนามัยมาจัดไว้ให้บริการอยู่แล้ว นอกจากนี้ก็อาจมีส่วนนิดหน่อยทางด้านการเมือง อย่างเช่น เวลาที่มีการหาเสียงเลือกตั้ง ก็จะมีการจัดหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ลงไป ในชุมชนแออัดเอง โดยไม่ผ่าน NGO ด้วย

ส่วนทางด้านจัดอบรมให้ความรู้ทางด้านสุขศึกษา จะเห็นได้ว่า 53.33% NGO ได้เข้าไปมีบทบาทมากเพราะว่า ค่าใช้จ่ายในการจัดอบรมต่ำ ต้นทุนน้อย สามารถเข้าถึงชาวบ้านได้ดีกว่าวิธีอื่น และการจัดอบรมเป็นการป้องกันสุขภาพอย่างแรก เพราะว่าถ้าเราไม่มีความรู้ในการรักษาสุขภาพอนามัย เวลาเกิดความเจ็บป่วยก็ต้องไปหาหน่วยแพทย์ ทำให้ต้องมีการรักษาเสียค่าใช้จ่ายอยู่เรื่อย ๆ โดยดูได้จากแบบสอบถามของชุมชนแออัดจะพบว่า 78.4% ชาวบ้านมีความรู้ที่จะทำให้ร่างกายมีสุขภาพแข็งแรง โดยการเลือกรับประทานอาหารให้ครบ 5 หมู่ และมีการตระหนักถึงสุราและสิ่งเสพติดต่าง ๆ เพราะว่ามันเป็นโทษต่อร่างกาย เป็นการบั่นทอนสุขภาพให้ย่ำแย่ลง โดยจากการสำรวจพบว่า ชาวบ้านเห็นโทษของสิ่งเสพติดถึง 66.4% นอกจากนั้นส่วนมากภายในชุมชนมีการจัดเก็บขยะที่ค่อนข้างจะเป็นระบบที่ชัดเจน โดย 52.4% จะมี

หน่วยงานจาก กทม. เป็นผู้มาจัดเก็บให้ ส่วนอีก 44.8% นั้นชาวบ้านในชุมชนแออัดร่วมกันจัดเก็บกันเอง ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่า ชาวบ้านรู้ว่าขยะมูลฝอยเป็นแหล่งเชื้อโรคและแหล่งพาหะต่างๆ ที่ทำให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บได้ ชาวบ้านจึงร่วมมือร่วมใจโดยการเก็บขยะมูลฝอยและรักษาความสะอาดภายในบ้านเป็นอย่างดี 84.4% พบว่า ชาวบ้านมีการทำความสะอาดบ้านทุกวัน ส่วนอีกด้านหนึ่งที่ค่อนข้างจะเห็นได้ชัด ในการให้ความรู้ทางด้านสุขศึกษา ก็คือ ในเรื่องการวางแผนครอบครัว ชาวบ้านในชุมชนแออัดจะรู้การคุมกำเนิด กำหนดจำนวนบุตร จากการสำรวจจะเห็นว่า 71.2% ชาวบ้านต้องการมีบุตรจำนวนเพียง 1 - 2 คน เพื่อที่จะสามารถเลี้ยงดูบุตรให้เติบโตขึ้นมามีคุณภาพ ให้การใส่ใจเลี้ยงดูได้อย่างเต็มที่ และทั่วถึงทั้งด้านร่างกายและจิตใจ

ส่วนทางด้านการจัดสวัสดิการในการรักษาพยาบาล โดยส่วนมากมักจะอยู่ในรูปของการรักษาพยาบาลคนไข้ในกรณีพิเศษ เป็นโรคที่เกิดจากการผิดปกติของร่างกาย ไม่สามารถรักษาเบื้องต้นได้ง่าย มีระยะเวลาในการรักษายาวนาน ต้องได้รับการดูแลใกล้ชิดจากแพทย์ เช่นโรค จมูกงวงช้าง หัวใจติดกัน ซึ่งเป็นโรคที่หาพบได้ยากในด้านการช่วยเหลือ ก็จะเป็นทางด้านการนำคนไข้มารักษาในโรงพยาบาล เป็นคนไข้พิเศษให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือทางด้านของการรักษาพยาบาลต่างๆ ซึ่งคนไข้ในการรักษานี้ค่อนข้างจะมีเป็นจำนวนน้อย ทำให้การช่วยเหลือของ NGO ในด้านนี้ก็จะมีเป็นจำนวนน้อยด้วย โดยดูจาก 66.67% NGO ไม่ค่อยได้ลงมือปฏิบัติทางด้านนี้

สรุปแล้ว NGO ได้เข้าไปมีบทบาทให้ความช่วยเหลือ เข้าไปปฏิบัติงานในชุมชนแออัดทางด้านสาธารณสุขค่อนข้างมาก โดยจะเห็นได้จากการสำรวจพบว่า ปัญหาทางด้านสาธารณสุขเป็นปัญหาที่ชาวบ้านในชุมชนแออัดเห็นว่าสมควรที่จะได้รับการแก้ไขน้อยที่สุดเพียงร้อยละ 5.6 เท่านั้น ทั้งนี้เป็นเพราะว่าชาวบ้านในชุมชนแออัด ได้รับความช่วยเหลือจาก NGO ทางด้านสุขภาพเป็นประจำสม่ำเสมออยู่แล้ว ต้องการที่จะได้รับความช่วยเหลือในด้านอื่นมากกว่า ซึ่งก็ถือได้ว่าการพัฒนาในด้านสาธารณสุขของ NGO ต่อชุมชนแออัดค่อนข้างจะประสบความสำเร็จ

6. ด้านทัศนคติ

จากผลการสำรวจชุมชนแออัดทางด้านทัศนคติ NGO ได้เข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาทางด้านต่าง ๆ โดย NGO มุ่งส่งเสริมให้คนในชุมชนได้รู้จักช่วยเหลือตนเอง ให้พวกเขามีความเชื่อมั่นในความสามารถของตน NGO จะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาคอยให้คำแนะนำ และเข้าไปช่วยเหลือในบางกรณีเท่านั้น เพื่อที่จะให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตัวเอง

ในการส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย ในระดับครอบครัวพบว่า NGO เข้าไปมีบทบาทในการส่งเสริมประชาธิปไตยในระดับครอบครัวยังไม่เพียงพอ เนื่องจากแต่ละครอบครัวมีพื้นฐานที่ต่างกันในการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ผู้นำครอบครัวยังคงถือว่ามีอำนาจในการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ของครอบครัว ผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจส่วนใหญ่จะเป็นผู้นำครอบครัวถึง 58% ในขณะที่ทุกคนในครอบครัวมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 42%

ในระดับชุมชนพบว่า NGO ส่วนใหญ่ 86.66 % ได้ส่งเสริมให้คนในชุมชนได้มีการจัดตั้งกลุ่มองค์กรต่างๆ เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ และปลูกฝังทัศนคติในเรื่องของการใช้สิทธิและหน้าที่ในระบอบประชาธิปไตยในการบริหารงานในองค์กร มีการแนะนำวิธีการทำงานอย่างเป็นระบบมีการวางแผนกำหนดแนวทางร่วมกันระหว่างคนในชุมชนเอง จากผลการสำรวจพบว่าได้มีการจัดตั้งกลุ่มองค์กรภายในชุมชนในการเลือกตั้งระดับต่างๆ เช่น สข , สก , สส , สว .

ในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชน และความยุติธรรมในสังคม NGO ส่วนใหญ่ 86.66% ได้มีการปลูกฝังให้คนในชุมชนรู้จักศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ โดยมีการส่งเสริมให้คนในชุมชนรู้จักหารายได้จากการประกอบอาชีพสุจริตไม่ใช่จากการลักขโมย หรือ รอคอยความช่วยเหลือจากหน่วยงานใดๆ ได้มีการจัดอบรมสัมมนาในด้านสิทธิสตรี สิทธิเด็ก เพื่อให้คนในชุมชนได้ตระหนักถึงการยอมรับในสังคม จากการสำรวจพบว่า การยอมรับบทบาทของสตรีจะมี 80.8% ซึ่งแสดงว่าทัศนคติต่อคำว่า "ผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้า ผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง" ในสังคมสมัยนี้ได้เปลี่ยนไป

สำหรับสิทธิในด้านที่อยู่อาศัย NGO ได้ตระหนักถึงความจำเป็นพื้นฐาน 4 ประการ ของมนุษย์ในการที่จะต้องมีที่อยู่อาศัย จึงได้มีการให้ความรู้กับคนในชุมชนในด้านสิทธิที่อยู่อาศัย เช่น การขอทะเบียนบ้าน ขอสาธารณูปโภคพื้นฐาน ประปา ไฟฟ้า ตลอดจนสิทธิที่อยู่อาศัย ในกรณีที่มีการไล่ซื้อ

ในการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีและค่านิยมอันดีงาม NGO ส่วนใหญ่ 86.66% ได้ร่วมมือกับคนในชุมชน จัดกิจกรรมตามประเพณีของไทยตามโอกาส เช่น มีการจัดงานทำบุญในวันขึ้นปีใหม่มีการนิมนต์พระมาเทศน์ให้ศีลให้พร มีการจัดกรฐิน ผ้าป่า เป็นต้น โดยคนในชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ 72.8% แต่ในด้านค่านิยมอันดีงาม คนในชุมชนยังยึดติดกับค่านิยมเก่าๆ เช่น ในด้านการยอมรับความคิดเห็น จากการสำรวจพบว่า ทัศนคติต่อคำว่า "ผู้ใหญ่อาบนํ้าร้อนมาก่อน" มีผู้เห็นด้วย 72% เพราะคิดว่า ผู้ใหญ่ย่อมมีประสบการณ์มากกว่า แต่อีกส่วนหนึ่งคิดว่า บางทีความคิดของผู้ใหญ่อาจยังล้าหลังอยู่ 13.2% ซึ่งแสดงถึงการยังยอมรับความอาวุโส และความสำคัญของผู้ใหญ่

ในด้านจริยธรรม NGO ส่วนใหญ่ 86.66% ได้มีการส่งเสริมให้คนในชุมชนมีคุณธรรม จริยธรรม เพื่อที่จะยกระดับจิตใจ รู้จักใช้สติในการแก้ปัญหา โดยไม่หันไปพึ่งพาสาวหรือยาเสพติด

จากการสำรวจพบว่า เมื่อเวลาที่รู้สึกไม่สบายใจหรือทุกข์ใจ เราจะใช้วิธีคิดทบทวนและแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นหรือปรึกษาผู้อื่น 61.6% และปรึกษาคนในครอบครัว 86% แทนการดื่มสุราเพื่อ ระบายความทุกข์ใจ คนในชุมชนมีทัศนคติต่อสุราและบุหรี่ว่าไม่มีประโยชน์ 66.4% ในขณะที่ยังมี ส่วนน้อยที่ให้การยอมรับอยู่ ส่วนทัศนคติต่อยาเสพติดให้โทษอื่น ๆ เช่น ยาบ้า พบว่ามีผู้ไม่เห็น ด้วย เพราะยาเสพติดเหล่านี้ไม่มีประโยชน์ใด ๆ 96.8% แสดงให้เห็นว่าครอบครัวยังมีความสำคัญ ต่อสมาชิก และมีทัศนคติไม่ดีต่อสุรา บุหรี่ และยาเสพติดอื่น ๆ

สรุปด้านทัศนคติพบว่า NGO ได้เข้าไปช่วยให้คนในชุมชนแออัดมีทัศนคติที่ดีต่อ วัฒนธรรมไทย ประเพณี และค่านิยมที่ดีงาม เห็นความสำคัญของครอบครัว ตระหนักต่อผู้อาวุโส เริ่มให้ความสนใจต่อบทบาทของสตรีในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของครอบครัวและกิจกรรมต่าง ๆ ยอมรับในเรื่องคุณธรรม จริยธรรม รู้จักพึ่งพาตนเอง และร่วมมือกันในการแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยเริ่ม จากครอบครัวไปสู่ชุมชน ทั้งนี้แม้ชุมชนแออัดจะถูกมองว่าผูกพันกับอาชญากรรม ยาเสพติด แต่ ทัศนคติของประชาชนในชุมชนแออัดจึงเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าว และเห็นว่าไม่มีประโยชน์

2. แผนการดำเนินงานและกระบวนการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

การดำเนินกิจกรรมของ NGO ทั้ง 15 องค์กร แม้การศึกษาในการวิจัยครั้งนี้จะ มุ่งประเด็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ แต่จากข้อมูลที่ได้ประกฏได้แสดงให้เห็นว่าการทำงานของ NGO จะดำเนินและดำรงอยู่และพัฒนาต่อไปได้จะต้องก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ ระหว่าง

1. NGO กับชุมชนเป้าหมายในการทำงาน
2. NGO กับ NGO
3. NGO กับ องค์กรหรือบุคคลที่สนับสนุนทางการเงินที่ใช้ในการดำเนินงาน รวมทั้งรัฐบาล

ทั้งนี้เพราะการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้นมีลักษณะเป็นองค์รวม (Holistic) ไม่ใช่ เรื่องแยกส่วน เพราะมนุษย์เป็นปัจจัยหลักที่ทำให้สังคมเกิดขึ้น ดำรงอยู่และพัฒนาต่อไปด้วยเหตุ ผลว่ามนุษย์เป็นผู้ผลิต ผู้บริโภค หรือผู้ใช้สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น และเป็นผู้ออกเสียงเลือกผู้ปกครอง เพราะฉะนั้น ความรู้ สุขภาพอนามัย อาหารและโภชนาการ เศรษฐกิจ (รายได้) สิ่งแวดล้อม และ ทัศนคติ เหล่านี้คือสิ่งสำคัญที่เป็นองค์ประกอบของทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จึงต้องมุ่งต่อประเด็นดังกล่าว บนพื้นฐานความเชื่อว่าคนพัฒนาได้ถ้ามีโอกาส การวิจัยครั้งนี้ได้ ศึกษาว่า NGO เข้าไปดำเนินกิจกรรมดังกล่าวอย่างไร โดยพิจารณาจาก 2 ประเด็น คือ

1. แผนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนแออัด
2. กระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนแออัด

1. แผนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนแออัด

บนพื้นฐานความเชื่อว่าคนพัฒนาได้ถ้ามีโอกาส เป็นช่องทางโอกาส (Opportunity) ที่ NGO เข้าไปดำเนินการเพื่อหยิบยื่นให้กับประชาชนในชุมชนแออัด โดยจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านต่าง ๆ คือ

ด้านการศึกษา เป็นสื่อกลางในการจัดการศึกษา ให้โอกาสทางการศึกษา โดยการสนับสนุนและมอบทุนแก่ผู้ด้อยโอกาสและอื่น ๆ เช่น โครงการทุนการศึกษา โครงการศิลปะเด็ก ศูนย์เด็กอนุบาล และเด็กก่อนวัยเรียน โครงการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา โครงการแนะนำเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบ กองทุนเพื่อการศึกษา ฝ่าป้าการศึกษา กระตุ้นให้ชาวชุมชนเห็นความสำคัญของการศึกษา การจัดการฝึกอบรมอาชีพกลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น

ด้านสุขภาพ การที่ได้รับการพัฒนาความรู้เป็นความจำเป็นประการหนึ่ง แต่จะมีประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่นได้ จำเป็นต้องมีสุขภาพอนามัยที่ดี NGO จึงให้ความสนใจด้านปัจจัยด้านนี้ โดยการจัดกิจกรรมให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ การป้องกันโรค และแก้ปัญหา เกี่ยวกับสุขภาพ เช่น โครงการควบคุมป้องกันโรคเอดส์ การให้ความรู้เรื่องสุขภาพ กองทุนกู้ยืมในยามเจ็บป่วย บริการยาสามัญประจำบ้าน กองทุนสวัสดิการชุมชน การวางแผนครอบครัว การรักษาความสะอาดและสุขลักษณะที่ดี จัดหน่วยแพทย์เคลื่อนที่เข้ามาให้คำปรึกษา รักษา และให้ความรู้ด้านสุขภาพอนามัยแก่ชาวชุมชน เป็นต้น

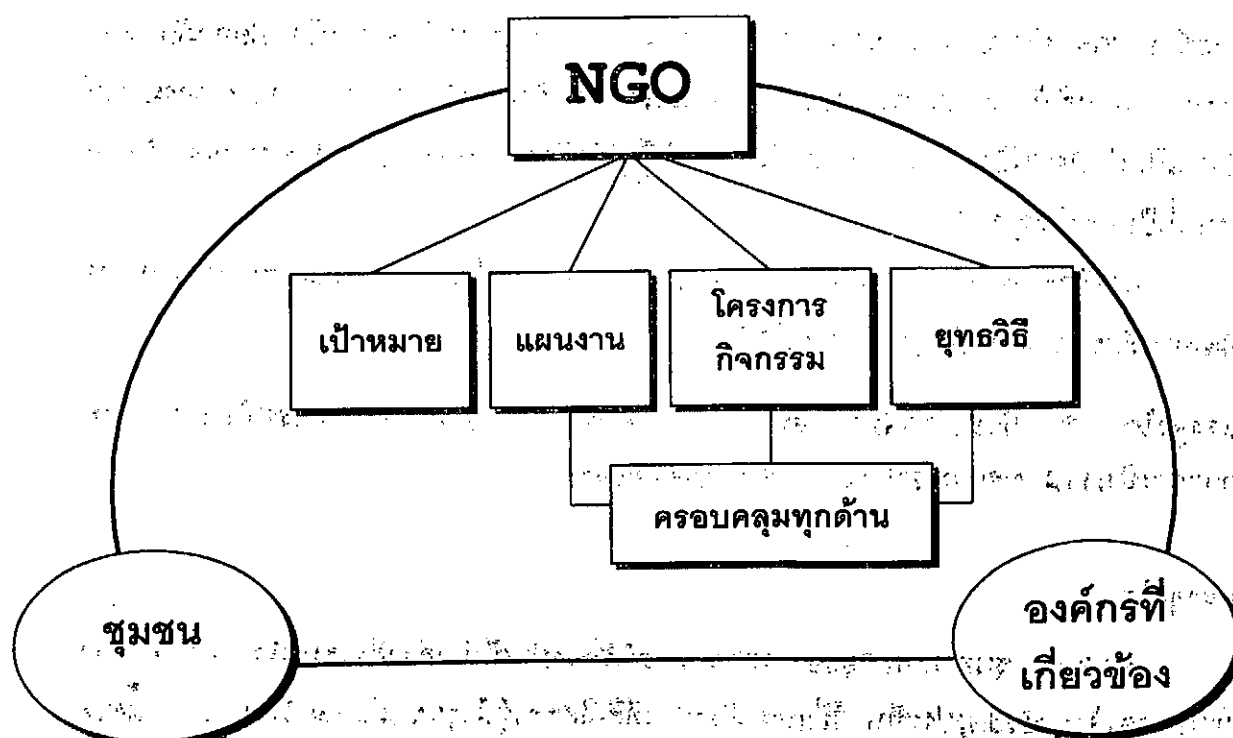
ด้านรายได้ เรื่องเศรษฐกิจเป็นประเด็นใหญ่ที่ทำให้เกิดชุมชนแออัด เริ่มตั้งแต่ความล้มเหลวหรือไม่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ จากท้องถิ่นชนบทหรือชุมชนเดิม ทำให้ประชาชนเหล่านั้นหลังไหลเข้ามาสู่ชุมชนเมืองด้วยรายได้ที่ต่ำ ความสามารถที่จำกัด แต่มีความกระตือรือร้นสูง พวกเขาต้องการโอกาสที่จะใช้ความกระตือรือร้น NGO ได้มีส่วนช่วยด้านนี้อย่างสำคัญ โดยจัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้น เช่น โครงการส่งเสริมอาชีพชุมชน การฝึกอาชีพ โดยร่วมมือกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน จัดหาอาชีพหลักและอาชีพเสริม ส่งเสริมรวมกลุ่มอาชีพกลุ่มแม่บ้านที่สำคัญส่งเสริมการออม โดยหวังว่าจะเป็นเครื่องควบคุมการใช้จ่ายรายได้ และเป็นแหล่งเงินทุนทั้งของตนเองและชุมชน ทำให้พึ่งพาแหล่งเงินทุนจากภายนอกลดลง พึ่งพาตนเองได้มากขึ้น อันจะทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองสูงขึ้น ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จ

ด้านอาหารและโภชนาการ คุณค่าของอาหารนั้นมีผลทั้งต่อสมองและกำลังของมนุษย์ ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นองค์ประกอบหนึ่งของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ NGO ได้เข้าไปส่งเสริมให้รับประทานอาหารที่มีคุณค่าอาหารครบ การจัดทำอาหารบริโภคเองในครอบครัว นอกจากประหยัดแล้วยังได้อาหารครบหมู่ จัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน ให้ความรู้ในการบริโภคที่ถูกสุขลักษณะ ช่วยเหลือด้านข่าวสาร อาหารแห้งให้กับครอบครัวที่ยากจน

ด้านสิ่งแวดล้อม มนุษย์กับสิ่งแวดล้อมจะต้องอยู่ร่วมกันและส่งเสริมกัน สิ่งแวดล้อมมีผลต่อพฤติกรรม และสุขภาพอนามัยของมนุษย์ NGO จึงเข้าไปดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เช่น โครงการขยะแลกต้นไม้ แลกไข่ การรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชน โครงการรณรงค์ป้องกันปัญหาด้านมลภาวะด้านน้ำ อากาศ โครงการพื้นที่สีเขียว โครงการส่งเสริมเด็กรักสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ด้านทัศนคติ การที่มนุษย์เราจะยอมรับรู้ ไม่ยอมรับรู้ แม้กระทั่งดีความ หรือให้สัญลักษณ์ต่อสิ่งต่าง ๆ นั้น ทัศนคติเป็นสิ่งสำคัญ การสร้างทัศนคติที่ดี ทัศนคติที่มองโลกในแง่ดี ทัศนคติที่เชื่อว่าปัญหาเกิดขึ้นได้ย่อมแก้ไขได้ ทัศนคติดังกล่าวจะทำให้เกิดสติปัญญา สามารถเปลี่ยนวิกฤตเป็นโอกาสได้ สามารถทำให้เกิดความร่วมมือ และต่อต้านสิ่งที่ไม่ถูกต้อง รวมทั้งสามารถปรับเปลี่ยนและพัฒนาเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างรู้เท่าทัน NGO ได้เข้าไปดำเนินการเรื่องเหล่านี้ เช่น ส่งเสริมประชาธิปไตยกับเอกชน พัฒนาผู้นำเยาวชน โครงการผู้สูงอายุ และอนุรักษ์วัฒนธรรม กิจกรรมวันเสาร์ ส่งเสริมสิทธิมนุษยชน ศูนย์กลางจัดงานประเพณี ส่งเสริมบทบาทเด็กและสตรี จัดอบรมการเลือกตั้ง ส่งเสริมให้เกิดความเชื่อมั่นในความสามารถของตน (อำนาจแห่งตน) เป็นต้น

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของ NGO ที่กล่าวมาทำให้สามารถสรุปแผนการดำเนินงานของ NGO ได้ดังนี้

แผนการดำเนินงานของ NGO จะถูกกำหนดโดยเป้าหมายที่นำไปจัดทำแผนซึ่งประกอบด้วย โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งต้องครอบคลุมประเด็นในเรื่องที่ทำ เช่น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ต้องครอบคลุมทั้ง 6 ด้าน พร้อมด้วยยุทธวิธีที่จะทำให้งานบรรลุความสำเร็จ แต่แผนดังกล่าวต้องสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ที่จะทำให้ความช่วยเหลือด้วยการเงิน วิชาการ และเทคโนโลยี เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าแผนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้น ต้องมีระบบเครือข่ายเข้ามาสนับสนุนด้วย จึงจะเป็นแผนที่สมบูรณ์

2. กระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนแออัด

ชุมชนแออัดเกิดจากการพัฒนาที่ไม่สมดุล ทำให้ปัจจัยตั้งและปัจจัยผลักทำงานเสริมกัน เป็นผลให้คนจากชนบทเดินทางเข้ามาตายเอาดาบหน้าในสังคมเมือง ดังคำกล่าวในเอกสารรณรงค์เพื่อรวบรวมรายชื่อเสนอพระราชบัญญัติชุมชนแออัด ฉบับประชาชน ตอนหนึ่งกล่าวว่า "พวกเขาเป็นกรรมกรแบกหามขนส่งสินค้าให้กับการทำเรือ เป็นกรรมกรก่อสร้างตึกสูงระฟ้า ขณะที่ตนเองไม่มีแม้ที่ซุกหัวนอนต้องเร่รอนไปตามแคมป์งานก่อสร้าง เป็นคนเก็บขยะ หาของเก่า ที่มีบทบาทสำคัญของกระบวนการวิโซเคิล เพื่อรักษาสีสิ่งแวดล้อม เป็นแม่ค้าหาบเร่ขายอาหารราคาถูกเป็นคนขับรถเมล์ เป็นบริกรตามร้านอาหาร เป็นยามรักษาความปลอดภัยให้ผู้มั่งคั่งร่ำรวยได้นอนหลับด้วยความอุ่นใจ คอยกั้นรถยนต์ที่วิ่งผ่านให้หยุด เพื่อความสะดวกในการเข้าออกของรถยนต์ นายจ้าง ฯลฯ ประชาชนในชุมชนแออัดจึงมีส่วนสำคัญต่อการทำให้เมืองเติบโต ปลอดภัย และน่าอยู่" การเข้าไปทำงานของ NGO ตามแผนการดำเนินงานด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ น่าจะเป็นประโยชน์ถ้าหากนำมาทำการวิเคราะห์เพื่อให้ได้กระบวนการในการทำงาน คงจะเป็นตัวแบบที่เป็นประโยชน์ต่อไป

การศึกษาเอกสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ สามารถสรุปกระบวนการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนแออัดได้ดังนี้

แรงจูงใจ → กำหนดกลุ่มเป้าหมาย → กำหนดกิจกรรม → การสนับสนุน → การดำเนินงาน → การประเมิน → การพัฒนา

แรงจูงใจ

ดร.สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา ประธานมูลนิธิดวงประทีป กล่าวถึงแรงจูงใจว่า "ถ้าถามว่าทำไมข้าพเจ้ามาช่วยครูประทีป ก็นี้แหละตัวอย่างที่ดีเลิศของผู้นำชุมชนเกิดและโตในสลัม ตั้งแต่เยาว์วัยเห็นบ้านของตนเองถูกรื้อไล่ที่ 7 ครั้ง รวมทั้งถูกรถแทรกเตอร์ไถบ้านลงต่อหน้าต่อตา โตขึ้นมา (15 ขวบ) กลับมีมานะตั้ง "โรงเรียน (ไม่ถึง) วันละบาท" ช่วยเด็กในสลัมให้อ่านออกเขียนได้

พอได้เงินรางวัลแม็กไซไซ และรางวัลร็อกกีเฟลเลอร์ แทนที่จะซื้อบ้านจัดสรรนอกสลัมแล้วตั้งต้นชีวิตใหม่ให้สบาย กลับเอาทุกบาททุกสตางค์มาตั้งมูลนิธิดวงประทีป และมูลนิธิเด็กอ่อนในสลัม และที่สำคัญยิ่งก็คือทั้ง ๆ ที่ถูกไล่ที่อย่างทารุณ ถูกขู่เอาชีวิตแทบไม่รอด และครั้งล่าสุดเมื่อรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด ถูกผู้เสียผลประโยชน์ก่อกวนเกล้งอย่างโสมม ครูประทีปก็ยังยิ้มแย้มแจ่มใส และ "ไม่มีความรู้สึกเคียดแค้นต่อสังคมแต่อย่างใด อย่างนี้จะไม่ช่วยกันได้อย่างไร..."

ครูน้อย ทิมกุล ได้ย้อนอดีตเพื่อสร้างแรงจูงใจ ความว่า กว่าจะเป็นบ้านครูน้อย เกิดขึ้นมาจากความตั้งใจมั่นที่จะช่วยเหลือเด็ก ๆ ที่ยากจน ของผู้หญิงชาวบ้านธรรมดา ๆ คนหนึ่ง ชื่อ นวลน้อย ทิมกุล อันเป็นภาพสะท้อนความขาดแคลนในวัยเด็กของเธอที่ต้องเติบโตขึ้นมาท่ามกลางความยากจน ชีวิตในวัยเด็กเติบโตขึ้นมาในฐานะของลูกคนรับใช้ ทำให้เธอได้รู้สึกถึงความแตกต่างระหว่างความเป็นลูกคนจนกับลูกคนรวย เกิดเป็นความฝังใจเรื่อยมา เมื่อเห็นเด็ก ๆ ที่ยากจนลำบากจะเข้าใจถึงความรู้สึกนั้นดี และอดให้ความช่วยเหลือเด็กเหล่านั้นไม่ได้ นี่คือจุดที่ทำให้สนใจชีวิตเด็กมาเรื่อย ๆ และเริ่มจะก่อตัวขึ้นเป็นบ้านครูน้อยได้ เมื่อเธอแต่งงานมีครอบครัวแล้วป่วยเป็นอัมพาต เดินไม่ได้ เด็ก ๆ ที่ครูน้อยเคยให้ความเมตตาเคยให้อาหารกิน 11 - 12 คน ก็รวมตัวกันมาอยู่เป็นเพื่อนทุกวัน ก็มีเลี้ยงข้าวบ้างเล่านิทานให้ฟังบ้างจนเด็กกลุ่มนี้ได้เพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ จึงเริ่มสอนหนังสือ จากที่ไม่มีอุปกรณ์การเรียน นอนสอนโดยใช้นิ้ววาด พอเริ่มเดินได้บ้าง ก็พยายามหาอุปกรณ์มาเพิ่มประกอบกับความช่วยเหลือของ ชาวบ้านในละแวกนั้นที่ช่วยทำโต๊ะกระดานให้ ชั้นเรียนของครูน้อยจึงเริ่มต้นขึ้นในปี 2523 ที่ได้ทุนบ้านซึ่งเจ๊งของไปด้วยน้ำ เพราะบ้านครูน้อยอยู่ในสวน ต้องประสบกับภาวะน้ำท่วมเป็นประจำจนถึงปี 2529 จึงเริ่มขอความช่วยเหลือจากบุคคลภายนอกโดยเริ่มจากรายการโลกดนตรี แต่เนื่องจากหลักเกณฑ์ของทางราชการ คือ จะบริจาคเงินให้กับโรงเรียนที่สังกัดกระทรวงฯ เท่านั้นครูน้อยจึงไม่ได้รับความช่วยเหลือตามที่ได้ออกไป แต่ต่อมาคุณโจ้ย บางจาก ได้มาถ่ายทำเป็นสารคดี สองโลก ซึ่งถือเป็นครั้งแรกที่ได้เปิดตัวครูออกสู่สังคม หลังจากนั้นก็มีวารสารผาสุก ของไทยประกันชีวิตมาสัมภาษณ์ทำให้คนรู้จักมากขึ้น ได้รับเงินบริจาคเพิ่มขึ้น รายการโทรทัศน์กับหนังสือต่าง ๆ ก็เริ่มเข้ามา และหลังจากออกรายการผืนที่เป็นจริง ก็เริ่มมีคนมาเยี่ยมมาช่วยเหลือค่าใช้จ่ายมากขึ้น ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น ครูน้อยจึงเริ่มที่จะต่อสู้เรื่องการศึกษา เพื่อให้เด็ก ๆ ที่ด้อยโอกาสได้เข้าเรียนในโรงเรียนเหมือนเด็กทั่วไป จนในที่สุด พระราชบัญญัติ เด็กไร้หลักฐานมีโอกาสเรียนรวมก็เกิดขึ้น จากการเรียกร้องของครูน้อยร่วมกับครูอื่น ๆ อีกหลายคน และถึงแม้จะมี พ.ร.บ. ออกมาแล้ว แต่ ครูน้อยก็ยังต้องใช้ความพยายามอย่างมากที่จะทำให้โรงเรียนต่าง ๆ ยอมรับเด็กเหล่านั้นเข้าเรียนได้ จากการที่ครูน้อยได้ให้สัมภาษณ์ในหนังสือพิมพ์ บางกอกโพสต์ และรายการเจาะใจ ชาวต่างชาติก็เริ่มรู้จักและให้ความช่วยเหลือครูน้อยมากขึ้น จนล่าสุดครูน้อยได้รับการติดต่อจากเจ้าของห้างสรรพสินค้า

ชื่อดังในอังกฤษ นายมูฮัมหมัด อัล-ฟายเอ็ด จะให้ความช่วยเหลือทั้งในด้านที่อยู่อาศัย โดยจะสร้างบ้านให้ใหม่ ในด้านของเงินบริจาค และ ข้าวของ เครื่องใช้ต่าง ๆ แก่บ้านครุ้อย แต่น่าเสียดายที่ความช่วยเหลือที่ครุ้อยได้รับนั้นไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ตามเจตนารมณ์ของ นายมูฮัมหมัด เนื่องจากเงินบริจาค และความช่วยเหลือต่าง ๆ ได้ถูกส่งผ่านมาทางผู้ประสานงานชาวไทย ทำให้เกิดความไม่โปร่งใสขึ้นระหว่างการดำเนินงาน

สำหรับครูประทีป อึ้งทรงธรรม ฮาตะ ได้กล่าวถึงความสำคัญของชุมชนแออัด แรงจูงใจที่ยังคงทุ่มเทและมุ่งมั่นกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนแออัด ความเป็นคนจนมีอยู่ทุกหนทุกแห่งและมากพอที่จะรวมตัวกันในยามที่ประเทศชาติต้องการเพื่อให้เกิดพลังแห่งการเคลื่อนไหวของสังคม เป็นแรงงานราคาถูกพร้อมที่จะนำไปสู่กิจการทุกอย่างในภาคอุตสาหกรรมและงานบริการ พิจารณาดูแล้ว คนจนน่าจะมีค่าสำคัญยิ่งต่อประเทศชาติ แต่ความขาดแคลนในทุกด้านไม่ว่าเรื่องเศรษฐกิจ ที่อยู่อาศัย หรือการศึกษา ทำให้ชีวิตต้องหมดหนทาง ต้องการความช่วยเหลือซึ่งในที่สุดก็ไขว่คว้าทุกสิ่งที่จะช่วยให้ตนดำรงชีพอยู่ได้ การเพิกเฉยของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ปัญหาพื้นฐานดังกล่าวเป็นเหตุให้ปัญหาเล็ก ๆ กลูกลามกลายเป็นปัญหาใหญ่แล้วขยายเป็นวงกว้างขึ้นตามลำดับ..... 20 ปี ของการทำงานเราค้นพบว่าเด็กและคนจนมีศักยภาพเพียงพอในการพัฒนาถ้าสังคมให้ออกาส แนวคิดทางการศึกษาสำหรับเด็กยากจนน่าจะได้มีการปรับเปลี่ยนให้เด็กได้รับการศึกษาและพัฒนาฝีมือให้มีรายได้ควบคู่กันไป จึงจะก่อให้เกิดการสร้างคนเพื่อการพัฒนาที่แท้จริง การรวมศูนย์อำนาจและองค์กรที่ใหญ่โตของรัฐจะไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ทันการ การกระจายความรับผิดชอบและการส่งเสริมความร่วมมือในทุกส่วนของสังคมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเป็นสิ่งที่จำเป็นยิ่งในขณะนี้ 20 ปี บวกประสบการณ์ตลอดชีวิตของดิฉันและทีมงาน ซึ่งส่วนใหญ่มาจากคนจนที่เผชิญปัญหาที่เกิดขึ้นกับคนจนโดยตรง ถึงแม้ว่าจะเสี่ยงชีวิตแต่ปณิธานของเราไม่เคยเปลี่ยน ขอขอบคุณคณะกรรมการมูลนิธิดวงประทีปทั้งในอดีตและปัจจุบันที่ท่านให้คำแนะนำในทิศทางที่ถูกต้อง"

ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ปกครองท่านหนึ่ง จากชุมชนแออัด "ลูกเป็นความหวังที่ทำให้พ่อแม่มีพลังในการต่อสู้กับชีวิตในแต่ละวัน เพราะฉะนั้นพ่อแม่จึงทำได้ทุกอย่างเพื่อให้ลูกได้มีโอกาสเรียน ถึงแม้จะมีอาชีพเก็บของเก่า"

แสดงให้เห็นว่าแรงจูงใจอันเกิดขึ้นจากแรงขับใด ๆ ก็ตาม เป็นจุดเริ่มต้นที่ดี ยิ่งได้รับแรงเสริมจากผู้ที่เกี่ยวข้องยิ่งทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ตามแผนงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

กำหนดกลุ่มเป้าหมาย

การดำเนินงานพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ผ่านมา นั้น พบว่ากลุ่มเป้าหมายถูกกำหนดให้ครอบคลุม ดังนี้

1. เด็ก
2. เยาวชน
3. พ่อบ้าน
4. แม่บ้านและกลุ่มสตรี
5. กลุ่มผู้สูงอายุ

การที่กลุ่มเป้าหมายครอบคลุมทุกกลุ่มเป็นการแสดงให้เห็นว่าการทำงานนั้นมีเพียงเพื่อกิจกรรมนั้น ๆ ถูกทำให้แล้วเสร็จ แต่รวมถึงว่ากิจกรรมนั้นต้องถึงกลุ่มเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ดังข้อสรุป ที่ว่า "เราสอนอะไรก็ได้ให้กับคนระดับใดก็ได้ ถ้าการนำเสนอของเราตรงกับเงื่อนไขการรับรู้ของผู้เรียน" (ธำรงค์ อุดมไพจิตรกุล : 2542) นอกจากนี้การทำงานของ NGO หวังผลและการดำรงอยู่ระยะยาว ดังปรากฏในเอกสารของมูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย เมื่อคุณภาพของงานถูกวัดด้วยความพอใจของผู้ใช้บริการ การกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่ครอบคลุม คือ เงื่อนไขสำคัญของการทำงานที่มีคุณภาพ

กำหนดกิจกรรม

การกำหนดกิจกรรมนั้นต้องครอบคลุมวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หรืองานที่จะทำ เพราะฉะนั้นขอบเขตและกิจกรรมที่ต้องครอบคลุม ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้ครอบคลุม 6 ด้าน เพื่อจะทำให้ชาวชุมชนแออัดสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาทัศนคติและเกิดแนวทางเพื่อพัฒนาตนเองและชุมชนให้หลุดพ้นจากความด้อยโอกาส โดยกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาสมรรถนะของตนเองให้สมดุลในทุกด้าน สามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว

การสนับสนุน

การทำงานของ NGO ไม่ได้โดดเดี่ยวแต่ต้องเกี่ยวข้องกับชุมชนและองค์กรอื่น ๆ แม้ว่าจะมุ่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แต่งานที่ทำนั้นต้องเกี่ยวข้องกับด้านกายภาพของชุมชนที่ติดต่อสัมพันธ์กับส่วนอื่น ๆ ซึ่งจะต้องมีเรื่องระเบียบ ข้อกฎหมาย เรื่องสิ่งแวดล้อม ทักษะหรือความรู้เฉพาะเรื่อง โดยเฉพาะเรื่องการเงินสนับสนุนการทำงานที่ต้องอาศัยจากทั้งบุคคลและองค์กรต่าง ๆ เหล่านี้คือเครือข่ายการทำงาน (Network) ที่ต้องแสวงหาความร่วมมือและสนับสนุน เพื่อให้เกิดความร่วมมือในทุกด้าน

การดำเนินงาน

การดำเนินงานนั้นต้องมียุทธศาสตร์ที่ดี ต้องมุ่งพัฒนาครบวงจร และครอบคลุมทุกด้าน งานวิจัยครั้งนี้ครอบคลุม 6 ด้าน ในการสร้างแผนงานนั้นต้องมีความหลากหลาย และยืดหยุ่นเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การกำหนดยุทธศาสตร์นั้นต้องครอบคลุมทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และตัวบุคคลที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย เพื่อจะเป็นประโยชน์ในการกำหนดองค์กรและกลไกในการทำงานที่ชัดเจน ตรงปัญหา ตรงประเด็น

การประเมิน

การประเมินไม่ใช่เป็นการรับผิดชอบแต่เพื่อแก้ปัญหาได้ทันทั่วทั้งที่ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างสอดคล้องคล่องตัวกับสถานการณ์อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งจะทำให้กลไกและกระบวนการติดตามประเมินผล การดำเนินงานร่วมกัน และต่อเนื่อง (สมาคมร่วมกันสร้าง, 2542 : 6) เพื่อให้การประเมินมีประสิทธิภาพควรกำหนดตัวชี้วัด และตัวชี้วัดควรสร้างขึ้นมาจากชุมชนแออัดได้มีส่วนร่วมด้วย

การพัฒนา

การทำให้ชุมชนแออัดดีขึ้นบนพื้นฐานความพร้อมเป็นสิ่งสำคัญ เพราะฉะนั้นการพัฒนาที่เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องนั้น จะต้องต่อเนื่องบนกิจกรรมและความพร้อมของชาวชุมชนแออัด กรณีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เริ่มต้นเข้าไปสงเคราะห์ ช่วยเหลือ และต้องทำให้เขาช่วยตัวเองได้มากขึ้นเรื่อย ๆ และพึ่งตนเองได้ในระยะยาว อย่างเช่นโครงการเงินออมของชุมชน หรือโครงการเงินกองทุนเพื่อการศึกษาบุตรหลาน ที่เกิดจากความร่วมมือของชาวชุมชนแออัด

ข้อเสนอแนะ

1. ส่งเสริมการใช้เวลาว่างจากการวิจัยที่ผ่านมา การดำเนินงานของ NGO ในการเข้าไปช่วยเหลือพัฒนาชุมชนแออัดนั้น พบว่า NGO ยังได้ให้ความช่วยเหลือในด้านการพัฒนาทางด้านอาชีพแก่บุคคลในชุมชนแออัดในระดับที่น้อยอยู่ จึงทำให้ประชาชนในชุมชนแออัดนั้นไม่ได้รับการส่งเสริมให้รู้จักการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ด้วยการหาอาชีพเสริมกันเท่าไรนัก และทำให้ประชาชนในชุมชนแออัดขาดการฝึกฝนทักษะทางด้านวิชาชีพกัน จากสิ่งเหล่านี้จึงทำให้ประชาชนในชุมชนแออัดได้รับรายได้ต่ำ และมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ไม่ค่อยดีเท่าที่ควร ดังนั้น NGO จึงน่าจะเข้าไปช่วยส่งเสริมทางด้านการพัฒนาทางด้านวิชาชีพให้มากกว่านี้ เพื่อให้ประชาชนใน

ชุมชนแออัดเกิดทักษะในการทำงาน และรู้จักการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์มากยิ่งขึ้น จะได้ทำให้ได้รับรายได้ที่มากกว่านี้

2. การติดตามการให้ทุนการศึกษา สำหรับในด้านการให้ทุนการศึกษานั้น พบว่าทาง NGO ส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้มาทำการติดตามดูว่า ผู้ที่ได้รับทุนการศึกษาไปนั้นนำทุนที่ได้รับไปศึกษาเล่าเรียนจริงหรือไม่ และมีความตั้งใจในการเรียนมากเท่าใด จึงทำให้ดูเหมือนว่าการส่งเสริมทางด้านทุนการศึกษาของ NGO นั้นไม่ค่อยเกิดผลประโยชน์มากนัก ดังนั้น NGO จึงควรให้ความสนใจใส่กับตัวผู้รับทุน และติดตามผลมากกว่านี้

3. เกร็ดหน่วยเกี่ยวข้องแก้ปัญหาชนบท เพราะปัญหาชุมชนแออัดเริ่มที่ชนบท นอกจากนี้ยังพบว่าการเข้ามามีส่วนช่วยเหลือของ NGO นั้นอาจจะทำให้ประชาชนในชุมชนแออัดขาดความกระตือรือร้นที่จักพึ่งตนเอง และจำนวนมีมากขึ้นตามลำดับ ดังนั้น NGO ควรจะเปลี่ยนแนวทางในการเข้าไปช่วยเหลือ เช่น อาจจะเข้าไปให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนในชนบทมากขึ้น เพื่อให้คนเหล่านั้นไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องอพยพเข้ามาหางานทำในเมือง รวมทั้งเร่งรัดหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไปดำเนินการ

4. แม้ว่าการดำเนินงานของ NGO จะไม่ค่อยครอบคลุมและตรงกับความต้องการของประชาชนในชุมชนแออัด ประกอบกับยังต้องมีการพัฒนาอีกมาก แต่ถ้าหากไม่มี NGO เข้ามาให้ความช่วยเหลือกับประชาชนในชุมชนแออัดเลยนั้น ก็ยังจะทำให้ประชาชนในชุมชนแออัดอาจไม่ได้รับการพัฒนา เพราะถ้ารอความช่วยเหลือจากภาครัฐบาลเท่านั้น ก็จะทำให้เกิดความล่าช้าและได้รับความช่วยเหลือไม่เพียงพอ ซึ่งอาจจะทำให้ปัญหาของชุมชนแออัดนั้นส่งผลกระทบต่อคนส่วนใหญ่ของประเทศ และทำให้ประชาชนในชุมชนแออัดนั้นไม่ได้ใช้ศักยภาพที่เขามีอยู่อย่างเต็มที่ในการช่วยพัฒนาประเทศ

5. งานวิจัยที่จะทำต่อไปควรทำเรื่องทัศนคติของชาวชุมชนแออัดในเรื่องยาเสพติด เพราะการวิจัยครั้งนี้พบว่าชาวชุมชนแออัดรังเกียจและไม่เห็นประโยชน์ยาเสพติด แต่ยาเสพติดยังเป็นปัญหาของชุมชนแออัดอยู่ จึงน่าจะศึกษาว่าเพราะเหตุใด

บรรณานุกรม

- โกวิท ประวาลพุกษ์ (2535), การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สำหรับอนาคต, กรุงเทพฯ : ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ.
- เจษฎา พรหมจันทร์ (2540), ชุมชนแออัดปัญหาที่รอแก้ไข, กรุงเทพฯ : นิตยสารท้องถิ่น.
- ชวาล ทองดีเลิศ (2540), ทำเนียบองค์การพัฒนาเอกชน, กรุงเทพฯ : คณะกรรมการเผยแพร่ และส่งเสริมงานพัฒนา (ผสพ.).
- ชาญชัย อาจิณสมอาจารย์ (2538), การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริม กรุงเทพฯ.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2541), คนจนไทยในภาวะวิกฤติ, กรุงเทพฯ : ศูนย์เศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬา.
- _____ (2542), เอ็นจีโอ 2000, กรุงเทพฯ : ศูนย์เศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬา.
- ดนัย เทียนพุฒ (2539), การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในทศวรรษหน้า, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดำรง ฐานดี (2535), ชุมชนแออัด : ปัญหาที่ทำลายรัฐบาล ของนายชวน หลีกภัย 1, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยามรัฐ.
- ทัศนีย์ จารงรัตน์วัฒนา (2530), ระดับการรู้หนังสือขั้นพื้นฐานของประชาชนในชุมชนแออัด คลองเตย : กรณีศึกษา เฉพาะกรณีชุมชนหมู่บ้านพัฒนา, กรุงเทพฯ, วิทยา นิพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัครัง อุดมไพจิตรกุล (2542), สังคมศาสตร์พื้นฐานการศึกษา, กรุงเทพฯ : โครงการตำรา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- นวลจันทร์ ทศนชัยกุล (2539), อาชญากรรม (การป้องกัน : การควบคุม) กรุงเทพฯ : พรทิพย์ การพิมพ์.
- บุญคง หันจางสิทธิ์ (2540), เศรษฐศาสตร์ทรัพยากรมนุษย์, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ ไอ เอส.
- ปิยะดา ปันทรางกูร และคณะ (2527), การพัฒนาที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อยในเขตบางกอก น้อย, กรุงเทพฯ : การเคหะแห่งชาติ.
- ประเวศ วะสี (2541), องค์การพัฒนาเอกชนกับสังคมไทย, กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มัลลี เวชชาชีวะ (2524), การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนา บริหารศาสตร์.
- มูลนิธิดวงประทีป (2541), ก้าวอย่างอย่างมีความหมาย, กรุงเทพฯ : มูลนิธิดวงประทีป.

- สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน (2531), การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, กรุงเทพฯ : สำนักงาน กพ.
- สมาคมร่วมกันสร้าง (2542), กรณีศึกษาโครงการพัฒนา 21 กรณี, กรุงเทพฯ : เอกสารประกอบ การสัมมนาการพัฒนาที่ยั่งยืน สำนักพัฒนาชุมชน กรุงเทพฯ.
- สมพงษ์ พัดบุญ (2539), สภาพสิทธิของสลัม : มองจากแง่เศรษฐกิจ สังคม และการพัฒนา, กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์.
- สิริลักษณ์ แก้วคงยศ (2533), ชุมชนแออัดตะกอนบางกอก, กรุงเทพฯ : รุ่งเรืองสาส์นการ พิมพ์.
- สุโร พงษ์ทองเจริญ และคณะ (2523), การศึกษาปัญหาการเรียนภาษาไทยในแหล่งเสื่อมโทรมของกรุงเทพฯ, กรุงเทพฯ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุมาลี ปิตยานนท์ (2538), การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในประเทศไทย, กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2537), การสำรวจลักษณะทางประชากรและสังคมของชุมชนแออัด ในกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2537, กรุงเทพฯ : สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- โสภา ขีลมันน์ และคณะ (2534), การศึกษารูปแบบของชุมชนที่พึ่งปรารถนาของผู้อาศัยในชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพฯ, กรุงเทพฯ : สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย.
- อนันต์ชัย เชื้อนธรรม และคณะ (2536), การกระทำผิดของเยาวชนในประเทศไทยและแนวทางการควบคุม, กรุงเทพฯ : รัชมวลอาร์ต โปรดักชั่นส์ จำกัด.
- อานวย แสงสว่าง (2540), การจัดการทรัพยากรมนุษย์, กรุงเทพฯ : อักษราพิพัฒน์.
- Scott, Mark (1998), Value Drivers, NY : John Willey & Sons.
- Wolff, E'N (1997), Economics of Poverty Inequality and Discrimination, Ohio : South – Western College Publishing.
- World Bank .(1999), World Development Report : Knowledge for Development, Washington D.C : Oxford University Press.

ภาคผนวก ก

แบบสอบถามเรื่อง

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในแหล่งชุมชนแออัดขององค์กรเอกชน

เนื่องจากคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยภาควิชาเศรษฐศาสตร์ ได้ทำงานวิจัยในหัวข้อ "บทบาทขององค์กรเอกชนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในแหล่งชุมชนแออัด" จำเป็นต้องใช้ข้อมูลจากองค์กรเอกชนของท่าน เพื่อนำมาใช้ในการวิจัย

จึงเรียนมาเพื่อทราบและขอความกรุณาตอบแบบสอบถาม โดยเขียนข้อความลงในช่องว่าง และทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่กำหนดให้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. เพศ

☐

1. ชาย

☐

2. หญิง

2. ปัจจุบันท่านปฏิบัติงานในตำแหน่ง _____

3. สถานที่ปฏิบัติงาน _____

ตอนที่ 2 กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่กำหนดให้

การพัฒนาคน	ระดับในการปฏิบัติ		
	มาก	น้อย	ไม่ได้ทำ
• ขยะมูลฝอย • มลภาวะทางน้ำ • มลภาวะทางอากาศ • มลภาวะทางเสียง • อื่นๆ (ระบุ) _____			

กิจกรรมพัฒนาคุณภาพ	ระดับในการปฏิบัติ		
	มาก	น้อย	ไม่ได้ทำ
ด้านบุคลากร - ส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรในระบบ - สนับสนุนทุนการศึกษา - จัดกิจกรรมภายนอก - ระบบ - ฝึกอาชีพ - อื่นๆ (ระบุ) _____			
ด้านสิ่งแวดล้อม - จัดหน่วยงานแพทย์เคลื่อนที่และให้บริการรักษา - จัดอบรมให้ความรู้ทางด้านสุขภาพ - จัดตั้งศูนย์อนามัยชุมชน - จัดสวัสดิการในการรักษาพยาบาล - อื่นๆ (ระบุ) _____			

การพัฒนาตนเอง	ระดับในการปฏิบัติ		
	มาก	น้อย	ไม่ได้ทำ
ความรู้เกี่ยวกับงานและ โครงการ			
● ให้มีความรู้ในการ ปรีทอดที่ถูกสวลักษณะ ● จัดหาอาหารที่ถูก โภชนาการ ● อื่นๆ (ระบุ) _____			
ด้านสังคม			
● ส่งเสริมระบอบ ประชาธิปไตย ● ส่งเสริมสิทธิมนุษย ชนและความยุติธรรม ในสังคม ● ส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณีและค่านิยมอัน ดีงาม ● ส่งเสริมจริยธรรม ● อื่นๆ (ระบุ) _____			

การพัฒนาคุณธรรม	ระดับในการปฏิบัติ		
	มาก	น้อย	ไม่ได้ทำ
• จัดทำสื่อหลักและอาชีพเสริม • ฝึกอาชีพให้คนในชุมชน • ส่งเสริมการรวมกลุ่มในการประกอบอาชีพ • สนับสนุนการออม • อื่นๆ (ระบุ) _____			
• ด้าน _____ • ด้าน _____ • ด้าน _____			

ขอขอบพระคุณที่กรุณาสละเวลาตอบแบบสอบถามฉบับนี้ ข้อมูลจากท่านเป็นประโยชน์ในการวิจัยอย่างยิ่ง

คณะนิสิตชั้นปีที่ 4

ภาควิชาเศรษฐศาสตร์

คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ภาคผนวก ข

แบบสอบถามเรื่องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในแหล่งชุมชนแออัดขององค์กรพัฒนาเอกชน

กรุณา กาเครื่องหมายถูก (✓) หน้าข้อความที่ท่านเลือก

ตอนที่ 1

- เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
- มาจากชุมชน.....

ตอนที่ 2 การพัฒนาของ NGO ต่อคนในชุมชนได้ผลอย่างไร

- เศรษฐกิจ

1. ในครอบครัวของท่านมีสมาชิกที่ทำงานแล้วกี่คน
☐ 1 คน ☐ 2 คน ☐ 3 คน ☐ มากกว่า 3 คน
2. งานที่ท่านนั้นมีรายได้สม่ำเสมอหรือไม่
☐ สม่ำเสมอ ☐ ไม่สม่ำเสมอ
3. หน้าที่การงานมีแนวโน้มดีขึ้นหรือไม่
☐ ดีขึ้น ☐ คงที่ ☐ แย่ลง
4. อาหารที่ครอบครัวท่านรับประทานส่วนใหญ่ปรุงเองหรือไม่
☐ ปรุงเอง ☐ ซื้อทาน
5. ครอบครัวของท่านได้ใช้เวลาว่างในการหารายได้เสริมหรือไม่
☐ ใช้เวลาว่างในการหารายได้เสริม คือ.....
☐ ไม่ได้ใช้เวลาว่างในการหารายได้เสริม

- การศึกษา

1. ท่านมีความรู้สึกอย่างไรต่อคนที่ได้รับการศึกษาสูง
☐ น่ายกย่อง ☐ ไม่เห็นว่าจะได้รับประโยชน์มากกว่าคนที่ไม่มีการศึกษา
2. ถ้าท่านมีโอกาสที่จะส่งเสียบุตรหลานของท่านให้ได้รับการศึกษา ท่านจะส่งเขาศึกษาถึงระดับใด
☐ ประถมศึกษาปีที่6 (ป.6) ☐ มัธยมศึกษาปีที่3 (ม.3)
☐ มัธยมศึกษาปีที่6 (ม.6) ☐ ระดับ ปวช.-ปวส.
☐ปริญญาตรี ☐ สูงกว่าระดับปริญญาตรี
3. ท่านนำแนวคิดจากข้อ 3.นี้มาจากไหน
☐ หน่วยงานหรือองค์กรที่เข้ามาให้คำปรึกษา
☐ สื่อทางโทรทัศน์,วิทยุ,หนังสือพิมพ์
4. ภายในชุมชนของท่านมีการจัดตั้งกลุ่มองค์กร เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ หรือไม่
☐ มี ☐ ไม่มี

- หมวดความสัมพันธ์ของครอบครัว

1. ภายในครอบครัวของท่านรับประทานอาหารร่วมกันบ่อยครั้งแค่ไหน

☐ 1 ครั้งต่อสัปดาห์

☐ มากกว่า 1 ครั้งต่อสัปดาห์

☐ เดือนละครั้ง

☐ นานๆ ครั้ง

2. ท่านมีโอกาสได้ออกไปเที่ยวนอกบ้านพร้อมกับครอบครัวบ่อยครั้งแค่ไหน

☐ 1 ครั้งต่อสัปดาห์

☐ มากกว่า 1 ครั้งต่อสัปดาห์

☐ เดือนละครั้ง

☐ นานๆ ครั้ง

3. ถ้าท่านมีเรื่องทุกข์ร้อนหรือกังวลใจจะนำปัญหาเหล่านี้มาปรึกษาคนในครอบครัวหรือไม่

☐ ปรึกษาทุกเรื่อง

☐ ปรึกษาเป็นบางเรื่อง

☐ เลือกปรึกษากับเพื่อนมากกว่า

4. ท่านและคนในครอบครัวเคยได้เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนที่ท่านอาศัยอยู่บ้างหรือไม่

☐ เข้าร่วมทุกกิจกรรม

☐ เลือกเข้าร่วมเฉพาะกิจกรรมที่สนใจ

☐ ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน

- หมวดสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม

1. อาหารที่ท่านรับประทานในแต่ละมื้อ ส่วนใหญ่ประกอบด้วยอะไรบ้าง ดังต่อไปนี้ (สามารถเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ เนื้อสัตว์ และไข่

☐ ผัก

☐ ผลไม้

☐ นม

2. ภายในชุมชนของท่านมีการจัดเก็บขยะอย่างไร

☐ บุคคลในชุมชนร่วมมือกันจัดเก็บ

☐ ทาง กทม. เป็นผู้มาจัดเก็บให้

☐ ไม่มีหน่วยงานใดเข้ามาจัดเก็บ

3. ภายในบ้านของท่านมีการทำความสะอาดบ่อยครั้งแค่ไหน

☐ ทำทุกวัน

☐ วันเว้นวัน

☐ ทำเมื่อรู้สึกว่ามันสกปรก

4. ท่านต้องการมีบุตรในครอบครัวกี่คน

☐ 1-2 คน

☐ มากกว่า 3 คน

5. ถ้าท่านรู้สึกไม่สบายใจหรือทุกข์ใจ ท่านจะทำอย่างไร

☐ คิดทบทวนและแก้ไขปัญหา หรือปรึกษากับผู้อื่น

☐ พยายามไม่นึกถึงเรื่องทุกข์ใจนั้น

☐ ดื่มสุราเพื่อระบายความทุกข์ใจ

6. ท่านมีทัศนคติต่อ สุราและบุหรี่อย่างไร

- ☐ สามารถผ่อนคลายความเครียดได้
- ☐ ก็รู้สึกว่ามันไม่น่าเสียหายอะไร
- ☐ รู้สึกว่ายาลเสพติดไม่มีประโยชน์

7. ท่านมีทัศนคติต่อ ยาบ้า อย่างไร

- ☐ สามารถผ่อนคลายความเครียดได้
- ☐ ก็รู้สึกว่ามันไม่น่าเสียหายอะไร
- ☐ รู้สึกว่ายาลเสพติดไม่มีประโยชน์

- ประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน

1. เมื่อต้องมีการตัดสินใจในเรื่องต่างๆของครอบครัวท่าน ใครจะเป็นผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจนั้นบ้าง

- ☐ พ่อ แม่ หรือ หัวหน้าครอบครัว
- ☐ ตัวคุณเอง
- ☐ ทุกคนในครอบครัวมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

2. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ต่อคำว่า " ผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้า ผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง "

- ☐ เห็นด้วย เพราะ ผู้ชายเหมาะสมที่จะเป็นผู้นำครอบครัวมากกว่า
- ☐ ไม่เห็นด้วย เพราะ ผู้หญิงเหมาะสมที่จะเป็นผู้นำครอบครัวมากกว่า
- ☐ ไม่เห็นด้วย เพราะ มีความคิดเห็นว่าครอบครัวสมควรจะก้าวไปพร้อมๆ กัน

3. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ต่อคำว่า " ผู้ใหญ่อาบน้ำร้อนมาก่อน "

- ☐ เห็นด้วย เพราะ ผู้ใหญ่ย่อมมีประสบการณ์มากกว่า
- ☐ ไม่เห็นด้วย เพราะ ประสบการณ์ของผู้ใหญ่บางทีอาจจะล้าหลัง
- ☐ ไม่เห็นด้วย เพราะ คิดว่าแต่ละคนย่อมมีเหตุผลที่แตกต่างกัน

ตอนที่ 3

1. ในชุมชนของท่าน ท่านต้องการแก้ไขในเรื่องใดอย่างเร่งด่วนที่สุด (เลือกตอบเพียงข้อเดียว)

- ☐ สิ่งแวดล้อม
- ☐ รายได้
- ☐ สาธารณสุข
- ☐ การศึกษา
- ☐ อื่นๆ (ระบุ).....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ได้ให้ความร่วมมือ
คณะนิสิตชั้นปีที่ 4 ภาควิชาเศรษฐศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ